

การศึกษาดนตรีชาวเขาเผ่าอาข่า บ้านแสนเจริญ
ตำบลวาวี อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย

ปริญญานิพนธ์
ของ
กมลลักษณ์ นวมสำลี

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยดุริยางควิทยา
พฤษภาคม 2552

การศึกษาดนตรีชาวเขาเผ่าอาข่า บ้านแสนเจริญ
ตำบลวาวี อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย

ปริญญานิพนธ์
ของ
กมลลักษณ์ นวมสำลี

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยดุริยางควิทยา
พฤษภาคม 2552
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

การศึกษาดนตรีชาวเขาเผ่าอาข่า บ้านแสนเจริญ
ตำบลวาวี อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย

บทคัดย่อ
ของ
กมลลักษณ์ นวมสำลี

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยดุริยางควิทยา

พฤษภาคม 2552

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

กมลลักษณ์ นวมสำลี. (2552). การศึกษาดนตรีชาวเขาเผ่าอาข่า บ้านแสนเจริญ ตำบลลาวี อำเภอมะสรวย จังหวัดเชียงราย. ปริญญาโท ศป.ม. (มานุษยวิทยา).
กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ คณะกรรมการควบคุม :
รองศาสตราจารย์กาญจนา อินทรสุนานนท์, รองศาสตราจารย์ ดร.มานพ วิสุทธิแพทย์.

ปริญญาโทฉบับนี้เป็นการศึกษาวิจัย เรื่องการศึกษาดนตรีชาวเขาเผ่าอาข่า บ้านแสนเจริญ ตำบลลาวี อำเภอมะสรวย จังหวัดเชียงราย โดยมีจุดมุ่งหมายในการศึกษาดนตรีชาวเขาเผ่าอาข่า และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับดนตรีอาข่า ผลการศึกษาพบว่า

หมู่บ้านแสนเจริญ ก่อตั้งหมู่บ้านขึ้นเมื่อ พ.ศ.2506 ประชากรส่วนใหญ่เป็นผู้อพยพจากถิ่นฐานเดิมเป็นภูเขาสองชั้นสลับกับที่ราบแคบๆ ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำไร่ ทำสวน และเลี้ยงสัตว์ มีโรงเรียนบ้านแสนเจริญทำการสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาล - ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

เครื่องดนตรีของชาวอาข่าหมู่บ้านแสนเจริญมีทั้งสิ้น 8 ชนิด ได้แก่ เด็ม เป็นเครื่องสายประเภทมีคอ บรรเลงโดยการดีด หล่าเจ้ หรือแคนน้ำเต้า เป็นเครื่องลม บรรเลงโดยการเป่าหรือดูดซูลู หรือขลุ่ย 3 รู เป็นเครื่องลม บรรเลงโดยการเป่า ยะเฮ่ว เป็นเครื่องดีด บรรเลงโดยการดีด บ่อฉ่อง เป็นเครื่องกระทบ บรรเลงโดยการกระทบ แจ้เล่ เป็นเครื่องกระทบ บรรเลงโดยการตี โบวโล เป็นเครื่องกระทบ บรรเลงโดยการตี ท่อง เป็นเครื่องหนัง บรรเลงโดยใช้การตี ดนตรีของชาวเขาเผ่าอาข่าจะใช้บรรเลงประกอบพิธีกรรมต่างๆ ทั้งยังบรรเลงเพื่อสร้างความบันเทิง เช่น การบรรเลงดนตรีประกอบการร้องเพลงและการเต้นรำ

ดนตรีของชาวอาข่านั้นเข้าไปมีบทบาทในพิธีกรรมต่างๆ ใน 3 รูปแบบ คือ 1. ใช้เป็นเครื่องบอกสัญญาณในการทำพิธีกรรมต่างๆ หรือการบอกกำหนดการของการเริ่มพิธีกรรม 2. ใช้เพื่อสร้างความสนุกสนาน ให้กับผู้คนในชุมชน 3. ใช้เพื่อแสดงความขอบคุณและอวยพรให้แก่ผู้เป็นเจ้าภาพในการจัดงาน

ปัจจุบันดนตรีของชาวอาข่า บ้านแสนเจริญ ตำบลลาวี อำเภอมะสรวย จังหวัดเชียงราย ยังมีการสืบทอด รวมไปถึงการสืบทอดทางด้านวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ เช่นเดียวกันกับในอดีต แต่ในสภาวะปัจจุบันทำให้การยึดถือปฏิบัติตามวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมนั้นมีการเปลี่ยนแปลงไปมาก อย่างไรก็ตามชาวเขาเผ่าอาข่าหมู่บ้านแสนเจริญก็ยังคงรักษาวัฒนธรรมประเพณี และดนตรีของตนไว้อย่างมั่นคง

A STUDY OF AKHA MUSIC AT BANSARENCHAREON WAWEE SUBDISTRICT,
MAE-SUAY DISTRICT, CHIANGRAI PROVINCE.

AN ABSTRACT
BY
KAMALALAK NUAMSAMLEE

Presented in partial of the requirements For the
Master of Fine Arts degree in Ethnomusicology
at Srinakharinwirot University

May 2009

Kamalalak Nuamsamlee. (2009). *A Study Of Akha Music At Bansaenchareon Wawee Subdistrict, Mae-Suay District, Chiangrai Province*. Master thesis, M.F.A.(Ethnomusicology) Bangkok: Graduate School, Srinakharinwirot University. Advisory Committees: Assoc. Prof. Kanchana Intarasunanont, Assoc. Prof. Dr.Manop Wisuttiapat.

This Master thesis is a research on a music of the Akha at Bansaenchareon Wawee Sub-district, Mae-Suay District, Chiangrai Province. The purpose of this research is to study both their music and relevant cultures. It is found that:

This sub-district is established in 1963 with 'Ou-Loh Akha' tribe as the main population. Given that it has high mountains and small plain areas, most population do agricultural farming and stockbreeding. The only one school it has starts from elementary level up to grade 6.

They have 8 kinds of music instruments; 'Derm'-a chordophone with lute played with fingers, 'Lah-Je or Kaen-Nam-Tao'- an aerophone played by blowing or sucking, 'Choo-Loo' or 3-hole flute – an aerophone played by blowing, 'Ya-Ewe' (Jew's Harp) - an idiophone played with fingers, 'Bor-Chong'- an idiophone played by knock 'Jae-Leh'-an idiophone played by whipping, 'Bow-Lo'-an idiophone played by whipping, 'Tong'-a membranophone played by whipping. These instruments are used for important ceremonies of the village as well as for casual entertainment i.e. singing and dancing.

The music of Akha has played an important role in various ceremonies, divided into 3 types: 1. Used as a device to give signals in ceremonies or as a time-telling device to start the ceremonies. 2. Used for entertainment for people in the village. 3. Used to show gratitude or thankfulness and blessing for the host of the ceremonies.

Nowadays, this music of the Akha at Bansaenchareon Wawee Sub-district, Mae-Suay District, Chiangrai Province still carries on from generation to generation as well as their traditional customs. However, since their lifestyle has changed as affected by the outside world, the way the traditions and customs are executed also changes dramatically comparing to the original version. Nonetheless, people of the Akha tribe at Bansaenchareon still try to carry on their tradition, customs and music as much as they can.

ปริญญานิพนธ์

เรื่อง

การศึกษาดนตรีชาวเขาเผ่าอาข่า บ้านแสนเจริญ ตำบลลาวี อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย

ของ

กมลลักษณ์ นวมสำลี

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยดุริยางควิทยา

ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมชาย สันติวัฒนกุล)

วันที่ ..... เดือน ..... พ.ศ. 2552

คณะกรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์ คณะกรรมการสอบปากเปล่า

..... ประธาน

..... ประธาน

(รองศาสตราจารย์กาญจนา อินทรสุนานนท์) (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประทีป เล้ารัตนอารีย์)

..... กรรมการ

..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.มานพ วิสุทธิแพทย์) (รองศาสตราจารย์ ดร.มานพ วิสุทธิแพทย์)

..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์กาญจนา อินทรสุนานนท์)

..... กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์รุจี ศรีสมบัติ)

ประกาศคุณูปการ

งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความอนุเคราะห์ คำแนะนำ ตลอดจนกำลังกายกำลังใจ และเวลาอันมีค่าของบุคคลหลายท่าน ผู้ศึกษาขอกราบขอบพระคุณ ดังรายนามี้จะกล่าวถึงซึ่งผู้ศึกษาขอกราบขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณ คุณเสาวลักษณ์ นวมสำลี , คุณเรือง นวมสำลี , คุณนวลตา อุดมลาม คุณอรุณี อุดมลาม ผู้สนับสนุนทุนการศึกษา ทุนการวิจัย ผู้ให้คำปรึกษา และกำลังใจในทุกๆ เรื่อง

ขอขอบพระคุณ คุณนิรันดร์ กมลพร หัวหน้าอุทยานแห่งชาติดอยหลวง ผู้อนุเคราะห์ที่พัก และอำนวยความสะดวกในการเก็บข้อมูลภาคสนาม

ขอขอบพระคุณ คุณยาณี จูเปาะ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลาวี ผู้อนุเคราะห์ข้อมูลให้ความช่วยเหลือในการติดต่อและประสานงานกับผู้อาวุโส และนักดนตรีในหมู่บ้านแสนเจริญ

ขอขอบคุณ คุณลุงอาพี จิระพณาลัย ผู้อนุเคราะห์ข้อมูลทางด้านดนตรี และวัฒนธรรมอาข่า

ขอขอบพระคุณองค์การบริหารส่วนตำบลาวี ผู้อนุเคราะห์ด้านเอกสารและข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้านแสนเจริญ

ขอขอบพระคุณคณาจารย์ รองศาสตราจารย์กาญจนา อินทรสุนานนท์ รองศาสตราจารย์ ดร.มานพ วิสุทธิแพทย์ , ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประทีป เล้ารัตนอารีย์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมพล งามสุทธิ , ผู้ช่วยศาสตราจารย์รุจี ศรีสมบัติ ซึ่งท่านได้ให้ความกรุณาในการให้คำปรึกษา แนะนำความคิดและความรู้ต่างๆ อันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ขอขอบพระคุณ คุณชนิษฐา อุดมลาม , คุณทวีสิทธิ์ ไส้สกุล , คุณถาวร วัฒนบุญญา , คุณเกศแก้ว บุญรัตน์ , คุณณัฏวีร์ สดคมขำ , คุณจักริน จันทนภุมมะ , คุณเอกรัฐ ศรีสว่าง คุณเอี่ยมพร รักษาวงศ์ ผู้ตรวจทานข้อมูล คณะผู้ให้กำลังใจ และสวัสดิการ

สุดท้ายนี้ขอขอบพระคุณทุกท่านที่มีส่วนช่วยเหลือในงานวิจัยฉบับนี้ ที่ได้กล่าวนามมา ณ ที่นี้

กมลลักษณ์ นวมสำลี

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ภูมิหลัง.....	1
จุดมุ่งหมายของการวิจัย.....	3
ความสำคัญของการวิจัย.....	4
ขอบเขตของการวิจัย.....	4
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	4
กรอบแนวคิดการวิจัย.....	6
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	7
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาด้านวัฒนธรรม.....	7
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาด้านดนตรี.....	10
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับดนตรีชาวเขา.....	12
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	13
3 วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า.....	18
การศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูล.....	18
วิธีดำเนินการรวบรวมข้อมูลภาคสนาม.....	19
อุปกรณ์และเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล.....	19
ขั้นการศึกษาข้อมูล.....	20
ขั้นการจัดทำข้อมูล.....	21
ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล.....	21
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	23
สภาพทั่วไปของชุมชนบ้านแสนเจริญ.....	23
ประวัติหมู่บ้านแสนเจริญ.....	24
สภาพภูมิประเทศ.....	27
จำนวนประชากร.....	29

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 (ต่อ)	
ศาสนา ความเชื่อ.....	29
ภาษา.....	40
การแต่งกาย.....	41
ลักษณะบ้านเรือน.....	45
การประกอบอาชีพ.....	48
การศึกษา.....	50
การปกครอง.....	52
สาธารณูปโภค.....	52
ดนตรีของชาวเขาเผ่าอาข่าบ้านแสนเจริญ.....	54
เครื่องดนตรี.....	56
เดิม.....	56
หล่าเจ.....	59
ซูลู.....	62
ยะเั่ว.....	65
บ่อฉ่อง.....	66
แจลี้.....	67
โบวโล.....	68
ท่อง.....	69
นักดนตรี.....	71
เทคนิควิธีการบรรเลง.....	76
บทเพลง.....	89
โอกาสในการบรรเลง.....	96
การสืบทอด.....	96
วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง.....	102
ดนตรีในประเพณีและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิต.....	102
ดนตรีที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ.....	105

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 (ต่อ)	
ดนตรีในพิธีสำคัญต่างๆ.....	108
ฮีมสี่ ฮีมมี (ไข่แดง).....	105
แย้ ชู จาเออ (ไล่ชิงช้า).....	115
ยอ พู เนอ หมื่อ แซ่ เออ (กินข้าวใหม่).....	122
ค้ำ เทอ ผัวเออ (ปีใหม่มูลูกช้าง).....	125
 5 สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ.....	129
สรุปผลการศึกษาวิจัย.....	129
อภิปรายผล.....	133
ข้อเสนอแนะ.....	133
 บรรณานุกรม.....	134
 ภาคผนวก.....	138
 ประวัติผู้วิจัย	146

สารบัญภาพ

ภาพประกอบ	หน้า	
1 ทางเข้าหมู่บ้านแสนเจริญ.....	25	
2 แผนที่แสดงที่ตั้งหมู่บ้านแสนเจริญ.....	26	
3 ด้านบนของหมู่บ้านแสนเจริญ.....	27	
4 ด้านล่างของหมู่บ้านแสนเจริญ.....	27	
5 แผนที่หมู่บ้าน บ้านแสนเจริญ.....	2	8
6 หิ้งผีบรรพบุรุษ.....	31	
7 ประตumahบ้าน เรียกว่า “ ล้อช่อง ”.....	32	
8 ตึกตาเพศชาย (ชาย) ตึกตาเพศหญิง (ขวา).....	32	
9 ตึกตาไม้ชายและหญิงในทำย่นร่วมเพศ.....	3	3
10 ห่วงโซ่ติดอยู่ที่เสาประตูหมู่บ้าน.....	3	3
11 ซิงช้าประจำหมู่บ้านแสนเจริญ.....	3	4
12 ซิงช้าสำหรับเด็ก.....	3	5
13 ศาลประจำหมู่บ้าน อาข่าบ้านแสนเจริญ.....	36	
14 โจ้วมา คนปัจจุบัน (ถ่ายเมื่อ พ.ศ. 2551).....	3	9
15 ปาจี (ช่างตีเหล็ก) คนปัจจุบัน (ถ่ายเมื่อ พ.ศ. 2551).....	40	
16 หญิงชาวอาข่ากำลังซ่อมหมวก.....	41	
17 ชุดอู้อี้อาข่า ของผู้หญิงที่แต่งงานแล้ว.....	42	
18 หมวกอู้อี้อาข่า ของผู้หญิงที่ยังไม่แต่งงาน.....	4	3
19 ชุดล่อมี้อาข่า.....	4	3
20 อาข่าชายในชุดประจำเผ่า.....	4	4
21 ลักษณะบ้านอาข่า.....	4	6
22 เตาไฟสำหรับประกอบอาหาร.....	4	7
23 แผนผังภายในบ้าน และบริเวณบ้านของอาข่า.....	48	
24 เก็บถั่วลิสงที่ตากแห้งแล้ว.....	49	
25 หมูและไก่ที่เลี้ยงไว้บริโภคและใช้ประกอบพิธี.....	49	
26 โรงเรียนบ้านแสนเจริญ.....	50	
27 อาคารเรียนโรงเรียนบ้านแสนเจริญ.....	51	

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า
28 น้ำประปาที่ใช้ภายในหมู่บ้าน.....	52
29 เสาไฟฟ้าบริเวณลานสาวกอด.....	53
30 หอกระจายเสียง.....	5 3
31 เดี้ม.....	5 6
32 ขนาดของเดี้ม.....	5 8
33 หล่าเจ้.....	5 9
34 ขนาดของหล่าเจ้.....	60
35 ตำแหน่งของท่อเสียง.....	61
36 ชู๊.....	62
37 ขนาดของชู๊.....	6 3
38 รูปแสดงตำแหน่งรูเปิด – ปิดเสียง.....	6 4
39 ยะเอ๋ว.....	6 5
40 ขนาดของยะเอ๋ว.....	6 5
41 หึงขรชาวอาข่ากำลังกระทุ้งบ่อช่อง.....	6 6
42 ขนาดของบ่อช่อง.....	6 6
43 แจ้.....	6 7
44 โบวโล.....	6 8
45 ท่อง.....	6 9
46 ขนาดของท่อง.....	70
47 นายอาพี จิระพนาลัย.....	7 2
48 นายอาเซอะ จูเปาะ.....	7 3
49 นายอาถู๋ อายี.....	7 4
50 นายอาเซอะ จูเปาะ.....	7 5
51 การบรรเลงเดี้ม.....	7 6
52 วิธีการจับหล่าเจ้ด้านหน้าด้วยมือซ้าย.....	7 7
53 วิธีการจับหล่าเจ้ด้านซ้ายด้วยมือซ้าย.....	7 7
54 วิธีการจับหล่าเจ้ด้านหลังด้วยมือซ้าย.....	7 8

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า		
55 วิธีการจับเหล่าเจด้านหน้าด้วยมือขวา.....	7	8	
56 วิธีการจับเหล่าเจด้านขวาด้วยมือขวา.....		79	
57 วิธีการจับเหล่าเจด้านหลังด้วยมือขวา.....	7	9	
58 การบรรเลงเหล่าเจ.....		80	
59 ภาพด้านซ้ายของเหล่าเจเพื่อแสดงตำแหน่งท่อนเสียงที่ 1.....		80	
60 ภาพด้านล่างของเหล่าเจเพื่อแสดงตำแหน่งท่อนเสียงที่ 1.....		81	
61 ภาพด้านหลังของเหล่าเจเพื่อแสดงตำแหน่งท่อนเสียงที่ 2.....		81	
62 ภาพด้านล่างของเหล่าเจเพื่อแสดงตำแหน่งท่อนเสียงที่ 2.....		82	
63 ภาพด้านหน้าของเหล่าเจเพื่อแสดงตำแหน่งท่อนเสียงที่ 3 และ 4.....		82	
64 ภาพด้านหน้าของเหล่าเจเพื่อแสดงตำแหน่งท่อนเสียงที่ 5.....		83	
65 วิธีการจับและการใช้นิ้วในการเปิด-ปิดรูเสียง.....	8	4	
66 การบรรเลงซูลู.....	8	4	
67 การบรรเลงยะเอว.....	8	5	
68 การบรรเลงบ่อช่อง.....	8	6	
69 การบรรเลงท่ง.....	8	7	
70 นำเหล็กที่เผาไฟจนร้อนแทงที่ขั้วน้ำเต้า.....	9	7	
71 เจาะรูที่ผลน้ำเต้า.....	9	7	
72 แกะลิ้น.....		98	
73 บั้งไม้ไผ่เอียง.....	9	8	
74 รังซี่สุด.....	9	9	
75 ตัดซี่สุดเพื่อยึดลิ้นกับไม้ไผ่เอียงไว้ด้วยกัน.....		99	
76 ปรับแต่งเสียง.....		100	
77 นำมาประกอบ.....		100	
78 ข้าวปุก.....		113	
79 การเดินรำประกอบการเป่าเหล่าเจ.....		113	
80 โจ้วมาทำการพันเสาชิงช้า.....		117	
81 โจ้วมากำลังทำพิธีสร้างชิงช้า.....	11	8	

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า		
82 ชาวบ้านช่วยกันตั้งเสาชิงช้าใหม่.....	11	8	
83 ชาวบ้านช่วยกันกระทุ้งไม้ไผ่.....	1	19	
84 ชาวบ้านมารวมตัวกันเพื่อซื้อเนื้อหมู.....	1	20	
85 ผู้อาวุโสจะที่รับเชิญมาร่วมทานอาหาร.....	1	20	
86 ผู้อาวุโสร่วมกันกระทุ้งกระบอกไม้ไผ่เพื่อเป็นการอวยพร.....	1	21	
87 จี๋ ป่า จี๋ เซ่ เซ่เออ.....	12	4	
88 ลูกข้างของชาวอาข่า.....	12	7	
89 การเล่นลูกข้างของหนุ่มชาวอาข่า.....	12	8	

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

มนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่ดำรงชีวิตด้วยการพึ่งพาอาศัยธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่อยู่รวมกันเป็นกลุ่มจึงทำให้เกิดสังคมและวัฒนธรรม เนื่องจากมนุษย์มีหลายชนชาติหลายเผ่าพันธุ์ มนุษย์จึงสร้างวิถีชีวิตที่แสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน การประพฤติปฏิบัติ ธรรมเนียม ประเพณี พิธีกรรม ที่แตกต่างกันไปเนื่องจากสภาพความเป็นอยู่ สังคม ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ สิ่งเหล่านี้มีผลต่อการเกิดวัฒนธรรมทั้งสิ้น

วัฒนธรรม เมื่อกล่าวถึงวัฒนธรรมเป็นที่ทราบกันเป็นอย่างดีว่า “ธรรม” คือ ธรรมชาติความจริงความดี “วัฒนธรรมหรือวัฒนา” คือความเจริญหรือความงอกงาม “ว” ในภาษาบาลีและสันสกฤต เป็น “พ” ในภาษาไทย “พัฒนหรือพัฒนา” คือการเปลี่ยนแปลงการทำให้เจริญงอกงามมีพลวัตอยู่ตลอดเวลาเปลี่ยนแปลงไปในทางดีงามให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงโลกเปลี่ยนแปลงสังคม เปลี่ยนแปลงโดยมีฐานรากและตัวตนของความดีงาม (วิรุณ ตั้งเจริญ. 2547: 3)

ฉะนั้นคำว่าวัฒนธรรมจึงมีความหมายว่าทุกสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นมาเพื่อใช้ในการดำรงชีวิตร่วมกันในสังคม เป็นสิ่งที่คนส่วนใหญ่ในสังคมยอมรับนับถือ และปฏิบัติตาม รวมทั้งเก็บสะสมและถ่ายทอดวิธีการประพฤติปฏิบัตินั้นต่อไปยังลูกหลานด้วย (ดำรง ฐานดี: 2520: 30)

มนุษย์ทุกชาติทุกเผ่าพันธุ์ไม่ว่าจะเป็นชนเผ่าที่ล้าหลังหรือชนเผ่าที่มีอารยธรรมต่างก็มีวัฒนธรรมทางดนตรีซึ่งมีความแตกต่างกันไปตามลักษณะองค์ประกอบทางสังคม และวัฒนธรรมของตน พัฒนาการทางดนตรีของชนเผ่าต่างๆจะสัมพันธ์กับพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของเผ่าเหล่านั้นด้วย (พูนพิศ อาตยกุล. 2527: 5)

ในด้านวัฒนธรรมที่แสดงออกทางด้านความคิด อารมณ์และความต้องการของมนุษย์ที่มีความแตกต่างกันนั้น ทำให้ดนตรีของแต่ละชนเผ่าถูกนำไปใช้ในสังคม ด้วยบทบาทที่แตกต่างกันด้วย เช่น บ้างก็ใช้ดนตรีเพื่อการบันเทิง บ้างก็ใช้ดนตรีในการรักษาผู้ป่วย โดยเฉพาะสังคมของชาวบ้านและชนเผ่า บ้างก็ใช้ดนตรีเพื่อก่อให้เกิดความฮึกเหิม และพลังในการสู้รบ ดังนั้นดนตรีจึงมีผลในเรื่องของจิตใจโดยตรง ลักษณะของดนตรีที่ถ่ายทอดออกมา จึงขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมที่ยึดถือปฏิบัติของแต่ละเขตพื้นที่อันอุดม และหนาแน่นด้วยวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น

วัฒนธรรมทางดนตรีเป็นผลิตผลที่มนุษย์สร้างขึ้นโดยผ่านการคัดเลือกปรับปรุง และยึดถือสืบทอดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน และเป็นสิ่งที่สังคมสร้างขึ้นเพื่อความดีงามและความสามัคคีกลมเกลียว และเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชุมชนสู่การพัฒนาเพื่อให้เกิดสุข “การศึกษาใดๆที่เป็นไปเพื่อประโยชน์

และความเข้าใจของมนุษยชาติย่อมมีคุณค่า การศึกษาเกี่ยวกับมานุษยวิทยายังคงมีความสำคัญ เนื่องจากพยายามทำความเข้าใจชาติพันธุ์ซึ่งนับวันจะสูญหายไป” (พลับพลึง คงชนะ. 2542: 8)

ความหมายของดนตรีชาติพันธุ์ลักษณะของดนตรีชาติพันธุ์อาจแตกต่างกันไปตาม สภาพแวดล้อม วัฒนธรรม ประเพณี ความรู้สึกนึกคิดและวัตถุที่เป็นสื่อแสดงออกถึงลักษณะดนตรีของ ชุมชนแต่ละท้องถิ่น ซึ่งเรียกว่า ดนตรีประจำถิ่น หรือดนตรีพื้นเมือง มีตั้งแต่บทเพลงง่ายๆ ตั้งแต่เพลง กล่อมเด็กไปจนถึงเพลงที่ยากขึ้น เครื่องดนตรี วงดนตรี การขับร้อง ตลอดจนการแสดง การเต้นรำต่างๆ (ปัญญา รุ่งเรือง. 2533: 1-2)

วิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์บนที่สูง หรือที่เรียกว่า “ชาวเขา” นั้น เป็นวิถีชีวิตที่กลมกลืนกับระบบนิเวศวิทยาหรือสภาพแวดล้อมที่รายรอบอยู่ที่เกี่ยวข้องกับการทำมาหากิน การ รักษาพยาบาลหรือการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข โดยมีขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี วัฒนธรรมของ แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ เป็นตัวร้อยรัด ซึ่งได้สั่นสะเทือนไปบ้างปรับเปลี่ยนไปบ้าง มากบ้างน้อยบ้าง แล้วแต่ผลกระทบแรงกดดัน จากภายนอกที่จะเขี้ยวกราดขนาดไหน ถึงกระนั้นก็ตาม กลุ่มชาติพันธุ์ บนที่สูง หรือชาวเขา ก็ยังหลงเหลือขนบธรรมเนียม จารีตประเพณีของตนอยู่ และยังมีบทบาทมีพลัง หรือมีภาคปฏิบัติการผ่านทางพิธีกรรม หรือ วาทกรรมที่มีการรื้อฟื้น ปรับใช้และผลิตใหม่อยู่เสมอมิได้ขาด (สุเมธ ทาวิยะ. 2545: 5)

ชาวเขาที่มีอยู่ในประเทศไทยนั้นมีอยู่มากมายหลายชนเผ่า ซึ่งแต่ละเผ่าก็จะมีสิ่งที่บ่งบอกถึง ความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตนที่มีความแตกต่างกันออกไป ทั้งทางด้าน ภาษา วัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ การแต่งกาย และดนตรีเป็นต้น ปัจจุบันชาวเขาในประเทศไทยมีอยู่ 2 พวกคือ พวก ที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยมาก่อนชนชาติไทย และพวกที่อพยพเข้ามาภายหลังชนชาติไทย ซึ่งนัก มนุษยวิทยา ชื่อ กอร์ดอน ยัง (Gordon Young) ได้ใช้เวลาหลายปีในการเข้าไปศึกษาค้นคว้าเรื่องราว เกี่ยวกับชาวเขาเผ่าต่างๆในภาคเหนือของประเทศไทย ชาวเขาเผ่าอาข่าก็เป็นอีกเผ่าหนึ่งที่เข้ามาตั้งถิ่นฐาน อยู่ในประเทศไทย มีขนบธรรมเนียม ประเพณี ที่ได้รับการสืบทอดจากบรรพบุรุษซึ่งมีลักษณะเฉพาะ ตน

อาข่า(Akha) เป็นชาวเขาเผ่าหนึ่งในบรรดาเผ่าต่างๆ ที่มีอยู่ในประเทศไทย หรือที่ชาวไทยรู้จัก กันดีในชื่อ “ อีเก้อ ” ประวัติความเป็นมาของชนเผ่าอาข่า นั้นยังไม่เป็นที่แน่ชัด อย่างไรก็ตามจากผลการ ค้นคว้าจากนักมานุษยวิทยาหลายท่านทำให้ทราบว่าอาข่าน่าจะมีถิ่นฐานเดิมอยู่ตามบริเวณภูเขาสูง ทางตะวันตกเฉียงใต้ของจีน พบว่ามีชาวอาข่าอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งในแคว้นสิบสองปันนา ซึ่งต่อมาได้มีการอพยพลงมาจากตอนใต้ โดยมีการกระจายตัวเข้าไปอาศัยอยู่ทั้งในประเทศ พม่าและประเทศไทย อาข่าส่วนใหญ่ที่พบในประเทศไทยนั้นส่วนใหญ่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตอำเภอแม่สาย อำเภอแม่จัน และยังพบชาวอาข่าบางส่วนในอำเภอแม่สรวย ซึ่งอยู่ในจังหวัดเชียงรายเป็นส่วนใหญ่

ในวิถีชีวิต และพิธีกรรมต่างๆ ของชาวอาข่า นั้นมักจะเกี่ยวข้องกับ การเกษตรกรรม เนื่องจากชาวอาข่ามีการประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก และดนตรีก็มีบทบาทในประกอบพิธีกรรมต่างๆ ของชาวอาข่าอีกด้วย

ดนตรีถือเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่อยู่กับวิถีชีวิต ประเพณี และวัฒนธรรมของชาวอาข่าบ้านแสนเจริญ มาช้านาน โดยมีบทบาทในการทำหน้าที่เชื่อมความสัมพันธ์ และสร้างความสนุกสนานรื่นเริงให้กับชุมชนชาวอาข่า ทั้งยังมีหน้าที่ในการบรรเลงในพิธีต่างๆ เช่น ไล่ชิงช้า ปีใหม่ลูกข่าง กินไข่แดง เป็นต้น ในปัจจุบันชาวอาข่าบ้านแสนเจริญได้รับปัจจัยหลายด้านทั้งจากความเจริญทางด้านเทคโนโลยี การเปลี่ยนการนับถือศาสนา การคมนาคม ซึ่งสิ่งเหล่านี้เข้าไปมีบทบาทและส่งผลกระทบต่อ การดำเนินชีวิตของชาวอาข่า ทั้งนี้ชาวอาข่าบ้านแสนเจริญนั้นยังมิได้รับเอาความเปลี่ยนแปลงจากภายนอกมาทั้งหมด ซึ่งยังมีชาวอาข่าบางส่วนที่ยังยึดถือแบบแผนและวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมที่ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ เช่น ภาษา ความเชื่อ พิธีกรรม และดนตรี เป็นต้น

เรื่องราวของชาวเขาเผ่าอาข่า นั้นนับว่ามีความน่าสนใจอย่างมาก ทั้งในด้านวัฒนธรรม ประเพณีที่มีความน่าสนใจเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน จะเห็นได้ว่าวัฒนธรรมของชาวอาข่า นั้นเป็นสิ่งที่ควรค่าแก่การศึกษาและอนุรักษ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัฒนธรรมทางด้านดนตรี ซึ่งผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษา ดนตรีชาวเขาเผ่าอาข่า บ้านแสนเจริญ ตำบลลาวี อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย

ซึ่งดนตรีเหล่านี้มีส่วนสำคัญเป็นอย่างมากในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ในปัจจุบันดนตรีของชาวเขาเผ่าอาข่า นั้นได้เสื่อมความนิยมจากคนในชุมชนลงไปมากเนื่องจากความเจริญทางด้านต่างๆ ได้แพร่กระจายเข้าไปอย่างรวดเร็วรวมไปถึงการเปลี่ยนแปลงของความเชื่อและการนับถือศาสนาก็เป็นส่วนสำคัญที่ผลักดันให้ชุมชนอาข่าบ้านแสนเจริญ มีความนิยมในดนตรีอาข่าลดลงอย่างรวดเร็ว ผู้วิจัยจึงตระหนักถึงความสำคัญ ที่จะศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลในเรื่องดังกล่าวเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการอนุรักษ์และฟื้นฟู ศิลปวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของชาวอาข่า บ้านแสนเจริญ ตำบลลาวี อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย ให้คงอยู่สืบไป

จุดมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

1. ศึกษาดนตรีของชาวอาข่าบ้านแสนเจริญ ตำบลลาวี อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย
2. ศึกษาวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับดนตรีของชาวอาข่าบ้านแสนเจริญ ตำบลลาวี

อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

ชาวอาข่ามีดนตรีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตนและมีวิถีชีวิตที่เกี่ยวพันกับดนตรีเป็นอย่างมาก เป็นสื่อในการถ่ายทอดเรื่องราวของชุมชน ทั้งทางด้านประวัติศาสตร์ ศาสนา และการประกอบอาชีพ จากการศึกษาในครั้งนี้จะทำให้ทราบถึง ลักษณะของเครื่องดนตรี วิธีการบรรเลง และบทเพลงที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว รวมไปถึงบทบาทของดนตรีที่มีต่อชุมชน จากสภาพสังคมในปัจจุบันที่เทคโนโลยีมีการพัฒนาเพื่อสร้างความสะดวกสบายให้กับมนุษย์ส่งผลให้สภาพความเป็นอยู่ของชาวอาข่าเปลี่ยนแปลงไปมากและส่งผลกระทบต่อดนตรีของชาวเขาเผ่าอาข่าซึ่งอาจทำให้นดนตรีมีการเปลี่ยนแปลงหรืออาจสูญหายไปจึงสมควรอย่างยิ่งที่จะทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลองค์ความรู้ต่างๆ เพื่อให้คงอยู่และเพื่อเป็นการปลูกจิตสำนึกให้กับคนในชุมชนให้เห็นคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมด้านดนตรีของตน เพื่อเป็นมรดกทางวัฒนธรรมสืบไป

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

- 1.พื้นที่การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยศึกษาเฉพาะพื้นที่หมู่บ้านชาวอาข่าบ้านแสนเจริญ ตำบลลาวี อำเภอมะสอย จังหวัดเชียงราย
- 2.ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นการรวบรวมข้อมูลองค์ความรู้ทางด้านดนตรี และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับดนตรี เช่น ส่วนประกอบของเครื่องดนตรี วิธีบรรเลง โอกาสในการบรรเลง นักดนตรี การถ่ายทอด บทเพลงที่ปรากฏหลงเหลืออยู่ในชุมชนของชาวอาข่าบ้านแสนเจริญ ตำบลลาวี อำเภอมะสอย จังหวัดเชียงราย เท่านั้น

นิยามศัพท์เฉพาะ

พิธีกรรม	หมายถึง	กิจกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้นโดยเป็นเรื่องของความเชื่อที่ยึดถือ สืบต่อกันมา
ใจ๋มา หมายถึง		ผู้นำในการประกอบพิธีกรรมต่างๆของหมู่บ้าน
พื้มา หมายถึง		ผู้นำด้านการสวด
ปาจี หมายถึง		ช่างตีเหล็ก ที่ได้รับการยกย่องของหมู่บ้าน
ลานสาวกอด หมายถึง		ลานกว้าง ใช้เป็นพื้นที่ประกอบกิจกรรมต่างๆของคนในชุมชน
ลื้อซ่อง หมายถึง		ประตูของหมู่บ้าน
แหนะ หมายถึง		ภูตผี
อะพีเปะเลาะ หมายถึง		ผีบรรพบุรุษ

ด้าแล้ หมายถึง

เครื่องหมายที่อาช่าทำขึ้นมาจากไม้ไผ่ โดยนำไม้ไผ่มาผ่า
บางๆ แล้วสานถี่ๆ ติดกันหลายรอบแล้วนำไปติดตามต้นไม้
เป็นสัญลักษณ์ว่า “ ห้าม ”

หละเ๋อ หมายถึง

ชิงช้า

แม่ ซื่อ ล่อ

หมายถึง

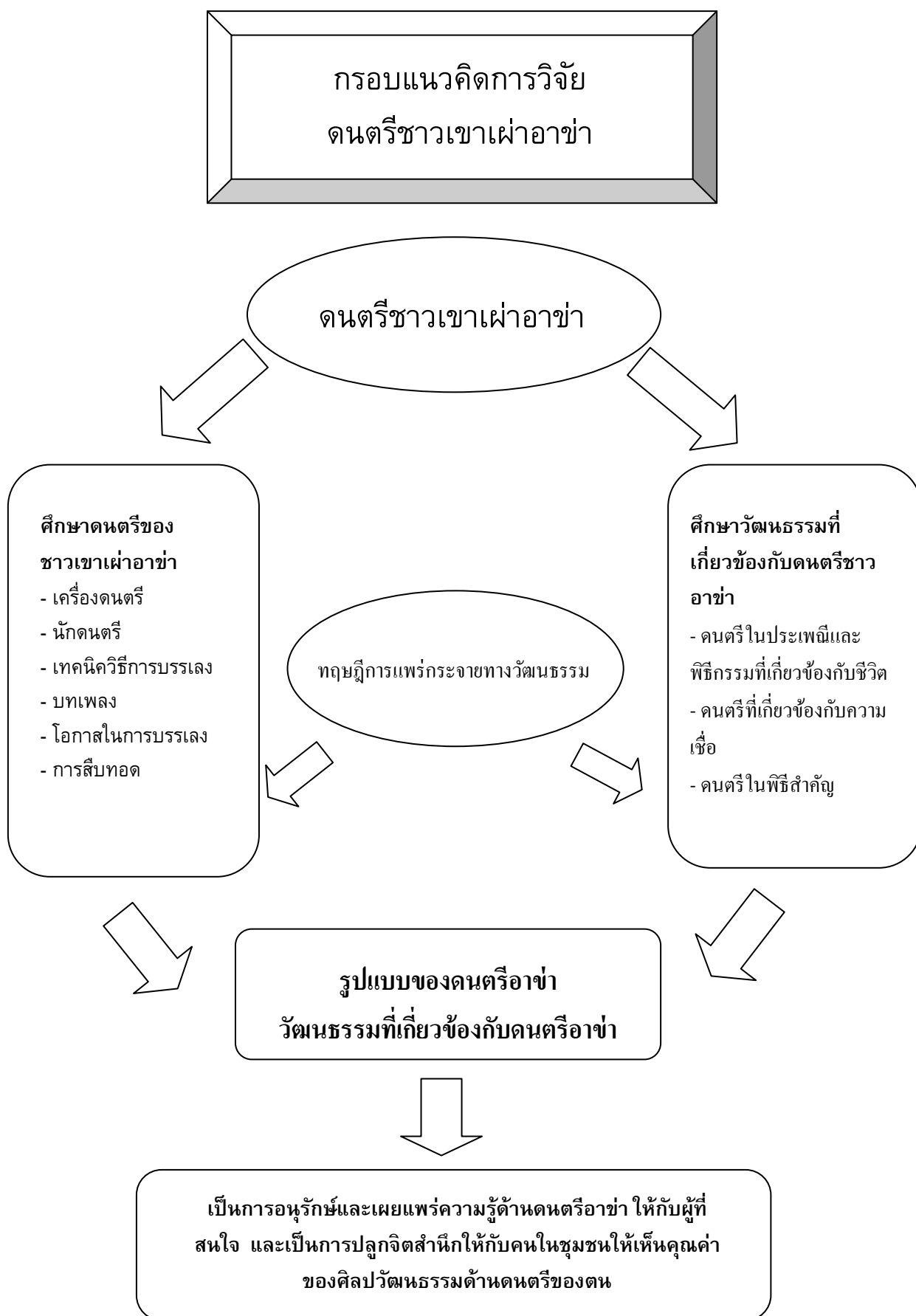
ศาลประจำหมู่บ้านศาลพระภูมิเจ้าที่ตามความคิดของอาช่า
ให้ความหมายถึงเจ้าที่เจ้าทาง เจ้าป่า เจ้าเขา รวมทั้งเจ้า
เมืองของทุกเผ่าพันธุ์

อี ซอ ล่อ ค่อ หมายถึง

สถานที่ตักน้ำบริสุทธิ์ของอาช่าสถานที่แห่งนี้

เป็นศาสนสถานที่ชุมชนอาช่ากำหนดเอาไว้ เพื่อใช้ในการ
ตักน้ำมาใช้ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ปัจจุบันมีผู้ทำการศึกษาวิจัยทางด้านมานุษยวิทยาทางคติพยามากขึ้นทั้งการเขียนบทความเผยแพร่ในเอกสาร วารสาร หนังสือ และสิ่งตีพิมพ์ต่างๆ โดยทำการรวบรวมข้อมูลทางวัฒนธรรม พิธีกรรม ศาสนา การศึกษาวิถีชีวิตความเชื่อและพิธีกรรมรวมถึงองค์ประกอบทางด้านดนตรี การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยนำมาเป็นส่วนประกอบแนวทางในการวิจัยซึ่งแบ่งเนื้อหาไว้ดังนี้

1. เอกสารที่เกี่ยวข้อง

- 1.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาทางด้านวัฒนธรรม
- 1.2 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาทางด้านดนตรี
- 1.3 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับดนตรีชาวเขา

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. เอกสารที่เกี่ยวข้อง

- 1.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาทางด้านวัฒนธรรม

ความหมายของคำว่า “วัฒนธรรม” เป็นคำสำคัญที่ต้องทำการศึกษาให้ทราบถึงขอบเขตของคำที่ชัดเจน เพื่อประโยชน์ในการศึกษาวัฒนธรรมของกลุ่มชนใดๆ โดยยึดแนวทฤษฎีทางวัฒนธรรมที่จะอ้างอิงดังต่อไปนี้

ศาสตราจารย์ นายแพทย์ ประเวศ วะสี . (2532: 1-22) ได้กล่าวถึงวัฒนธรรมในหนังสือ วัฒนธรรมกับการพัฒนา สรุปได้ดังนี้ วัฒนธรรมคือพลังของภูมิปัญญาซึ่งเป็นรากฐานทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ซึ่งได้มาจากการคัดสรร กลั่นกรอง ทดลองใช้จากชุมชนและถ่ายทอดด้วยการปฏิบัติ สืบทอดกันมาเป็นเวลานานและเป็นเครื่องมือสำคัญที่ทำให้เกิดความเข้มแข็งและเป็นเอกลักษณ์ทางสังคมของชุมชน ซึ่งมีคุณลักษณะที่สำคัญ 8 ประการ ดังนี้

1. มีความหลากหลายกระจายอำนาจ
2. กระจายรายได้ และสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ
3. ส่งเสริมศักดิ์ศรีของชุมชน
4. มีความบูรณาการ
5. สร้างความประสานสอดคล้อง และความสมดุลย์
6. มีการพัฒนาจิตใจ และจิตวิญญาณอันลึกซึ้ง

7. ส่งเสริมความเข้มแข็งของสังคม

8. ผดุงศีลธรรมของสังคม

กาญจนา อินทรสุนานนท์ ได้กล่าวว่า ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (The Diffusion Theory of Cultural) เจ้าของทฤษฎีคือ ราล์ฟ ลินตัน (Ralph Linton)

ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกิดจากการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม โดยเกิดจากการติดต่อสื่อสารกันระหว่างสังคมที่ต่างวัฒนธรรม รวมกัน และต่างแพร่กระจายวัฒนธรรมไปสู่กันและกัน เมื่อเกิดการกระจายวัฒนธรรมขึ้นแล้ว สังคมที่เจริญกว่าอาจจะรับวัฒนธรรมบางอย่างของสังคมที่ด้อยกว่าได้ และในทำนองเดียวกันสังคมที่ด้อยกว่าอาจจะไม่รับสังคมที่เจริญกว่าก็ได้ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมส่วนใหญ่เกิดจากการแพร่กระจายของวัฒนธรรมจากภายนอกเข้ามามากกว่าเกิดจากการประดิษฐ์คิดค้นขึ้นใหม่เองในสังคม หรือถ้ามีก็มักจะเกิดจากการนำสิ่งใหม่จากภายนอกเข้ามาผสมผสานกับของที่มีอยู่ก่อนแล้วเป็นของใหม่ที่ไม่เคยมีมาก่อน จะเห็นได้จากสังคมอเมริกันซึ่งมีศักยภาพในด้านการประดิษฐ์คิดค้นสูง แต่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกิดขึ้นจากการแพร่กระจายถึงร้อยละ 90% เกิดจากการประดิษฐ์คิดค้นเพียง 10% เท่านั้น

ทฤษฎีว่าด้วยศักยภาพของวิวัฒนาการ (Theory of Evolution Potential) เจ้าของทฤษฎีคือ เอลมัน อาร์. เซอร์วิส (Elman R. Service) นักมานุษยวิทยาชาวอเมริกัน

ทฤษฎีว่าด้วยศักยภาพของวิวัฒนาการ มีสาระสำคัญ ดังนี้

1. กระบวนวิวัฒนาการมี 2 ประเภท คือ วิวัฒนาการทั่วไปกับวิวัฒนาการเฉพาะ วิวัฒนาการทั่วไป (General Evolution) เป็นวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมของมนุษย์ มีลักษณะเช่นเดียวกับวิวัฒนาการของสิ่งมีชีวิตที่นักทฤษฎีวิวัฒนาการคนก่อนๆ เสนอไว้ กล่าวคือ วัฒนธรรมของมนุษย์เริ่มต้นจากวัฒนธรรมดั้งเดิม ยุคก่อนอารยธรรม (Primitive Cultural) มาสู่ยุคอารยธรรม (Civilization) และยุคภาวะทันสมัยในปัจจุบันตามลำดับ ซึ่งเป็นความเจริญก้าวหน้าทางสังคมโดยทั่วไป ส่วนวิวัฒนาการเฉพาะ (Specific Evolution) นั้นเป็นวิวัฒนาการของสังคมแต่ละสังคมและมีส่วนสัมพันธ์กับวิวัฒนาการโดยทั่วไปในรูปของความสัมพันธ์ผกผันที่ตรงกันข้ามกัน

2. กระบวนวิวัฒนาการเฉพาะมี “ หลักการว่าด้วยความอึดตัว ” (Principle of Stabilization) ซึ่งเกิดขึ้นในตอนท้ายของการปรับตัว (Adaptation) เป็นสิ่งจำกัดการขยายตัว กล่าวคือ กระบวนวิวัฒนาการเฉพาะเป็นการปรับตัวของระบบให้เข้ากับภาวะแวดล้อมได้เพิ่มขึ้นเรื่อยๆจนกระทั่งถึงขั้นสูงสุด ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงไปได้อีกต่อไป ดังนั้น ถ้าหากวัฒนธรรมแบบต่างๆ สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมต่างๆ ได้ดีอย่างเต็มที่แล้วกระบวนวิวัฒนาการก็จะหยุดนิ่ง ไม่มีการเปลี่ยนแปลงใดๆ เกิดขึ้นอีก แต่ในความเป็นจริงวิวัฒนาการทั้งจากอดีตและปัจจุบันยังคงเกิดขึ้นและคงจะมีต่อไปในอนาคต เนื่องจากการปรับตัวโดยส่วนรวมไม่สามารถกระทำได้อย่างสมบูรณ์เต็มที่นั่นเอง

3. กระบวนวิวัฒนาการที่มีการครอบงำ (Dominance) วัฒนธรรมที่ด้อยกว่า โดยวัฒนธรรมที่สูงกว่า ทำให้วัฒนธรรมที่ด้อยกว่าได้ปรับปรุงวัฒนธรรมของตนให้เหมาะสมยิ่งขึ้น แต่ถ้าวัฒนธรรมนั้นอ่อนแอมากเกินไปก็จะถูกครอบงำจนสูญสิ้นไป

4. วัฒนธรรมที่ยังพัฒนาไม่เต็มที่จะมีศักยภาพสูงกว่าวัฒนธรรมที่พัฒนาเต็มที่แล้วทิศทางของวิวัฒนาการจึงเป็นแบบสลับไปสลับมา(Zigzag)มากกว่าที่จะเป็นแบบเส้นตรงสายเดียว(Unilinear)ในทิศทางเดียวกัน จะเห็นได้จากการเคลื่อนที่ย้ายแหล่งอารยธรรมของโลกจากดินแดนแถบเมโสโปเตเมียไปสู่ดินแดนต่างๆ เช่น บาบิโลเนีย อียิปต์ ในช่วงระยะเวลาต่อมาเกิดความอึดตัวจึงวิวัฒนาการเชิงซ้าลงวัฒนธรรมของกรีกซึ่งด้อยกว่ากลับมีวิวัฒนาการได้เจริญก้าวหน้าสูงกว่าเมื่อถึงจุดอึดตัววัฒนธรรมของอาณาจักรโรมันได้เจริญก้าวหน้าแทนที่แล้วสลายตัวลงอีก จนกระทั่งปัจจุบันยุโรปตะวันตกและอเมริกาเหนือกำลังเป็นบริเวณที่มีระดับวิวัฒนาการเจริญก้าวหน้าและทันสมัยมากที่สุดในโลกแต่เมื่อถึงจุดอึดตัวก็จะมีสังคมอื่นเจริญก้าวหน้าแทนที่เช่นเดียวกัน กระบวนวิวัฒนาการของแต่ละสังคมจึงไม่จำเป็นต้องเจริญก้าวหน้าตลอดไป

แต่อาจจะมีความเจริญและเสื่อมโทรมตามความสามารถในการปรับตัวในแต่ละยุคแต่ละสมัย

บุญยงค์ เกศเทศ . (2536: 18) กล่าวว่า วัฒนธรรมหมายถึง การปลูกฝังสิ่งต่างๆ ลงในสังคมมนุษย์และมีการถ่ายทอดต่อกันไป มนุษย์เกิดมาในสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติที่มีอยู่ในโลกเหมือนสัตว์โลกอื่นๆ แต่มนุษย์สามารถปรับปรุง เปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาตินั้น ให้เกิดประโยชน์แก่ตนได้มากที่สุด กระบวนการปรับปรุงสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ทำให้มนุษย์เกิดความรู้ ความคิด ความเชื่อ และถ่ายทอดกันต่อๆ มากระบวนการเหล่านี้ทำให้เกิดผลทางวัตถุอันได้แก่ เครื่องมือ เครื่องใช้ สิ่งก่อสร้าง และสิ่งปลูกฝังทางสติปัญญา ซึ่งเป็นสิ่งอำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิตร่วมกันของมนุษย์ มีขนบธรรมเนียม ศาสนา จารีต ประเพณี พิธีกรรม ศิลปกรรม วรรณคดี เป็นต้น

กาญจนา อินทรสุนานนท์. (2543: 43) ได้กล่าวถึงความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมไว้ในบทความเรื่อง อิหร่าน : ภูมิลักษณะประชาชนและวัฒนธรรม ว่าชุมชนที่อยู่รวมกันแต่ละคนในชุมชนมีจุดหมายในชีวิตที่แตกต่างกัน แต่ทุกคนในชุมชนจะต้องมีอุดมการณ์ร่วมกันซึ่งเป็นรากแก้วของชุมชนทำให้เกิดทฤษฎีขึ้นมาอีกทฤษฎีหนึ่ง คือ ทฤษฎีรากแก้วทางวัฒนธรรม ได้แก่

1. อยู่อย่างไทย
2. ใฝ่ใจศึกษา
3. เสาะหาความรู้
4. เข้าสู่ค่านิยม
5. สร้างอุดมการณ์
6. ประสานวัฒนธรรม

7. จดจำประเพณี

8. ของดีศาสนา

สุพัตรา สุภาพ. (2540: 68) ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมไว้ ดังนี้ วัฒนธรรมมีความหมายครอบคลุมถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่แสดงถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคม ซึ่งในแต่ละสังคมจะมีวัฒนธรรมเฉพาะของตนที่อาจแตกต่างกันและเหมือนกันบ้างขึ้นอยู่กับท้องถิ่น ค่านิยม ความรู้ ความเชื่อ จารีต ประเพณี ศิลธรรม วิทยาการ กฎหมาย และทุกสิ่งทุกอย่างที่ได้กระทำ ได้ประพฤติปฏิบัติโดยสมาชิกของสังคมวัฒนธรรมเป็นทั้งประเพณีที่เป็นวัฒนธรรมวัตถุ และวัฒนธรรมที่ไม่เกี่ยวข้องกับวัตถุ ซึ่งองค์ประกอบของวัฒนธรรมมีทั้งองค์วัตถุที่มีรูปร่าง ไม่มีรูปร่าง เป็นองค์การ องค์พิธีการ องค์มิติ ซึ่งมี การถ่ายทอดสืบเป็นมรดกของสังคม

1.2 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาทางด้านดนตรี

ปัญญา รุ่งเรือง . (2542: 1) กล่าวถึงกำเนิดของดนตรีไว้ในเอกสารประกอบการสอนชุดวิชา ประวัติดนตรีไทย ว่า ดนตรี คือ การทำจังหวะหรือการทำทำนองของมนุษย์ที่ถือกำเนิดตามส่วนต่างๆ ของโลกนั้น แรกเริ่มเดิมทีคงไม่แตกต่างกันมากนัก ต่อเมื่อมนุษย์รู้จักพัฒนาความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น เจริญขึ้น จึงกลายเป็นวัฒนธรรมของมนุษย์แต่ละเผ่าซึ่งแตกต่างกันไปตามสภาพทางภูมิศาสตร์ พื้นที่ ที่อยู่ อาศัย สภาพของภูมิอากาศ และพืชพันธุ์ธรรมชาติ ที่เป็นเครื่องบังคับให้มนุษย์ต้องปรับตัวให้เข้ากับธรรมชาตินั้นๆ เพื่อความอยู่รอดของตน และปัญญา รุ่งเรือง .(2542: 116)ได้กล่าวถึงแนวทางเตรียมตัว เป็นนักมนุษยดุริยางควิทยาไว้ในหนังสือสำหรับงานประชุมทางวิชาการดนตรี ณ วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล ดังนี้ การศึกษาในเชิงดนตรีวิทยานั้นจะต้องมีความรู้ ความสามารถในการระเบียบวิธีวิจัยทางมนุษยดุริยางควิทยา ซึ่งครอบคลุมไปถึงการศึกษาภาคสนามด้วย ในการศึกษา ดนตรีมนุษย์เราจำเป็นต้องมีความรู้เรื่อง "ดนตรี" โดยมีวิธีการวิเคราะห์ใน 3 ประเด็นคือ

1.ความคิดรวบยอดทางดนตรี

2. พฤติกรรมของผู้คนในสังคมที่เกี่ยวข้องกับดนตรี

3. ตัวดนตรีเอง

เมื่อปฏิบัติภาคสนามเสร็จสิ้นลงขั้นตอนต่อไปคือ การจำแนกแยกแยะ จัดระบบระเบียบ และประเภทของข้อมูลที่ได้มาจากภาคสนาม ขั้นตอนสุดท้ายคือการนำเสนอผลงานวิจัยเพื่อประโยชน์ทางการศึกษา หรือเพื่อประโยชน์ในการนำไปใช้ในการวิจัยต่อไป

กาญจนา อินทรสุนานนท์ . (2545: 46) กล่าวว่า ดนตรีเป็นสื่อให้จิตใจของมนุษย์ได้ พักพิงสามารถกล่อมเกลารมณ์ของมนุษย์ได้ในทุกรูปแบบมนุษย์ทุกชาติทุกภาษาสามารถเข้าใจภาษา ดนตรีได้เหมือนกัน ดนตรีนี้นั้นมีอยู่ทุกอารมณ์ เช่น อารมณ์รัก อารมณ์โกรธ อารมณ์โศกเศร้า อารมณ์ สนุกสนาน ฯลฯ

ประทีป เล่ารัตนอารีย์ . (2538: 1-2) เขียนบทความถึงดนตรีมีคุณไปทุกอย่าง ในกาญจนาภิเษกสมโภชเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโดยกล่าวถึงคุณประโยชน์ของดนตรีที่มีอยู่ในมนุษย์ทุกสังคมว่า ดนตรีมีคุณประโยชน์ตามสภาพตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เช่น ดนตรีเพื่อการขับกล่อมเพื่อการทำงาน เพื่อการปลุกใจ เพื่อศาสนา เพื่อความพร้อมเพรียงทางทหาร เพื่อการพรรณนา เพื่อการประกอบการแสดง และที่เป็นปัจจุบันที่สุดคือ เพื่อการบำบัด

มนตรี ตราโมท . (2518: 35-36) ได้อธิบายความหมายของคำว่า เพลง และองค์ประกอบของเพลง สรุปได้ความว่า ตามหลักวิชาของคีตศิลป์ สิ่งที่สำคัญประกอบขึ้นด้วยเสียงให้เกิดความไพเราะคือแสดงความรู้สึกต่างๆ นั้น ได้แก่ ลำนำ ทำนอง และจังหวะ ลำนำหมายถึง ความสั้นยาว เบาแรงของเสียง RHYTHM ทำนองหมายถึงเสียงสูงๆ ต่ำๆ สลับสับสนกันไป และจังหวะได้แก่ ส่วนแบ่งย่อยที่เป็นระยะสม่ำเสมอ ได้แก่ มาตราคำว่า “เพลง” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานแปลไว้ว่า ลำนำ ทำนอง คำขับร้อง ทำนองดนตรี กระบวนวิธี รำดาบรำทวน ชื่อการร้องเพลงแก่กันมีชื่อต่างๆ เช่น เพลงปรบไก่ เพลงฉ่อย เป็นต้น ถ้าจะเลือกอธิบายเฉพาะความหมายที่เกี่ยวข้องกับเพลง ก็จะมีแต่คำว่า ลำนำ ทำนอง คำขับร้องและชื่อร้องแก่กัน มีชื่อต่างๆ เท่านั้น ซึ่งคำที่ขับร้องก็ดี การร้องแก่กันก็ดี ย่อมมีลำนำและทำนองผสมอยู่แล้ว จึงจะนับว่าเป็นเพลง ถ้ามีแต่เพียงคำขับร้องแก่กันโดยไม่มีลำนำ และทำนอง ก็จะเป็นเพลงไปไม่ได้ และยิ่งกว่านั้น ยังจะต้องมีจังหวะเป็นเครื่องควบคุมด้วยอีกอย่างหนึ่ง จึงจะครบองค์เพลง

วาสิษฐ จรรย์ยานนท์ . (2522: 11) ได้ให้ความหมายของ “ทำนอง” ว่า หมายถึงการเคลื่อนที่ของระดับเสียง ซึ่งประกอบด้วยเสียงสูงต่ำสลับกันไปตามความประสงค์ของผู้แต่ง การเคลื่อนที่นี้จะบอกถึงรูปร่างของเพลง ทำให้ผู้ฟังสามารถจำแนกและจดจำเพลงได้ ทั้งนี้ สรุปความในรายละเอียดขององค์ประกอบของทำนองได้ดังนี้

1. จังหวะทำนอง จังหวะของทำนองทำให้เกิดความรู้สึกเคลื่อนไหว และมีอิทธิพลต่อความรู้สึกของมนุษย์
2. ระดับเสียง มนุษย์สามารถรับความถี่ของคลื่นเสียงได้ตั้งแต่ 16-12,000 เฮิรตซ์ และช่วงเสียงที่เหมาะสมแก่การสร้างงานทางดนตรี จะอยู่ในช่วงความถี่เสียงประมาณ 27-4,000 เฮิรตซ์
3. การเคลื่อนที่ ทำนองมีลักษณะของการเคลื่อนที่อยู่ 3 แบบ คือ
  - 3.1 การเคลื่อนที่ด้วยวิธีการซ้ำเสียงเดิม
  - 3.2 การเคลื่อนที่โดยลำดับ
  - 3.3 การเคลื่อนที่โดยวิธีกระโดด
4. ความยาวทำนอง ความยาวของทำนองมีความยาววัดได้เป็น ห้องเพลง วลีเพลง และประโยคเพลง

5. พิสัย หมายถึงระยะห่างระหว่างระดับเสียงต่ำสุด-สูงสุดของทำนองเพลงนั้นๆ โดยที่สามารถวัดระยะห่างดังกล่าวเป็นคู่เสียง

1.3 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับดนตรีชาวเขา

สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการการปฏิบัติการจิตวิทยาแห่งชาติ.(2518:6) ได้จัดทำหนังสือชาวเขาเผ่าลีซอขึ้น และให้รายละเอียดประวัติความเป็นมาและถิ่นฐานของชาวลีซอว่า ลีซอเป็นชาวเขาที่อยู่ทางภาคเหนือของไทย เรียกตัวเองว่าลีซุ (Lisu) ชาวไทยเรียกว่าลีซอ เดิมชนเผ่านี้มีถิ่นฐานอยู่ตอนต้นแม่น้ำสาละวิน แม่น้ำโขง และทางตะวันตกเฉียงเหนือของมณฑลยูนนานในประเทศจีน จัดอยู่ในกลุ่มทางภาษาพวกลีซอ -พม่า ลีซอเคยตั้งตัวเป็นอิสระจากจีน ด้วยการปกครองตนเองได้เคยโจมตีกองคาราวานสินค้าพวกลีซอที่เดินทางไปตามเส้นทางบนภูเขา ทางฝ่ายจีนทราบเรื่องจึงหาวิธีปราบปราม โดยใช้วิธีไม่ให้สินค้าจำพวกเกลือได้ส่งผ่านไปถึงลีซอได้ เมื่อชาวลีซอขาดเกลือ ซึ่งเป็นส่วนประกอบของอาหารที่จำเป็นทำให้ลีซอต้องพ่ายแพ้ในที่สุด และแตกทัพกระจัดกระจาย ลีซอมีภูมิลำเนาหนาแน่นที่สุดทางตะวันตกของมณฑลยูนนาน ระหว่างเส้นรุ้ง 26-28 องศาเหนือ ทางทิศเหนือถึงเมือง Tingchou ใกล้เมือง Kunming ทางทิศตะวันตกถึงเมือง Myitkyina ทางทิศตะวันออกถึงเขตแดนระหว่าง มณฑลยูนนาน-เสฉวน ทางทิศใต้เข้าไปในรัฐฉาน

หลังจากที่ชาวลีซอพ่ายแพ้ต่อสงครามชาวลีซอส่วนหนึ่งได้มีการอพยพโยกย้ายเรื่อยมาโดยเดินทางลงทางทิศใต้ เพื่อหาที่อยู่อาศัยเพื่อการดำรงชีพ และได้เข้าไปตั้งถิ่นฐานอยู่ในประเทศอินเดีย พม่า และไทย สำหรับการอพยพเข้าสู่ประเทศไทยนั้น

มนัส มณีประเสริฐ (2527: 40) ได้กล่าวไว้ใน รูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชาวเขาเผ่าลีซอ ของหนังสือข่าวสารสถาบันวิจัยชาวเขาว่า การอพยพเข้ามาสู่ประเทศไทยครั้งแรกของลีซอนั้นจากบริเวณจังหวัดเชียงใหม่ประเทศพม่าระหว่างปี พ.ศ. 2443 และ 2473 โดยที่เหตุผลของการอพยพคือผลผลิตที่เก็บได้ตกต่ำ การเก็บภาษีสูง และมีโจรขโมยในประเทศพม่า กลุ่มแรกที่อพยพเข้ามาอยู่ในเขต อำเภอแม่จัน และดอยช้าง (Loi tsa) จังหวัดเชียงราย และดอยอ่างขาง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ นอกจากนี้ยังมีการอพยพไปมาระหว่างเขตชายแดน ไทย-พม่า เป็นบางครั้งระหว่างปี พ.ศ.2473 ถึงกลางปี พ.ศ. 2503 มีหมู่บ้านลีซอประมาณ 12 หมู่บ้าน ตั้งที่จังหวัดตาก ปัจจุบันเหลือหมู่บ้านเดียว ในระยะเดียวกันชาวลีซอได้อพยพไปทางทิศตะวันตกคือบริเวณพื้นที่สูงของอำเภอปายจังหวัดแม่ฮ่องสอน ปี พ.ศ. 2509 และการตั้งถิ่นฐานได้กระจายถึงจังหวัดพิษณุโลกและเพชรบูรณ์ แต่ประชากรส่วนใหญ่ได้อพยพกลับขึ้นทางภาคเหนือ ในปี พ.ศ.2511

- 2512 สาเหตุมาจากการสู้รบกันระหว่าง รัฐบาลไทยกับชาวเขาเผ่าม้ง(ม้ง) ที่ฝักใฝ่ คอมมิวนิสต์

สมัย สุทธิธรรม . (2541) ได้กล่าวถึง ชีวิตคนบนดอยของชาวเขาเผ่ามูเซอ เกี่ยวกับการละเล่นพื้นบ้านและดนตรีไว้ในหนังสือชนกลุ่มน้อยบนดอยสูง มูเซอ ว่ามูเซอจะให้ความสำคัญกับ

ดนตรีและการละเล่นพื้นเมืองในงานเทศกาลต่างๆ เช่น งานปีใหม่ และงานที่เกี่ยวข้องกับการเฉลิมฉลองวันสำคัญอื่นๆ ที่นิยมเล่นกันมาก ได้แก่ ลูกข่าง ร่วมกับการขับร้องดนตรีและการเต้นรำ โดยนิยมเล่นกันทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ถือเป็นการเฉลิมฉลอง บทบาทของดนตรีถูกนำไปใช้ในการประกอบพิธีกรรมงานรื่นเริง และใช้เป็นสัญญาณแห่งความรัก นอกจากนั้นดนตรียังใช้ในงานพิธีศพอีกด้วย มูเซอกับดนตรีจึงเป็นของคู่กัน เครื่องดนตรีที่สำคัญของมูเซอมีดังนี้

- **หน่อ (แคน)** ทำด้วย เต้าแคน กับ เล้าแคน 5 เล้า ลั่นและที่เป่า มี 3 คู่เสียง สำเนียงที่เป่ามีเสียงทุ้มกว่าแคนของอีเก้อ

- **อาถ่า (จ้องหน่อง)** ทำด้วยไม้ไผ่ที่ค่อนข้างแก่ ลักษณะคล้าย จ้องหน่องของภาคอีสาน แต่มีขนาดเล็กกว่า เสียงเบาใช้ในงานรื่นเริงและเกี่ยวพาราสีหญิงสาว

“ประเสริฐ ชัยพิภุสิต” เขียนบทความเพลงและการละเล่นของลีซอ ว่าเพลงร้องของชาวลีซอมีหลายประเภท แบ่งตามลักษณะของโอกาส เหตุการณ์ หรือกิจกรรมที่จัด สำหรับดนตรีของชาวเขาเผ่าลีซอมีเครื่องดนตรี 3 ชนิด ได้แก่ ซือบี หรือ ซือบือ (พิณ), ผู้หลู (แคนน้ำเต้า) หยื่อหลู (ขลุ่ย) เครื่องดนตรีทั้ง 3 ชนิด ใช้เล่นเพื่อเกี่ยวพาราสีหรือประกอบการเต้นรำซึ่งการเต้นรำจะขาดดนตรีไม่ได้ เพราะเสียงดนตรีจะเป็นผู้นำจังหวะในการเต้นรำเพลงที่ใช้เล่น ของซือบี มีประมาณ 40 เพลง ผู้หลู หยื่อหลู ประมาณ 10 เพลง

2.งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เฉลิมกิต เพ่งแก้ว . (2547: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่องเครื่องดนตรีชาวเขาเผ่าลีซอ : กรณีศึกษา “ซือบี” บ้านเพชรดำ ตำบลเขาค้อ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ ผลการศึกษาพบว่า

1. ซือบีเป็นเครื่องดนตรีประเภทดีด มี 3 สาย ประกอบด้วยส่วนต่างๆ 9 ส่วน คือ หย่อง ลูกบิด ช่องใส่ลูกบิด ลูกบิด คัน ซือบี หย่องไม้ สายซือบี หน้าซือบี กะโหลกซือบี และไม้ดีด ชาวลีซอใช้ซือบีบรรเลงในโอกาสต่างๆ เพื่อสร้างความสนุกสนานและความสามัคคีในชุมชน ได้แก่ พิธีปีใหม่ พิธีแต่งงาน พิธีปีใหม่บ่อย พิธีทำบุญสงฆ์ พิธีกินข้าวใหม่ การเกี่ยวพาราสี และการพักผ่อนหย่อนใจ นักดนตรีส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางเกษตรกรรมเป็นหลัก ซึ่งจะไม่เล่น ซือบี เป็นอาชีพ ปัจจุบันผู้นิยมบรรเลงซือบีจะอยู่ในช่วงวัยผู้ใหญ่และวัยชรา เนื่องจากวัยรุ่นลีซอได้รับอิทธิพลจากภายนอกมากขึ้น ประกอบกับผู้หญิงลีซอไม่หัดเล่น ซือบี และการบรรเลงซือบีใช้วิธีการถ่ายทอดแบบมุขปาฐะ จึงทำให้ผู้สนใจและสืบทอดทางด้าน ซือบี น้อยลง

2. บทเพลงที่บรรเลงโดยซือบีจะมีความหมายบ่งบอกถึงสภาพแวดล้อมตลอดจนเหตุการณ์ต่างๆ ในชุมชนลีซอ โดยมีระบบเสียงในบทเพลง 4 ระบบ คือ ระบบ อื้อเดียว มี 5 เสียง 6 ระบบ ระบบหยะเดียว มี 3 เสียง 5 ระบบ ระบบหยะเบะกะวะ มี 5 เสียง 5 ระบบ ระบบหลอจอกวะ มี 5

เสียง 7 ระดับ มีเทคนิคการบรรเลงแบบดีดกระทบสาย 2 สายและ 3 สาย เกิดเสียงประสาน ซึ่งส่วนใหญ่พบในจังหวะตกของห้องเพลง รูปแบบของบทเพลงเรียบง่าย เป็นเพลงท่อนเดียวบรรเลงซ้ำไปมา มีการเคลื่อนที่ของทำนองหลายแบบ แต่ใช้การเคลื่อนที่แบบกระโดดมากที่สุด ผู้บรรเลงจะต้องเดินรำโดยให้การก้าวเท้าสัมพันธ์กับจังหวะในบทเพลง

เจตชนินทร์ จิรสันติธรรม . (2545: บทคัดย่อ) ดนตรีชาวเขาเผ่ามูเซอ:กรณีศึกษาหมู่บ้านห้วยหลวง อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1.สภาพทั่วไปของชุมชน ปัจจุบันชุมชนชาวเขาเผ่ามูเซอบ้านห้วยหลวง เป็นชุมชนใหญ่และมีการพัฒนาจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนเป็นอย่างดีและต่อเนื่อง ทำให้หมู่บ้านมีความเจริญในด้านต่างๆมากขึ้น

2.วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องดนตรี ได้มีการสืบทอดกันมาช้านาน ไม่สามารถยืนยันได้ว่าเกิดขึ้นในยุคสมัยใด บทเพลงใช้บรรเลงประกอบการเดินรำเป็นส่วนใหญ่ โดยชาวมูเซอถือว่าดนตรีกับการเดินรำนั้นเป็นสิ่งที่ควบคู่กันอย่างแยกไม่ออก ดนตรีและการเดินรำที่ถือว่าสำคัญที่สุดของชาวมูเซอ คือ การเดินรำในช่วงเทศกาลปีใหม่

3.การวิเคราะห์ดนตรีที่ใช้ประกอบในพิธีฉลองปีใหม่ ผลการวิจัยพบว่า เครื่องดนตรีหลักที่ใช้ในการดำเนินทำนองคือ “หน่อ” มีความสำคัญในการเป็นผู้นำการเดินรำของมูเซอ อยู่ในดนตรีตระกูลเครื่องลมที่มีระบบการเทียบเสียง 5 เสียง คือ ซอล ลา ที โด เร หน่อ มีส่วนประกอบ 3 ส่วนคือ ตัวน้ำเต้า ท่อเสียง 5 ท่อ และลิ้น สำหรับกรรมวิธีการสร้างใช้วัสดุและเครื่องมือที่สามารถหาได้ง่ายในท้องถิ่นจากธรรมชาติ บทเพลงของดนตรีของชาวเขา เป็นเพลงที่มีทำนองสนุกสนาน โครงสร้างของเพลงมีท่อนเดียว บรรเลงซ้ำวนไปวนมา แต่ละเพลงมีองค์ประกอบดนตรีครบถ้วนทั้งทำนองเพลง การประสานเสียง และจังหวะ นักดนตรีมีอิสระในการสร้างเสียงสูงต่ำแตกต่างจากทำนองเดิมโดยเกิดจากการควบคุมลมหายใจอันเป็นลักษณะพิเศษที่เป็นเอกลักษณ์ในบทเพลง ทำนองขึ้นต้นและลงจบมีลักษณะแตกต่างจากทำนองอื่นภายในบทเพลง ส่วนเครื่องดนตรีประกอบได้แก่ แจ้โก๋ (กลอง) บูลูโก๋ (ซอ) และแป๊ะเฮะตู(ฉาบ) ทั้งนี้เป็นการบรรเลงในแนวเดียวกันทุกเพลง ลักษณะกระสวนจังหวะที่ปรากฏให้เห็นในบทเพลงทั้งหมดมีอยู่ลักษณะเดียวคือ การบรรเลงด้วยจังหวะสม่ำเสมอตลอดทั้งเพลง

ดนตรีชาวเขาเผ่ามูเซอได้สะท้อนสภาพวัฒนธรรมของชาวเขาเผ่ามูเซอทั้งด้านลักษณะโครงสร้างของสังคมที่ค่อนข้างเท่าเทียมกัน และด้านการละเล่นรื่นเริงในพิธีกรรม ที่ก่อให้เกิดความสามัคคีในชุมชน และความบันเทิงในสังคม ความสำคัญของดนตรีชาวเขาเผ่ามูเซอ มีบทบาทและความสำคัญมากสำหรับพิธีกรรม โดยเฉพาะพิธีฉลองขึ้นปีใหม่ ซึ่งเป็นพิธีที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของชาวมูเซอ

ประเสริฐ ชัยพิภุสิต และทวิช จุรวพฤษ (2531) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง สื่อประเพณีดั้งเดิมของชาวเขาเผ่าลีซอ ได้สรุปผลวิจัยไว้ว่า ยังคงมีการใช้สื่อดั้งเดิมตามประเพณีในวิถีชีวิตของตน

อยู่มีหลายวิธีและหลายรูปแบบ ซึ่งการส่งข่าวสารนั้นจะเป็นการพูดจาปะกันเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากชาวลิซอไม่มีภาษาเขียน ไม่มีตัวหนังสือเป็นสื่อกลาง การสื่อสารระหว่างตัวบุคคลกับบุคคลหรือกับกลุ่มด้วยวิธีพูดบอกเล่าจึงเป็นวิธีที่ใช้กันอย่างแพร่หลายและได้ผลดี ทั้งนี้ในรายละเอียดของงานวิจัยได้กล่าวเกี่ยวกับความเชื่อถือ การเกษตร สุขภาพอนามัย บุคคลที่มีอำนาจในการสื่อสาร นิทาน ดนตรี และเพลง รวมทั้งการแทรกเรื่องข้อห้ามบางอย่าง โดยมีเนื้อหาวิธีการและรูปแบบของการสื่อสาร ตามประเพณีของชาวเขาเผ่าลิซอ

บุญลอย จันทรทอง . (2545: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยดนตรีชาวเขาเผ่าม้ง หมู่บ้านสบเป็ด อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน สรุปได้ดังนี้

1. ชาวเขาเผ่าม้งยังคงรักษาความเป็นวัฒนธรรมของพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับงานศพ ความเชื่อถือต่างๆ ในเรื่องของจิตวิญญาณและขั้นตอนในการปฏิบัติไว้อย่างชัดเจนและให้ความสำคัญกับพิธีกรรมเป็นอย่างมาก
2. การวิเคราะห์ดนตรีที่ใช้ประกอบในพิธีกรรมงานศพ ผลการวิจัยพบว่าเครื่องดนตรีที่ใช้ในการดำเนินทำนองคือ “ เก้ง ” มีความสำคัญในการเป็นผู้นำในพิธีงานศพ ดนตรีอยู่ในตระกูลเครื่องลมที่มีระบบการเทียบเสียง 5 เสียง มีส่วนประกอบ 3 ส่วน คือ เต้าเก้ง ท่อเสียง 6 ท่อ และลิ้นซึ่งใช้วัสดุ และเครื่องมือที่สามารถหาได้ง่าย ในท้องถิ่นจากธรรมชาติ บทเพลงของดนตรีม้ง เป็นเพลงที่มีโครงสร้างของเพลง ที่มีท่อนเพลงหลายท่อนไม่มีการวนซ้ำไปมา มีองค์ประกอบดนตรีครบถ้วน ทั้งทำนองเพลง การประสานเสียง และจังหวะ นักดนตรีมีอิสระในการสร้างเสียงสูงต่ำ แตกต่างจากทำนองเดิม โดยเกิดจากการควบคุมลมหายใจ ซึ่งเป็นลักษณะพิเศษที่เป็นเอกลักษณ์ ในบทเพลง ส่วนเครื่องดนตรีประกอบได้แก่ จั่ว เป็นการบรรเลงในแนวเดียวตลอดในทุกบทเพลงซึ่งมีลักษณะและส่วนจังหวะที่ปรากฏให้เห็นในบทเพลงทั้งหมดมีอยู่ลักษณะเดียว

3. วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับดนตรี ได้มีการสืบทอดกันมาช้านาน ไม่สามารถยืนยันได้ว่าเกิดขึ้นในยุคใดสมัยใด บทเพลงใช้เพลงประกอบพิธีกรรมงานศพเป็นส่วนใหญ่ โดยชาวเขาเผ่าม้งถือว่าดนตรีกับพิธีกรรมงานศพเป็นสิ่งที่ควบคู่กันอย่างแยกไม่ออกดนตรีและพิธีกรรมงานศพถือว่ามีความสำคัญที่สุดของชาวเขาเผ่าม้ง

ดนตรีชาวเขาเผ่าม้งได้สะท้อนสภาพวัฒนธรรมของชาวเขาเผ่าม้งความสำคัญของดนตรีชาวเขาเผ่าม้ง มีบทบาทและความสำคัญมากสำหรับพิธีกรรม โดยเฉพาะพิธีกรรมงานศพ

ประไพศรี สงวนวงศ์ . (2537: 82) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องนาฏดุริยางคศิลป์ของชาวเขาในภาคเหนือ โดยได้กล่าวว่า ดนตรีของชาวเขาเผ่าม้งแม้จะไม่มีรูปแบบของดนตรี มีการแสดงเพลงพื้นบ้านอันหลากหลาย ซึ่งค่อนข้างเรียบง่ายไม่ซับซ้อน แต่ชาวเขาเผ่าม้งก็มีเพลงและดนตรีพื้นบ้านที่สนองวัตถุประสงค์พื้นบ้านดังต่อไปนี้

1. เป็นเครื่องมือสื่อสารระหว่างสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามระบบความเชื่อกับผู้คนในทัศนะของเขา
2. สิ่งแวดล้อมรอบตัวทั้งที่มีตัวตนและไม่มีตัวตน มีความสัมพันธ์กันหมด ไม่ว่าจะเป็น เทพเจ้า มนุษย์ สัตว์ ต้นไม้ ป่าเขา ต่างก็อาศัยซึ่งกันและกัน
3. ถ่ายทอดให้คนในชุมชนเข้าใจธรรมชาติ และทุกสิ่งทุกอย่างตามความเป็นจริง
4. ความสัมพันธ์อันดีภายในหมู่บ้าน ที่ทำกิจกรรมร่วมกัน และกิจกรรมระหว่างหมู่บ้านเพื่อเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน
5. แสดงถึงเอกลักษณ์ที่เป็นความคิด ความเชื่อ ของบรรพบุรุษที่ถ่ายทอดกันมาจนถึงลูกหลาน

จรัญ กาญจนประดิษฐ์. (2547: บทคัดย่อ) ผลการศึกษาพบว่า ในพื้นที่วิจัยมีเครื่องดนตรีต่างๆ ปรากฏในพื้นที่ คือ ดนตรีดั้งเดิมของชาวกระเหรี่ยง และดนตรีที่ได้รับอิทธิพลมาจากมอญและพม่า โดยแบ่งเป็นประเภทต่างๆ ดังนี้ 1) เครื่องดีด ได้แก่ นาเดย์ (พิณกะเหรี่ยง) และเมตารี (แมนโดลิน) 2) เครื่องตี ได้แก่ ปาตาล่า (ระนาดเหล็ก) , โหม่งววย (ฆ้องวง) , ตะโพน (ตะโพนใหญ่) , ตาคู้ว (ตะโพนเล็ก) , เป๊ว (เปิง 4 ใบ) , เวหล่าเคาะจี (เกราะไม้) , เจ่งจี (ฉาบใหญ่) , ก้อง (กังสดาล) , โคร๊ะ (เกราะไม้ขนาดใหญ่) 3) เครื่องเป่า ได้แก่ ชว่วย (ปี่เขาคววย) , ชะน่วย (ปี่) และปี่บา (แคน) สำหรับเพลงร้องชาวกระเหรี่ยง (ถะคู) นั้น เป็นเพลงดั้งเดิมที่สืบทอดต่อมาจากบรรพบุรุษมีเนื้อหาต่างๆ เช่น ประวัติศาสตร์ชนเผ่า ธรรมชาติ ศาสนา ฯลฯ บทเพลงต่างๆ นี้ยังแสดงถึงการถ่ายทอดทางวรรณกรรมและอนุรักษ์ภาษาใฝ่ลวได้ด้วย บทเพลงนี้นิยมเพลงประกอบการบรรเลง นาเดย์ , เมตารี , หรือปี่บา เพื่อความบันเทิงในโอกาสต่างๆ และประกอบพิธีกรรมโดยเชื่อว่าดนตรีสามารถเป็นสื่อกลางระหว่างชาวใฝ่ลวและสิ่งศักดิ์สิทธิ์

วัฒนธรรม ของชาวกระเหรี่ยง มีดนตรีเข้าไปมีบทบาทสำคัญในทุกช่วงของชีวิต ตั้งแต่เกิดจนตาย เช่น เพลงกล่อมเด็ก เพลงจีบสาว และเพลงส่งวิญญาณที่ร้องในงานศพ อีกทั้งในด้านกระบวนการผลิต ฤดูเกี่ยวข้าว จะมีเสียงชว่วย (ปี่เขาคววย) เป็นสัญญาณแห่งขวัญกำลังใจ ของการเริ่มฤดูการเก็บเกี่ยว เป็นสื่อระหว่างใฝ่ลว กับพื๋อโย (แม่โพสพ) มีเพลงฟาดข้าวที่ร้องในงานฟาดข้าว มีเนื้อหาถึงหลักคำสอนทางพุทธศาสนา ได้ตอบกันระหว่างชาย-หญิง สำหรับพิธีกรรมในรอบปี เช่น พิธีทำบุญข้าวใหม่ พิธีผูกข้อมือ ดนตรีมีหน้าที่เป็นดนตรีประกอบพิธีกรรม (Ceremonial Music) เป็นสื่อกลางระหว่างชาวใฝ่ลว กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และเพื่อนำจิตใจของผู้เข้าร่วมพิธีกรรมเข้าสู่พิธีกรรมด้วยจิตใจที่มีสมาธิ ศรัทธา ยำเตือน ความภูมิใจทางชาติพันธุ์ของตนเอง

นพมาศ ศรีตะลหฤทัย (2550 : บทคัดย่อ) การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวัฒนธรรมดนตรีชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง หมู่บ้านปะน้อยปู้ ตำบลแม่อุสุ อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก ผู้วิจัยได้ตั้ง

จุดมุ่งหมายไว้ดังนี้ คือ ศึกษาสภาพและบทบาททางวัฒนธรรมดนตรีชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง และศึกษาบทเพลงชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง หมู่บ้านปะน้อยปู่ ตำบลแม่อุสุ อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก

ผลการศึกษาวิจัยพบว่า ประชากรเป็นชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงสะกอหรือปกากะญอ ตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่ตามไหล่เขาและเชิงเขา แต่งกายด้วยชุดประจำชนเผ่า ประกอบอาชีพทำไร่ ทำสวน เลี้ยงสัตว์ งานทอและงานสาน เครื่องดนตรีของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง สามารถแบ่งแยกประเภทของเครื่องดนตรีออกเป็น 3 ประเภท คือ เครื่องดีด ได้แก่ เตหน้า (พิน) เครื่องเป่า ได้แก่ กะป้อ เครื่องตี ได้แก่ เตะเบาะ และ จิ้งจิก (ฉาบ) ดนตรีของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง ใช้บรรเลงประกอบในพิธีกรรมต่างๆ บรรเลงเพื่อความบันเทิง และบรรเลงประกอบการแสดง

บทเพลงของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ เพลงบรรเลง และเพลงร้อง เพลงร้องของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง คือ เพลงกล่อมเด็ก เพลงร้องโต้ตอบระหว่างหญิง (การเกี้ยวพาราสี) เพลงร้องในพิธีงานแต่งงาน และเพลงร้องในพิธีงานศพ จากการศึกษาเพลงดนตรีชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง ผู้วิจัยได้ศึกษาบทเพลงทั้งหมด 11 เพลง โดยสรุปรูปแบบของบทเพลงเป็นเพลงทำนองเดียว แบ่งเป็นเพลงทำนองเดียว แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ บทเพลงลักษณะประโยควรรคถาม-ตอบ และบทเพลงลักษณะการพราหมณ์รณนา กลุ่มเสียงเป็นเพลงที่มีกลุ่มเสียงเป็นเพลงที่มีกลุ่มเสียงหลากหลาย คือ มีกลุ่มเสียงแบบ 3 เสียง 4 เสียง 5 เสียงและ 7 เสียง ช่วงกว้างของเสียงเป็นเพลงที่มีความห่างเป็นระยะขั้นคู่ 4 ขั้นคู่ 6 และขั้นคู่ 9 จังหวะ อัตราความเร็วโดยทั่วไป คือ บางเพลงมีการซ้ำของทำนอง และบางเพลงมีการซ้ำของทำนองแต่มีความแตกต่างของเนื้อร้อง และบางเพลงไม่มีการซ้ำของทำนองและเนื้อร้อง

ปัจจุบันดนตรีชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง หมู่บ้านปะน้อยปู่ ตำบลอุสุ อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก ยังมีการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ ที่มีเช่นเดียวกับในอดีต แต่สภาวะในปัจจุบันทำให้การยึดถือปฏิบัติตามวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมนั้นมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้าง อย่างไรก็ตามชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงหมู่บ้านปะน้อยปู่ ยังคงรักษาวัฒนธรรมดนตรีของตนไว้อย่างมั่นคง

จากข้อมูลด้านเอกสาร บทความวิชาการ และงานวิจัยที่ได้ทำการกล่าวมาทั้งหมดนี้ ผู้วิจัยได้นำมาเป็นข้อมูลพื้นฐาน เพื่อศึกษาเป็นแนวทางและประยุกต์ใช้ในการทำวิจัยเรื่องดนตรีชาวเขาเผ่าอาข่า

บทที่ 3

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าที่เกี่ยวข้องกับประเพณีของชาวอาข่า โดยทำการรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ตำรา บทความทางวิชาการ เอกสารสิ่งพิมพ์ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลที่ได้จากการปฏิบัติภาคสนาม โดยการศึกษาจากสภาพทั่วไปของชุมชน ดนตรีที่ยังอยู่ในวัฒนธรรมประเพณีและพิธีกรรมในปัจจุบัน ด้วยวิธีการสังเกต สัมภาษณ์ การบันทึกเสียง การบันทึกภาพ เพื่อนำข้อมูลที่ได้ ทำการรวบรวมทั้งหมดมาวิเคราะห์ และจัดเรียบเรียงเป็นวิจัยในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์ ซึ่งผู้ศึกษาได้กำหนดแนวทางการดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

การศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูล

1. การเลือกพื้นที่ในการทำการศึกษา

ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ในการทำการศึกษา บ้านแสนเจริญ ตำบลวาปี อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย เนื่องจากหมู่บ้านนี้ยังคงรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมประเพณีของตนไว้ได้ อย่างดี

2. การรวบรวมข้อมูล

2.1 ทำการรวบรวมข้อมูล ทั้งด้านเอกสารตำราทางวิชาการ และวารสารที่เกี่ยวข้องจากองค์กรต่าง ๆ โดยแยกเนื้อหาออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ข้อมูลเกี่ยวกับดนตรี และข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับดนตรีของชาวอาข่า

2.1.1 ข้อมูลเกี่ยวกับดนตรี ได้แก่ เครื่องดนตรี นักดนตรี เทคนิควิธีการ บรรเลงบทเพลง โอกาสในการบรรเลง การสืบทอด ของชาวเขาเผ่าอาข่า

2.1.2 ข้อมูลวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับดนตรีของชาวเขาเผ่าอาข่า เช่น พิธีกรรมต่างๆ ที่ใช้ดนตรีเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้อง หรือพิธีกรรมต่าง ๆ ที่ใช้ประกอบในการบรรเลงดนตรี

2.2 การศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากภาคสนาม

2.2.1 ทำการสังเกตกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับดนตรีในพิธีกรรมต่างๆ ของชาวเขาเผ่าอาข่า

2.2.2 ทำการสัมภาษณ์บุคคลที่มีความรู้และความสามารถ ที่เกี่ยวข้องกับดนตรีของชาวเขาเผ่าอาข่า โดยการทำวิจัยครั้งนี้ได้แบ่งการสัมภาษณ์เป็น 2 รูปแบบ คือ

- การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ โดยการสัมภาษณ์ชาวบ้านในขณะที่ประกอบพิธีกรรม พร้อมทั้งสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม

- สัมภาษณ์แบบเป็นทางการ ซึ่งได้มีการจัดเตรียมคำถามไว้ล่วงหน้าแล้ว

โดยคำถามจะมีลักษณะเฉพาะเจาะจงในประเด็นที่เกี่ยวกับดนตรี และเพลงในพิธีกรรมของชาวเขาเผ่าอาข่า ได้แก่

1. เครื่องดนตรี
2. นักดนตรี
3. เทคนิควิธีการบรรเลง
4. บทเพลง
5. โอกาสในการบรรเลง
6. การสืบทอด

วิธีดำเนินการรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

1. ขอนหนังสือจากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นเอกสารรับรองตนเอง
2. ติดต่อแนะนำตนเองเพื่อแจ้งวัตถุประสงค์ของการศึกษาค้นคว้าแก่ผู้ใหญ่บ้าน
3. ติดต่อแนะนำตนเองเพื่อแจ้งวัตถุประสงค์ของการศึกษาค้นคว้าแก่หัวหน้ามูลนิธิ

พัฒนาชุมชนและเขตภูเขา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย

4. สร้างความสัมพันธ์อันดีกับชาวบ้านในชุมชน
5. ทำการพูดคุยสอบถามสัมภาษณ์จากชาวบ้านที่มีความสามารถในการสื่อสารภาษาไทย
6. นัดหมายกับผู้ให้ข้อมูลและนักดนตรี
7. บันทึกข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสภาพทั่วไปของชุมชน
8. บันทึกข้อมูลของประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ และดนตรีในเครื่องบันทึกเสียงและเครื่อง

บันทึกภาพ

อุปกรณ์และเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

1. อุปกรณ์ในการจดบันทึกและกระดาษบันทึกโน้ตดนตรี
2. เครื่องบันทึกเสียง
3. กล้องดิจิทัล

การศึกษาข้อมูล

ศึกษาจากการสำรวจภาคสนามและจากเอกสารตำราทางวิชาการต่าง ๆ มาเรียบเรียงให้มี
ความสอดคล้องกัน ซึ่งได้มีการแบ่งประเด็นการศึกษา ดังนี้

1. สภาพทั่วไปของชุมชนบ้านแสนเจริญ

- 1.1 ประวัติชาวอาข่าบ้านแสนเจริญ
- 1.2 สภาพภูมิประเทศ
- 1.3 จำนวนประชากร
- 1.4 ศาสนา ความเชื่อ
- 1.5 ภาษา
- 1.6 การแต่งกาย
- 1.7 ลักษณะบ้านเรือน
- 1.8 การประกอบอาชีพ
- 1.9 การศึกษา
- 1.10 การปกครอง
- 1.11 สาธารณูปโภค

2. ศึกษาดนตรีของชาวเขาเผ่าอาข่าบ้านแสนเจริญ ตำบลลาวี อำเภอมะสอย จังหวัดเชียงราย

- 2.1 เครื่องดนตรี
- 2.2 นักดนตรี
- 2.3 เทคนิควิธีการบรรเลง
- 2.4 บทเพลง
- 2.5 โอกาสในการบรรเลง
- 2.6 การสืบทอด

3. ศึกษาวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับดนตรีของชาวอาข่าบ้านแสนเจริญ ตำบลลาวี อำเภอมะ สอย จังหวัดเชียงราย

- 3.1 ดนตรีในประเพณีและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิต
- 3.2 ดนตรีที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ
- 3.3 ดนตรีในพิธีสำคัญต่าง ๆ

การจัดทำข้อมูล

1. นำข้อมูลจากการค้นคว้าที่ได้รวบรวมจากเอกสารสิ่งพิมพ์ งานวิจัยและตำราวิชาการต่างๆ มาจัดเรียงลำดับความสำคัญของเนื้อหา
2. นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์บุคคลต่าง ๆ มาจัดเรียงให้มีความสัมพันธ์กันและมีความต่อเนื่องกับเนื้อหา
3. ถอดข้อมูลจากเครื่องบันทึกเสียงคำสัมภาษณ์และบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร
4. นำข้อมูลจากการศึกษาเพลงมาบันทึกเป็นโน้ตเพลง
5. ข้อความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญเพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขข้อมูล
6. นำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบแก้ไข ปรับปรุง เรียบเรียงเนื้อหาโดยจัดลำดับให้สัมพันธ์กัน

วิเคราะห์ข้อมูล

ผู้ศึกษาได้ใช้ข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม เป็นข้อมูลหลัก ใช้ข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัย ตำราหนังสือทางวิชาการ เอกสารสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเป็นข้อมูลสนับสนุนโดยมีรายละเอียดของการรวบรวมและวิเคราะห์ ดังนี้

1. สภาพทั่วไปของชุมชน บ้านแสนเจริญ
  - 1.1 ประวัติชาวอำเภอบ้านแสนเจริญ
  - 1.2 สภาพภูมิประเทศ
  - 1.3 จำนวนประชากร
  - 1.4 ศาสนา ความเชื่อ
  - 1.5 ภาษา
  - 1.6 การแต่งกาย
  - 1.7 ลักษณะบ้านเรือน
  - 1.8 การประกอบอาชีพ
  - 1.9 การศึกษา
  - 1.10 การปกครอง
  - 1.11 สาธารณูปโภค
2. ศึกษาดนตรีของชาวเขาเผ่าอำเภอบ้านแสนเจริญ ตำบลลาวี อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย
  - 2.1 เครื่องดนตรี
  - 2.2 นักดนตรี
  - 2.3 เทคนิควิธีการบรรเลง

2.4 บทเพลง

2.5 โอกาสในการบรรเลง

2.6 การสืบทอด

3. ศึกษาวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับดนตรีของชาวอาข่าบ้านแสนเจริญ ตำบลวาวี อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย

3.1 ดนตรีในประเพณีและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิต

3.2 ดนตรีที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ

3.3 ดนตรีในพิธีสำคัญต่าง ๆ

ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ นำมาเรียบเรียงในรูปแบบของการบรรยายเป็นความเรียง และสรุปเป็นรายงานวิจัย

แหล่งข้อมูล

หอสมุดมหาวิทยาลัยต่าง ๆ เช่น

- สำนักหอสมุดกลางมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- หอสมุดมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

หอสมุดต่าง ๆ เช่น

- หอสมุดแห่งชาติ
- หอสมุดประชาชนจังหวัดเชียงราย

การสัมภาษณ์บุคคลสำคัญที่เกี่ยวข้อง

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาคนตรีของชาวเขาเผ่าอาข่า บ้านแสนเจริญ ตำบลลาวี อำเภอแม่สรวยจังหวัด เชียงราย เป็นการศึกษาสำรวจและสืบค้นข้อมูลทางด้านวัฒนธรรมดนตรี ควบคู่ไปกับวัฒนธรรมชนเผ่า ทำการศึกษาลักษณะของสังคมดนตรีที่อยู่ในวัฒนธรรมอาข่า ด้วยการเชื่อมโยงประวัติศาสตร์ ลักษณะ โครงสร้างทางสังคม ความเชื่อ ประเพณีพิธีกรรม ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นนั้นๆ ลักษณะของคนตรี อาข่า การแพร่กระจายลักษณะร่วมทางดนตรี รวมไปถึงการสูญหายของคนตรี เพื่อต้องการอธิบายถึง ปรากฏการณ์ของคนตรีในสังคมอาข่า โดยมีวัฒนธรรมเป็นกรอบขอบเขตช่วยอธิบาย

หมู่บ้านแสนเจริญ ตำบลลาวี อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย นั้นเป็นพื้นที่ที่มีชาวอาข่าอาศัย อยู่เป็นเวลานาน มีวัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อ ที่ใช้ในการดำรงชีวิต มีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติ คนตรีของชาวอาข่า เป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดเรื่องราวต่าง ๆ ของสังคมอาข่า ที่ยังคงสืบทอดกัน ต่อมา การเปลี่ยนแปลงทางดนตรีเริ่มเกิดขึ้นจากการรับวัฒนธรรมภายนอก จึงทำให้ดนตรีอาข่าของ หมู่บ้านแสนเจริญนั้นสามารถอธิบายวัฒนธรรมทางดนตรีของชาวอาข่าที่อยู่ในพื้นที่ได้เป็นอย่างดี

1. สภาพทั่วไปของชุมชนบ้านแสนเจริญ

1.1 ประวัติความเป็นมาของชาวอาข่า

การอพยพของชาวอาข่าเข้าสู่ประเทศไทยอาข่าที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยซึ่งมีบรรพบุรุษพื้นเพ เดิม อาศัยอยู่ ทางตอนใต้ของประเทศจีน และเมื่อประมาณ 110 กว่าปี อาข่าได้อพยพโยกย้ายเข้าสู่ ประเทศไทยโดยมี 2 เส้นทาง คือ

เส้นทางแรกอพยพ จากประเทศพม่าแคว้นเชียงตุง เข้าสู่ประเทศไทยเนื่องจากเกิดปัญหาทาง การเมือง อาข่ากลุ่มแรกที่เข้ามาในประเทศไทยเรียกว่า “ อุ้ได้ ” อพยพมาจากพม่าเข้ามาเป็นกลุ่มแรก มาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ตำบลแม่จัน อาข่ากลุ่มนี้มีลักษณะเด่นคือ ผู้หญิงจะใส่หมวกทรงสูงประดับด้วยขน ไก่ขอมสี ต่อมาได้มีอาข่าอีกพวกหนึ่งเรียกว่า “ ล่อเมี้ยะ ” หรืออาข่าพม่าอพยพเข้ามาในประเทศไทย โดย ลักษณะเด่นของ ล่อมี้อ่าข่า คือ ผู้หญิงจะใส่หมวกทรงเตี้ย ด้านหลังเป็นแผงสั้น ๆ ด้านหน้า ประดับด้วยโลหะกลมร้อยเป็นสาย เส้นทางที่สองอพยพคาดว่าเข้ามาจากชายแดนด้านฝั่งเขตอำเภอแม่ จัน ทางหมู่บ้านพญาไพร (ปัจจุบันเป็นอำเภอแม่ฟ้าหลวง) โดยการนำของแสนอุ่นเรือน ชื่อภาษาอาข่า ว่า " หู่ลองจูเปาะ " และเข้ามาอาศัยอยู่ในเขตบดอยตุงจนกระทั่ง เสียชีวิต ส่วนแสนพรหม ชื่อภาษาอา ข่าว่า " หู่/อ เจ่ว/อ " ซึ่งเป็นน้องของแสนอุ่นเรือน ได้อพยพมาตั้งหมู่บ้าน อาข่าทางฝั่งอำเภอแม่สาย เขตบริเวณบ้านผาหมี และหมู่บ้านอาข่าเขตอำเภอเชียงแสน หรือบ้านดอยสะใจ ส่วนแสนใจ

ภาษาอาข่าเรียกว่า " ญู่แซ เจ่วปอ " เป็นหลานของแสนอุ้นเรือน อีกคนหนึ่งได้มาตั้งหมู่บ้านแสนใจ ในเขตอำเภอแม่จัน (ปัจจุบันเป็นอำเภอแม่ฟ้าหลวง)

เส้นทางที่สอง ชนเผ่าอาข่า ได้อพยพโดยตรงจากประเทศจีนโดยเดินทางผ่านบริเวณตะเข็บชายแดนพม่า และแม่น้ำโขงประเทศลาว และเข้าสู่ประเทศไทยโดยตรงที่อำเภอแม่สาย ส่วนอาข่ากลุ่มที่อพยพเข้ามาหลังที่สุดเรียกว่า “ อาย้อ ” หรืออาข่าจีนอาศัยอยู่บริเวณบ้านโป่งป่าแหลม อาข่ากลุ่มนี้ทั้งหญิงและชายไม่ค่อยแต่งชุดประจำเผ่ามักใส่เสื้อผ้าแบบคนในเมืองกันมากลวดลายของเสื้อผ้าและถุงย่ามก็จะแตกต่างกันออกไป

ปัจจุบันชุมชนอาข่าได้กระจายกระจาย ตั้งชุมชนอยู่ในพื้นที่จังหวัดทางภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย คือ เชียงราย เชียงใหม่ ลำปาง แพร่ ตาก น่าน และ เพชรบูรณ์

สาเหตุที่ชาวอาข่าอพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทย จากคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่คือในประเทศพม่ามีทหารกลุ่มต่างๆมากมาย ทหารเหล่านี้มักคิดโกงข่มขู่ทั้งทรัพย์สินและแรงงานจากพวกชาวเขาเสมอ ชาวอาข่าจึงอพยพเข้ามาเมืองไทยซึ่งมีความสงบร่มเย็นมากกว่า ชื่ออาข่านั้นมีความหมายว่า “ ผู้ที่อยู่บนภูเขาสูง ” ชาวอาข่าเองและชาวเขาเผ่าอื่น ๆ เรียกอาข่าแต่คนไทยนั้นจะเรียกว่าอีกชื่อ

ประวัติความเป็นมาของตำบลวาวี

เดิมพื้นที่ตำบลวาวีทั้งหมดเป็นหมู่บ้านหนึ่งในเขตการปกครองของอำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย คือ หมู่ที่ 15 แต่ก่อนคำว่า “ วาวี ” นั้นชื่อ “ วะวี่ ” ซึ่งอาจสันนิษฐานได้ว่าเป็นชื่อเมืองหนึ่ง อยู่ในเขตประเทศพม่า และราษฎรในเมืองนั้นได้เดินทางมาติดต่อค้าขาย และอพยพมาตั้งหลักแหล่งเป็นกลุ่มแรก จึงตั้งชื่อเมืองเหมือนกับเมืองที่อพยพมา ผสมกับชนเผ่าเดิมที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ก่อนแล้วคือ เผ่ามูเซอ ต่อมาเมื่อพ่อค้าชาวจีนฮ่อมาติดต่อค้าขายด้วย และพบว่าพื้นที่บริเวณนี้มีทำเลดี ปลูกพืชผักทางเกษตรได้ดี โดยเฉพาะต้นชาหรือต้นเมี่ยงที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ จึงขยายชุมชนจัดตั้งเป็นหมู่บ้านต่างๆ ที่ประกอบด้วยหลายชนเผ่า และเริ่มขยายใหญ่ขึ้นเรื่อยๆ จนปัจจุบัน มีทั้งหมดด้วยกัน 7 เผ่าคือ อาข่า จีน(ยูนนาน) ปากาญอ(กะเหรี่ยง) มูเซอ(ลาหู่) เย้า(เมี่ยน) ลีซอ(ลีซู) และไทใหญ่

ประวัติชาวอาข่าหมู่บ้านแสนเจริญ

หมู่บ้านแสนเจริญตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 10 ตำบลวาวี อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย เดิมทีชื่อหมู่บ้าน ห้วยป่าเคาะ ก่อตั้งหมู่บ้านนี้เมื่อ พ.ศ. 2506 ตรงกับปีอาข่า (เล่อ) หรือปีกระต่าย นำโดยนายแสนเจริญ (อะบ่อเล่อเจ้อ จูปะาะ) ได้นำชาวบ้านจากบ้านคะแย (ปัจจุบันคือบ้าน ห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย) จำนวน 17 หลังคาเรือน อพยพเพื่อหาแหล่งที่ทำกิน ที่มีความอุดมสมบูรณ์ ปี 2507 ได้มีหน่วยงานของภาครัฐเข้ามา หน่วยงานแรก คือ หน่วยประชาสัมพันธ์ประจำหมู่บ้าน ปี พ.ศ. 2508 ได้มีการแต่งตั้งขึ้นเป็นหมู่บ้าน และมีการคัดเลือกและแต่งตั้งผู้ใหญ่บ้าน โดยคัดเลือกนาย

แสนเจริญ ซึ่งเป็นหัวหน้าชนเผ่า เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก ในปี พ.ศ.2512 นาย อาเซอะ จูเปาะ ก็ได้ขึ้นมาเป็นผู้ใหญ่บ้านแทนนายแสนเจริญ จึงเปลี่ยนชื่อหมู่บ้านเป็นหมู่บ้านแสนเจริญ เพื่อเป็นเกียรติแก่อดีตผู้นำ และได้เปลี่ยนชื่อหมู่บ้านจากห้วยป่าเคาะ เป็นบ้านแสนเจริญอย่างเป็นทางการในปี พ .ศ. 2522

ภาพประกอบ 1 ทางเข้าหมู่บ้านแสนเจริญ

1.2 สภาพภูมิประเทศ

บ้านแสนเจริญตั้งอยู่ในเขตของอุทยานแห่งชาติลำน้ำกก มีลักษณะเป็นภูเขาสูงชันสลับกับที่ราบแคบๆ มีระดับความสูงตั้งแต่ 500 -1,720 เมตร จากระดับน้ำทะเล พื้นดินส่วนมากเป็นดินร่วน มีความอุดมสมบูรณ์ เหมาะแก่การเพาะปลูก

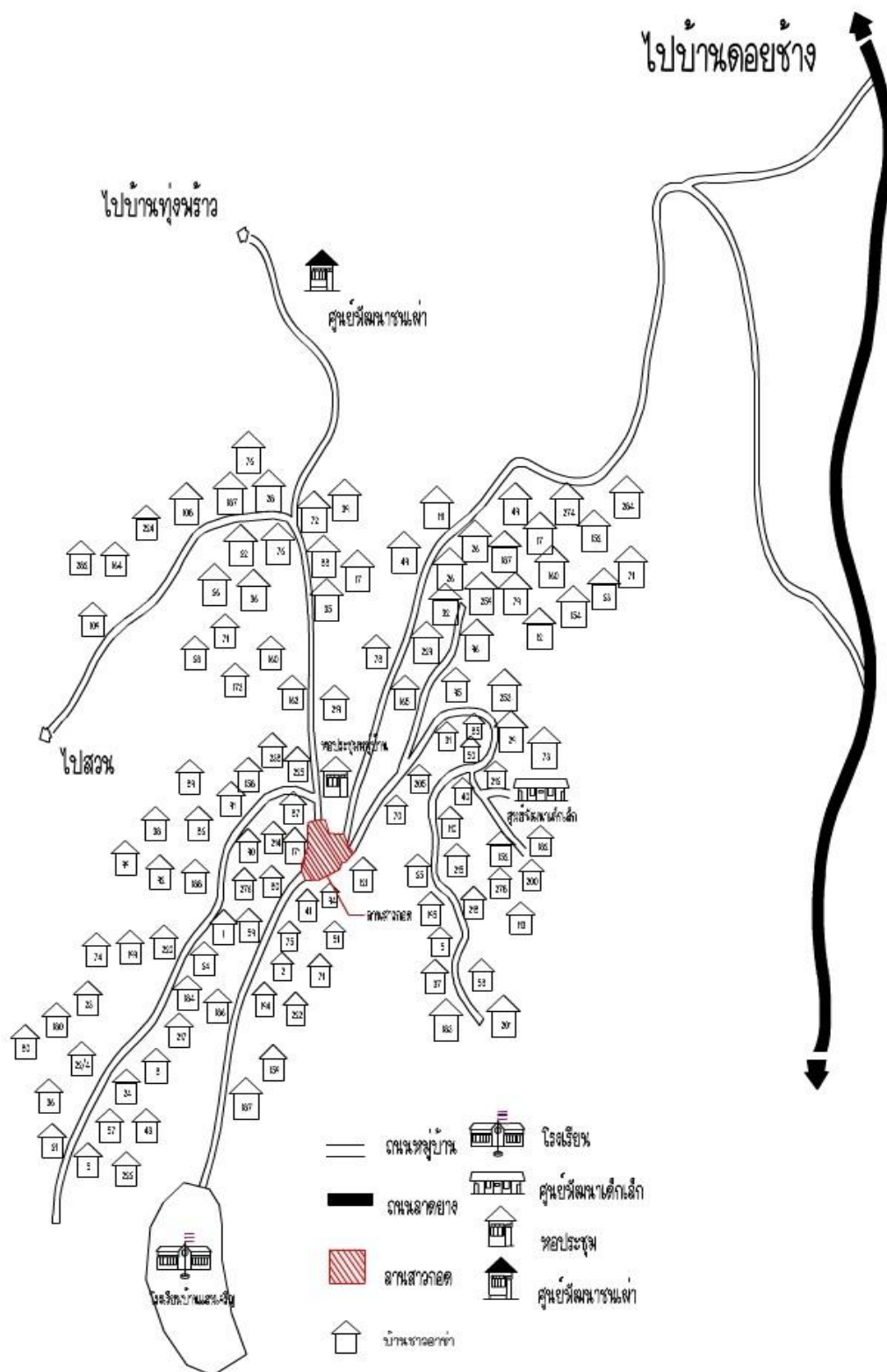

ภาพประกอบ 3 ด้านบนของหมู่บ้านแสนเจริญ

ภาพประกอบ 4 ด้านล่างของหมู่บ้านแสนเจริญ

ภาพประกอบ 5 แผนที่หมู่บ้าน บ้านแสนเจริญ

1.3 จำนวนประชากร

จากแบบสรุปข้อมูลชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลวาปี อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย ได้สำรวจและรวบรวมข้อมูลเพื่อจัดทำแผนชุมชนระดับหมู่บ้าน ในปี พ.ศ. 2551

ชาวอาข่าในหมู่บ้านแสนเจริญปัจจุบันมีจำนวนประชากรตามทะเบียนราษฎร 735 คน 175 ครอบครัว 151 หลังคาเรือน จำนวนประชากรชาย 365 คน หญิง 369 คน ปัจจุบันหมู่บ้านแสนเจริญได้รับความเจริญจากภายนอกอย่างรวดเร็วเนื่องจากมีการคมนาคมที่สะดวก เข้าถึงการรับบริการทางการแพทย์ การเพิ่มจำนวนประชากรจึงเป็นไปอย่างรวดเร็ว มีความเปลี่ยนแปลงทุกปี

1.4 ศาสนา ความเชื่อ

เผ่าอาข่ามีความเชื่อถือเรื่องผี และถือโชคลางมากที่สุด ในบรรดาพวกที่นับถือผี อาข่ามีความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์อีกด้วย

อาข่าเรียกผีว่า “ แหนะ ” ภูตผีได้เข้ามามีบทบาทในชีวิตของอาข่าอย่างแยกกันไม่ออก ในการทำกิจกรรมต่างๆ ของอาข่า จะต้องระมัดระวังไม่ให้ผีโกรธ ผีนั้นทั้งผีดีและผีร้าย ผีร้ายเชื่อว่าเป็นต้นเหตุแห่งความชั่วร้ายทั้งปวง เช่น ความเจ็บป่วย ความขาดแคลน และความอดอยาก ผีร้ายเป็นผีที่โกรธง่ายและชอบทำร้ายคน หากผู้ใดทำให้ผีโกรธ ก็จะต้องรักษาเครื่องเซ่นไหว้มาขอขมาผีทันทีตามที่ผีเรียกร้องต้องการ ไม่มีใครสามารถขัดขืนเจตนารมณ์ของผีได้ เพราะเชื่อกันว่าการขัดขืนนั้นจะยิ่งทำให้ได้รับความเดือดร้อนหนักขึ้นไปอีก ผีดีจะคอยให้ความช่วยเหลือคุ้มครอง

ในบรรดาผีทั้งหลายที่อาข่านับถือ และเชื่อว่าเป็นผีดีที่ให้คุณ ที่สำคัญนั้น ได้แก่ ผีบรรพบุรุษ “ อะพีเปาะเลาะ ” เป็นผีที่อาข่านับถือมากรองลงมาจกเทพเจ้า หรือ “ อะผือหมิแย ” เลยทีเดียว ทุกครัวเรือนจะสร้างหิ้งผีบรรพบุรุษ ไว้ในห้องนอนของผู้หญิง เป็นกระบอกละไม้ไผ่สั้นๆ ผูกติดกับเสาเอกของบ้าน ในปีหนึ่งๆ จะต้องทำการเซ่นสรวง 9 ครั้ง ตามพิธีประจำปี

ผีใหญ่ “ อะเพอะอะพี ” อาข่าเชื่อว่าเป็นหัวหน้าผีทั้งปวงและเป็นผีตนเดียวที่อยู่บนสรวงสวรรค์ ผีใหญ่จะคอยสอดส่องดูแลทุกข์สุขของชาวบ้าน และสามารถบันดาลสิ่งต่างๆ ได้ตามที่ขอ อาข่านับถือผีใหญ่รองลงมาจกผีบรรพบุรุษ นอกจากผีดีทั้งสองที่กล่าวมาแล้ว อาข่ายังเชื่อว่ามีผีดีที่มีความสำคัญรองลงมาอีกมาก และเป็นผีที่ให้ความคุ้มครองหมู่บ้าน ได้แก่ ผีเสาชิงช้า ผีประตูหมู่บ้าน และผีเรือน เป็นต้น แต่ผีเหล่านี้เป็นผีที่โกรธง่าย ชาวบ้านจึงต้องเซ่นสรวงเอาใจอยู่เสมอ

มีผีที่เป็นกลางอยู่หลายชนิด ผีเหล่านี้ปกติไม่ให้คุณและถ้าใครไม่ล่วงเกิน ก็จะไม่ให้โทษ เช่น ผีป่า ผีสัตว์ทั้งหลาย ผีภูเขา ผีไร่ ผีน้ำ ผีทางเดิน ผีสายรุ้ง และผีกระสือ เป็นต้น ในบรรดาผีดังกล่าวจะมีแต่ผีน้ำ และผีป่า ที่อาข่าเชื่อว่าชอบทำให้คนเจ็บป่วย และนี่ก็อาจเป็นเหตุผลประการหนึ่งที่ทำให้อาข่าไม่ชอบอาบน้ำ

ผีที่น่ากลัวอีกประการหนึ่งคือผีที่เกิดจาก หญิงที่ตายไปโดยไม่มีบุตร ผีนี้ชอบสวมเสื้อสีน้ำเงิน ดังนั้น อาช่าจึงห้ามสามีที่ภรรยากำลังมีครรภ์หรือคลอดบุตรใหม่ๆ สวมเสื้อผ้าสีน้ำเงิน เพราะผีดังกล่าวอาจจิจจา และทำร้ายหญิงมีครรภ์หรือทารกแรกคลอดได้

นอกจากผีที่กล่าวมาแล้ว อาช่ายังเชื่อว่ามีผีอื่นๆ อีกมากมาย ซึ่งอยู่ในธรรมชาติทุกแห่งหน สำหรับผีของคนต่างเผ่าพันธุ์ พวกอาช่าไม่ค่อยกลัว ยกเว้นผีมุเซอ ซึ่งอาช่าเชื่อว่า คุร้ายน่ากลัวมาก แม้ผีเรือนของอาช่าก็ยังพ่ายแพ้ ด้วยเหตุนี้ อาช่าจึงไม่นิยมตั้งหมู่บ้านปะปนอยู่กับชาวมุเซอ

สิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายในบ้าน แต่ละครอบครัวของอาช่า มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ ดังนี้คือ

ศาลขวัญข้าว “ ฉี่จี้ สุ่มหะ อู่ม ” ทุกหลังคาเรือนอาช่าจะต้องมีศาลนี้อยู่ที่หน้าบ้าน เมื่อสร้างบ้านใหม่ครั้งใด เจ้าของบ้านจะต้องสร้างศาลขวัญข้าวควบคู่ไปด้วย ศาลนี้ทำด้วยไม้ไผ่และหญ้าคา มีลักษณะเป็นเพิงเล็กๆ ตั้งอยู่บนเสาไม้ไผ่ 4 เสา สูงประมาณ 1.5 เมตร ศาลขวัญข้าวเป็นที่เก็บเมล็ดพันธุ์ข้าว ที่จะทำให้ทำพิธีในฤดูปลูกข้าวเมื่อทำการถางไร่แล้ว และก่อนที่จะมีพิธีเลี้ยงผีป่า และผีบ่อน้ำของหมู่บ้าน ให้ภรรยาของหัวหน้าครอบครัวทุกครัวเรือน ทำพิธีเช่นผีพันธุ์ข้าว ด้วยไก่ 1 ตัว และทุกปีเมื่อเก็บเกี่ยวข้าวในไร่แล้วและใกล้ถึงเทศกาลปีใหม่ในเดือนธันวาคม เจ้าของบ้านจะต้องซ่อมแซมศาลขวัญข้าว และนำเมล็ดข้าวใหม่ไปเก็บไว้ โดยเหตุที่ศาลนี้เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จึงห้ามจับต้องหรือทำให้ศาลนี้เสียหายชำรุด

หิ้งผีบรรพบุรุษ “อะพี เปาะเลาะ ” หิ้งผีบรรพบุรุษ เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สุดในบ้าน ซึ่งเปรียบเสมือนหิ้งพระของคนไทย จะอยู่เหนือต้นเสาระหว่างห้องผู้หญิง และห้องผู้ชายในบ้านสร้างไว้เพื่อเป็นที่พำนักของผีบรรพบุรุษ ของสกุลที่ถูกเชื้อเชิญมา หัวหน้าครัวเรือนจะเป็นผู้ดูแลหิ้งผีนี้ หากหัวหน้าครอบครัวตายลง ก็ให้บุตรชายคนโต หรือคนสุดท้องที่ยังอยู่ในครัวเรือนเป็นผู้ดูแลแทน ในปีหนึ่งๆ จะมีการเซ่นสรวงในพิธีประจำปีของชุมชน 9 ครั้ง โดยหญิงผู้เป็นภรรยาของหัวหน้าครัวเรือนเป็นผู้เซ่นสรวง

หิ้งผีบรรพบุรุษเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์สำหรับชาวอาช่ามากหิ้งผีนี้เป็นทั้งสัญลักษณ์แห่งเอกภาพของครัวเรือน และเป็นสื่อกลางระหว่างผู้มีชีวิตและบรรพบุรุษผู้ล่วงลับ ในยามปกติห้ามจับต้องต่อเมื่อมีการเซ่นสรวงจึงให้ผู้หญิงซึ่งเป็นภรรยาหัวหน้าครอบครัวซึ่งทำพิธีจับต้องได้เท่านั้น นอกจากนี้ยังห้ามนั่งหรือนอน เหยียดเท้าไปยังหิ้งผีอย่างเด็ดขาด อาช่าเชื่อว่าการที่สร้างหิ้งผีขึ้น โดยความเชื่อที่ว่า เมื่อคนตายไปแล้ว จะสลายไปเพียงร่างกายส่วนนอก ขวัญหรือวิญญาณยังคงอยู่ หากเชิญมา และเซ่นสรวงบูชา ก็จะช่วยให้ลูกหลานได้รับความสุข

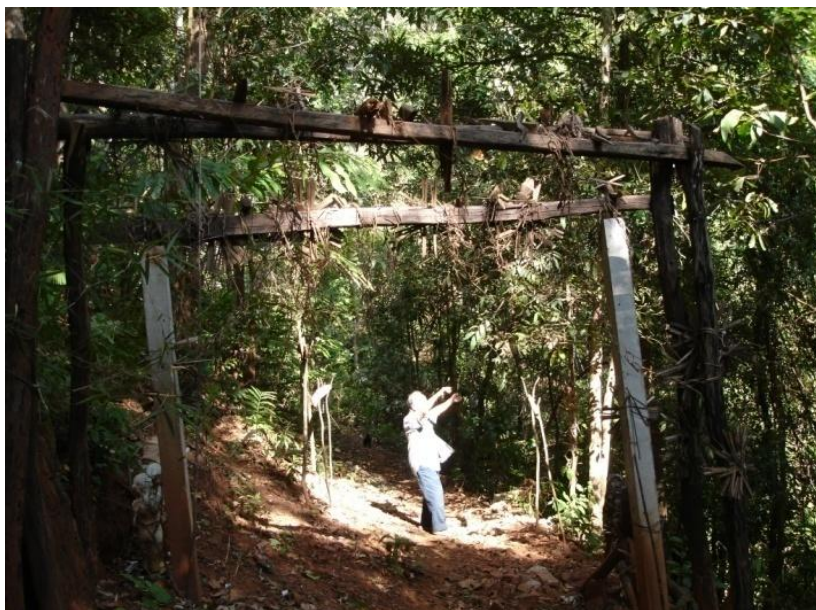
ภาพประกอบ 6 หิ้งผีบรรพบุรุษ

สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในหมู่บ้าน

ประตุมหมู่บ้าน “ ล้อซ่อง ” ชาวอาข่าถือว่าเป็นที่สิงสถิตย์ของผีประจำหมู่บ้าน ซึ่งจะทำให้ความปลอดภัยแก่คนในหมู่บ้าน สามารถห้ามไม่ให้ผีร้ายเข้ามาทำร้ายคนในหมู่บ้าน อาข่าถือว่าประตุนี้เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์สำคัญของหมู่บ้าน ใครจะไปแตะต้องไม่ได้ ถ้าละเมิดจะต้องขอขมาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำประตุนั้นด้วยเครื่องเซ่น ได้แก่ หมู 1 ตัว และ สุรา 1 ขวด เพราะการไปถูกประตุนี้ ผีที่ประจำอยู่อาจถือว่าเป็นการลบหลู่ จะโกรธและบันดาลความเดือดร้อนให้แก่ชาวอาข่า หากผู้ละเมิดเป็นคนนอกเผ่า หรือคนนอกหมู่บ้าน ก็ให้หัวหน้าหมู่บ้าน ดำเนินการเรียกตัวมาปรับให้จงได้ หากไม่สามารถนำตัวผู้ละเมิดมาชำระค่าปรับได้ ก็ให้หัวหน้าพิธีกรรมแห่งหมู่บ้านชำระค่าปรับแทน ทั้งนี้เพื่อดำรงไว้ซึ่งประเพณี และเพื่อความสงบสุขของหมู่บ้าน

ประตุมหมู่บ้านนี้ เป็นสัญลักษณ์แห่งการดำรงเผ่าพันธุ์ของอาข่า หากอาข่าคนใด ละเมิดกฎสังคมอย่างร้ายแรง จนสังคมไม่อาจยอมรับได้ บุคคลนั้นๆ ก็จะต้องถูกบังคับให้ออกไปจากหมู่บ้าน ทั้งนี้โดยที่อาข่าเชื่อกันว่า คนที่ประพฤติดังกล่าว จะไม่ได้รับความคุ้มครองจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ แห่งประตุมหมู่บ้านอีกต่อไป

การทำประตุมหมู่บ้าน ชาวบ้านจะช่วยกันทำ โจ้วมาเป็นผู้นำทำประตูด้านตะวันออก ลูกชายของ โจ้วมา คนใดก็ได้ เป็นผู้นำทำประตูด้านตะวันตก ที่ประตุมหมู่บ้านจะประดับด้วยสิ่งประดับสวยงาม ล้วนแต่เป็นสัญลักษณ์ที่มีความหมาย ทำให้วิญญาณญาติที่ชั่วร้ายต่างๆ ที่จะผ่านเข้ามาในหมู่บ้านกลัวเกรง ต้องหลบหนีไป ตามความเชื่อของชาวอาข่า ซึ่งมีสิ่งสำคัญดังนี้

ภาพประกอบ 7 ประตูลู่บ้าน เรียกว่า “ ล้อช่อง ”

ตุ๊กตาไม้ เพศหญิง และ ชาย สัญลักษณ์อวัยวะเพศที่เห็นชัดเจนในทำเนียบร่วมเพศ เมื่อผู้ชายมีเห็นตุ๊กตาคนร่วมเพศ ก็จะรังเกียจ และหนีไป

ภาพประกอบ 8 ตุ๊กตาเพศชาย (ซ้าย) ตุ๊กตาเพศหญิง (ขวา)

ภาพประกอบ 9 ตีูกตาไม้ชายและหญิงในทำยีนร่วมเพศ

ห้วงโซ่จะใช้ผิวไม้ไผ่บางๆ คล้องต่อกันเป็นสายห้วงโซ่นี้จะคอยดักจับผีร้ายไม่ให้เข้ามาในหมู่บ้าน

ภาพประกอบ 10 ห้วงโซ่ติดอยู่ที่เสาประตูหมู่บ้าน

ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ เป็นเทพเจ้าที่ให้ประโยชน์แก่ชีวิตของชาวอาข่า จึงเอาไม้มาแกะสลักเป็นสัญลักษณ์ของดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ช่วยให้แสงสว่างแก่หมู่บ้านในยามค่ำคืน

ตาแหลว หรือที่อาข่าเรียกว่า " ต้าแล้ " คือเครื่องหมายที่อาข่าทำขึ้นมาจากไม้ไผ่ โดยนำไม้ไผ่มาผ่าบางๆ แล้วสานถี่ๆ ติดกันหลายรอบแล้วนำไปติดตามต้นไม้ เป็นสัญลักษณ์ว่า

“ ห้าม ” ฉะนั้นเวลาเราเดินทางไปหมู่บ้านอาข่า หากเห็นตาแหลวผูกติดอยู่บริเวณใดก็ตาม ห้ามไปจับต้อง หรือทำการใดๆ ทั้งสิ้นเพราะเป็นความเชื่อที่ชาวอาข่าสืบทอดกันมานาน

ประตุมหมู่บ้านและอุปกรณ์ทุกอย่างที่ประดับไว้ ห้ามผู้ใดแตะต้องเป็นอันขาด หากไปแตะต้องเข้า จะทำให้เกิดความเดือดร้อนแก่ชาวบ้าน ต้องทำพิธีเช่นไหว้ขอขมา ทุกๆ ปี ชาวบ้านจะต้องทำประตุมหมู่บ้านใหม่ โดยไม่รู้ประวัติเดิมทั้ง นอกจากจะผูกพันไปเอง ดังนั้น การดูจำนวนเสาเก่าที่ยังคงอยู่จึงอาจประมาณอายุของหมู่บ้านได้ว่าเก่าแก่เพียงใด

ชิงช้า หรือที่อาข่าเรียกว่า “ หละ เช่อ ” ถูกสร้างขึ้นภายในเขตประตุมหมู่บ้าน ชิงช้าเป็นสัญลักษณ์อันศักดิ์สิทธิ์อีกอย่างหนึ่งของเผ่า จุดหมายในการทำชิงช้าขึ้นขึ้น ก็เพื่อเป็นการฉลองในพิธีรำลึกถึง เทพธิดาผู้ประทานความสมบูรณ์แก่พืชผลในไร่ มีใช้ทำเพื่อเล่นสนุกสนานกันเพียงอย่างเดียวเท่านั้น อาข่าเชื่อว่า ชิงช้าใหญ่ ซึ่งสร้างขึ้นอย่างถาวรตลอดปี มีผีประจำอยู่ เมื่อถึงเทศกาลไล่ชิงช้าประจำปีจะมีการ สร้างชิงช้าขึ้นใหม่ ใช้แทนอันเก่า ซึ่งจะสร้างขึ้นในสถานที่เดิม การไล่ชิงช้าใหญ่นี้ทำได้เพียงปีละครั้ง จะเล่นกันในหมู่บ้านและหมู่บ้าน และผู้สูงอายุ ส่วนเด็กๆ จะเล่นชิงช้าที่ทำไว้ในบริเวณบ้านของตนเอง เมื่อพิธีไล่ชิงช้าสิ้นสุดลง สายชิงช้าจะถูกพันเก็บไว้บนยอด และผู้ใดจะแตะต้องชิงช้าไม่ได้ หากส่วนใดของชิงช้าชำรุดเสียหายก่อนถึงพิธีที่ต้องทำชิงช้าใหม่ผู้อาวุโสต้องทำพิธีเช่นไหว้ขอขมาเสาชิงช้าของบ้านแสนเจริญ ตั้งอยู่ที่โรงเรียนบ้านแสนเจริญ ลักษณะการก่อสร้างเป็นเสาชิงช้าที่มีสี่เสา บริเวณรอบๆ มีต้นไม้ใหญ่

ภาพประกอบ 11 ชิงช้าประจำหมู่บ้านแสนเจริญ

ภาพประกอบ 12 ชิงช้าสำหรับเด็ก

ศาลประจำหมู่บ้าน หรือที่ชาวอาข่าเรียกว่า “ แม่ ซื่อ ล่อ ” คือเทวดาหรือเทพเจ้า ที่คอยดูแลให้คนทั้งหมู่บ้านอยู่อย่างมีความสุข ชาวบ้านจะเลือกบริเวณทิศตะวันออกของหมู่บ้าน เพื่อเป็นที่ตั้งของศาล รอบๆ จะต้องไม้ใหญ่ การจะสร้างศาลพระภูมิเจ้าที่ จะต้องอยู่สูงกว่าระดับการตั้งของชุมชน สามารถมองเห็นชุมชนได้อย่างทั่วถึง ทั้งนี้ตามความเชื่อของอาข่า เพื่อให้เจ้าที่สามารถดูแลและปกป้องรักษา คนในชุมชนได้อย่างทั่วถึง

ศาลพระภูมิเจ้าที่ ตามความคิดของอาข่าให้ความหมายถึง เจ้าที่ เจ้าทาง เจ้าป่า เจ้าเขารวมทั้งเจ้าเมืองของทุกเผ่าพันธุ์ ที่เคยดำรงตำแหน่งเป็นใหญ่ ตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน อาข่าถือว่าเป็นผู้มีคุณให้ชีวิต อยู่รอดปลอดภัยดังนั้นศาลพระภูมิเจ้าที่ตามความเชื่อของอาข่า นั้น เป็นแหล่งสิงสถิต ของดวงวิญญาณของเจ้าที่ ซึ่งมนุษย์ไม่สามารถมองเห็นได้ เป็นผู้ช่วยคุ้มครองดูแลคนในชุมชน ให้มีความสุข อยู่เย็นเป็นสุข มีความสมบูรณ์ ในการประกอบอาชีพ ส่วนประวัติความเป็นมาของการบูชาในศาลพระภูมิเจ้าที่ของชาวอาข่า ไม่ระบุว่าเกิดขึ้นเมื่อใด แต่เชื่อว่ามีมานานแล้วมีมาพร้อมกับการก่อตั้งชุมชนอาข่า เพราะเป็นศาสนสถานที่อยู่ควบคู่กับชุมชนอาข่า ตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน

ในการประกอบพิธีกรรมที่ศาลพระภูมิเจ้าที่ จะใช้เวลาเพียง 1 วัน โดยก่อนที่จะมีการทำพิธี หัวหน้าครัวเรือน ทุกครัวเรือนจะต้องไปรวมตัวกันที่บ้าน ของผู้นำศาสนามีการเตรียมเครื่องหรืออุปกรณ์ ในการเซ่นไหว้ต่างๆ ให้พร้อม จากนั้นก็จะเดินทางไปบริเวณที่ก่อตั้งศาลพระภูมิเจ้าที่

ในการประกอบพิธีกรรมในศาลพระภูมิเจ้าที่ ผู้หญิงหรือ แม่บ้านจะไม่เข้าร่วม เพราะว่าตามประเพณีของอาข่าผู้หญิง จะไม่ขึ้นในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา นอกจากผู้หญิงที่ได้ผ่านการยกตำแหน่งเทียบเท่าผู้ชายแล้วเท่านั้น จึงสามารถที่จะประกอบพิธีได้ แต่เด็กตัวเล็กๆ สามารถไปร่วมรับประทานอาหารได้ เมื่อไปถึงบริเวณศาล ทุกคนก็จะช่วยกัน ทำความสะอาดบริเวณศาล แล้วเลือก

ต้นไม้ต้นหนึ่งที่ไมโต หรือไม่เล็กเกินไป เพื่อจะทำการเป็นท่อน้ำ เมื่อเลือกต้นไม้ได้แล้ว ก็จะมีการแบ่งงานกัน มีกลุ่มที่ต้องไปตัดไม้ไผ่ เพื่อนำมาตกแต่งบริเวณศาล โดยทำเป็นเครื่องประดับ อาข่าเรียกว่า “หน่า ชิหน่าจะ” และมี ตาแหลว “ดัวแล้” ทุกคนก็จะช่วยกันสร้างศาลขึ้นมา เมื่อสร้างศาลเสร็จ ก็จะมีการบูชา เช่น ไห้ว ขอพรเจ้าที่เจ้าป่า ให้ดูแลพื้นที่ทำกิน ให้ได้ผลผลิตที่อุดม ปลอดภัยต่างๆ ที่จะมารบวง ในพื้นที่ทำกิน หลังจากทำพิธีและขอพรเสร็จ ทุกคนก็จะร่วมรับประทานอาหาร ในบริเวณศาล หลังจาก รับประทานอาหารแล้วก็จะช่วยกันทำความสะอาด แล้วทุกคนก็แยกย้ายกันกลับบ้าน ถือว่าเสร็จสิ้น พิธีกรรม

ต้นไม้ในบริเวณรอบๆ ห้ามทำลายเด็ดขาดจะถือเป็นการลบหลู่ เมื่อมีการย้ายถิ่นเข้าออก ของคนในหมู่บ้าน หรือแม้แต่สัตว์เลี้ยง ก็ต้องทำการบอกกล่าวที่ศาลประจำหมู่บ้านก่อน จึงจะทำการ ย้าย เข้าและออกจากหมู่บ้านได้

ภาพประกอบ 13 ศาลประจำหมู่บ้าน อาข่าบ้านแสนเจริญ

บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ หรือที่อาข่าเรียกว่า “อี๋ ซอ ล้อ ค้อ ” อาข่าเป็นชนเผ่าที่ให้ความสำคัญ ในเรื่องการประกอบพิธีทางศาสนา บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์หรือ อาข่าเรียกว่า “อี๋ ซอ ล้อ ค้อ ” หมายถึง สถานที่ตักน้ำบริสุทธิ์ของอาข่า สถานที่แห่งนี้เป็นศาสนสถานที่ชุมชนอาข่า กำหนดเอาไว้ เพื่อใช้ในการ ตักน้ำมาใช้ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ จะเป็นบ่อ ขนาดเล็ก ที่ชาวอาข่าขุด เอาไว้ตามจุดที่มีน้ำซึมตลอด โดยจะนิยมขุดไว้ใกล้ๆ แหล่งน้ำ เราสามารถ แปลความหมายของบ่อน้ำ ศักดิ์สิทธิ์ได้ว่า อี๋ ซอ คือน้ำศักดิ์สิทธิ์หรือบริสุทธิ์ ล้อ คือการประกอบพิธีกรรม ทางศาสนาของอาข่า ค้อ

คือบ่อน้ำ ฉะนั้นเมื่อนำมารวมกันก็จะได้ว่า บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ที่ใช้ในการ ประกอบพิธี โดยเมื่อมีการ ประกอบพิธีกรรม ไม่ว่าพิธีในระดับครอบครัว หรือพิธีในระดับหมู่บ้าน

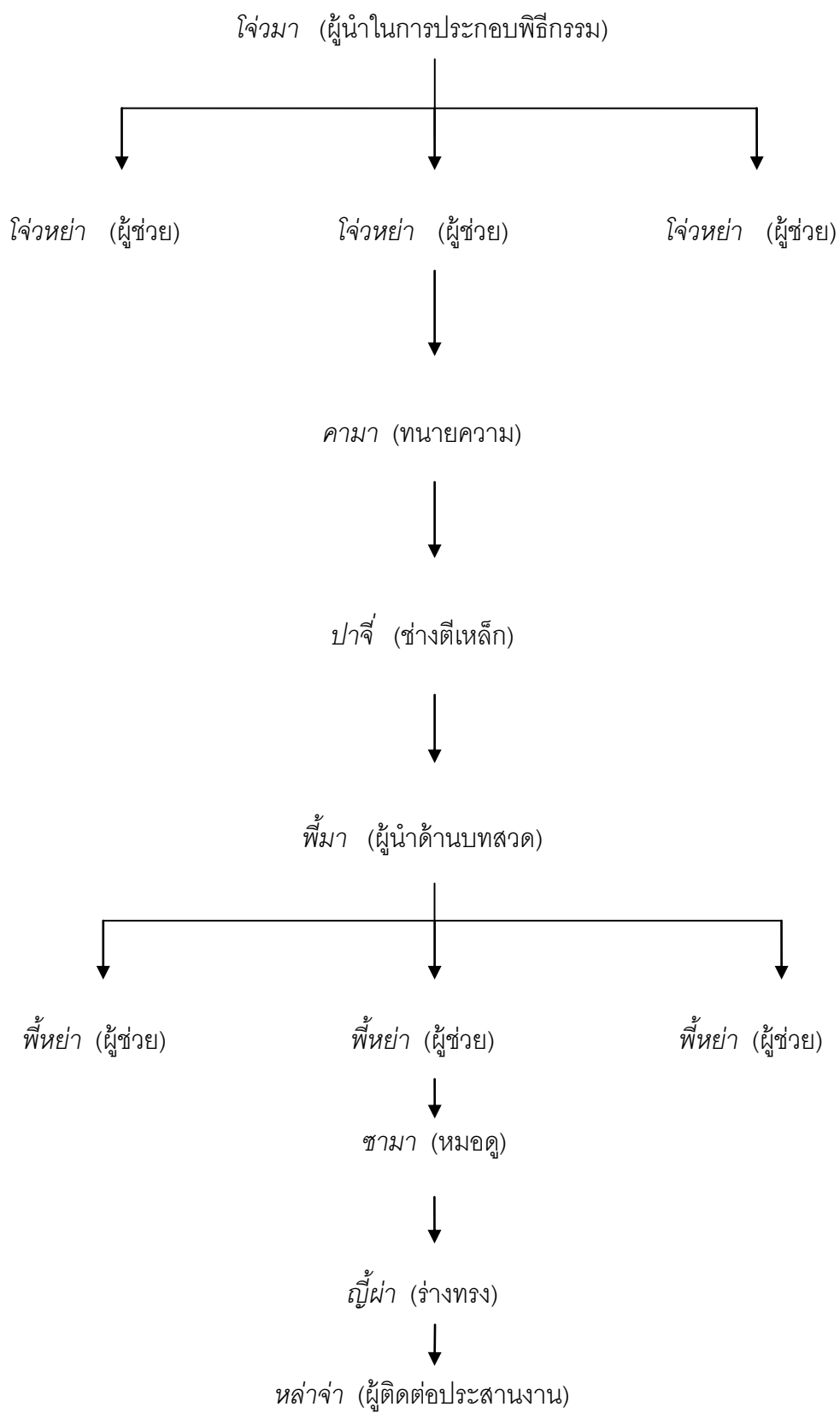
ในการตักน้ำจะให้ผู้หญิงหรือแม่บ้านเท่านั้นเป็นผู้ตัก ผู้ที่จะตักน้ำต้องแต่งตัวในชุดประจำเผ่า ออกจากบ้านเพื่อจะไปตักน้ำในบ่อ เมื่อไปถึงบ่อก็จะทำการชำระล้างร่างกายให้สะอาด โดยล้างหน้า ล้างมือ ล้างเท้า เพราะอาข่าเชื่อว่าบุคคลที่จะไปตักน้ำในบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ จะต้องมีความ บริสุทธิ์ทั้งกาย วาจา และใจ และน้ำที่ตักมาต้องใช้ในการประกอบพิธีกรรมในบ้าน อาข่าจึงให้ความสำคัญมาก บ่อน้ำ ศักดิ์สิทธิ์ถือเป็นสถานที่สำคัญ ห้ามทำการดูถูก หรือลบหลู่ และห้ามซักผ้าหรืออาบน้ำในบ่อน้ำ หากใคร ฝ่าฝืนก็จะถูกดำเนินตามกฎหมายที่ชุมชนได้ตั้งเอาไว้ ต้นไม้บริเวณนี้ห้ามผู้ใดตัดหรือทำลาย อย่างเด็ดขาด จะถือเป็นการกระทำผิดอย่างรุนแรง บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ นี้จะมีการเซ่นไหว้ และซ่อมแซม ปีละครั้ง ซึ่งจะอยู่ในช่วงเดือน พฤษภาคมของทุกปี

ตำแหน่งทางวัฒนธรรมของชาวอาข่า

บุคคลสำคัญที่ดำรงตำแหน่งทางวัฒนธรรมของชาวอาข่า ถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่าง ยิ่งของหมู่บ้าน ซึ่งจะต้องทำการสรรหาบุคคลเพื่อดำรงตำแหน่ง บุคคลดังกล่าวนี้จะทำหน้าที่สำคัญๆ ในการประกอบพิธีกรรมของหมู่บ้าน เพื่อให้เป็นไปด้วยความสงบเรียบร้อย ซึ่งในอดีตนั้นชาวอาข่ามี ตำแหน่งทางวัฒนธรรมอยู่หลายตำแหน่งด้วยกัน

ตำแหน่งทางวัฒนธรรมดังกล่าวมีผลต่อวิถีชีวิตของชาวอาข่ามาก ซึ่งปัจจุบันในหมู่บ้านแสน เจริญนั้น ไม่มีผู้สืบทอดตำแหน่ง สำคัญๆ บางตำแหน่ง จึงส่งผลกระทบให้ชาวอาข่ามีวิถีบางอย่างที่ เปลี่ยนแปลงไป เช่น การนับถือศาสนา เป็นต้น

ตำแหน่งทางวัฒนธรรมที่ยังคงปรากฏหลงเหลืออยู่ในหมู่บ้านแสนเจริญ มีดังนี้

โจ้วมา คือผู้นำด้านศาสนาเป็นผู้ที่ดูแล และนำในการประกอบพิธีที่สำคัญๆ ของหมู่บ้าน คือ เป็นผู้นำในการ สร้างประตูหมู่บ้าน เลี้ยงผีน้ำ สร้างชิงช้า เป็นผู้นำในการเซ่นไหว้ผีเรือน รวมทั้งเมื่อ มีเหตุไม่ดีขึ้นในหมู่บ้าน เช่น คนเกิดลูกแฝด หมูหมาเกิดลูกที่มีอาการผิดปกติ โจ้วมาต้องเป็น ผู้นำในการ ทำพิธีเซ่นไหว้ขอขมาต่างๆ ซึ่งมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อหมู่บ้าน การที่จะได้รับเลือกเป็น โจ้วมานั้นจะต้องทำการคัดเลือกจากผู้ที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นคนดีประพฤติดี หรือ การสืบทอดทาง สายเลือดจากบรรพบุรุษ ปัจจุบันบ้านแสนเจริญยังมีโจ้วมาเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมต่างๆ

ภาพประกอบ 14 โจ้วมา คนปัจจุบัน (ถ่ายเมื่อ พ.ศ. 2551)

พื้มา คือผู้นำด้านบทสวดของชาวอาข่า ทำพิธีที่เกี่ยวข้องกับการรักษาผู้ป่วย หรือพิธีต่างๆ ที่ เกี่ยวข้องกับวิญญาณของผู้ตาย เช่น พิธีศพ ปัจจุบันหมู่บ้านแสนเจริญ ไม่มี พื้มา เนื่องจากการขาด ช่วงของการสืบทอด ผู้ที่ต้องการประกอบพิธีศพ จึงต้องเชิญ พื้มาจากหมู่บ้านใกล้เคียงเพื่อมาทำพิธี ซึ่งเสียค่าใช้จ่ายมาก ทำให้ชาวอาข่าบ้านแสนเจริญบางส่วนมีการเปลี่ยนศาสนาไป

ปาวจี คือบุคคลสำคัญที่จะทำหน้าที่ตีเหล็ก หรือเครื่องใช้ที่ทำด้วยเหล็กทุกชนิด ให้บริการแก่ ชาวบ้าน บางหมู่บ้านมีแต่คนตีเหล็ก ไม่มีการทำพิธียกย่องให้เป็น ปาวจี คนตีเหล็กธรรมดาจะทำหน้าที่ คล้ายผู้รับจ้างตีเหล็ก แต่ ปาวจี ที่ทำพิธีถูกต้อง ถือเป็น บุคคลสำคัญของหมู่บ้าน ชาวบ้านต้องแบ่ง

เนื้อสัตว์ป่าที่ล่าได้ให้แก่ ปาจีด้วย นอกจากนี้ ปาจียังมีหน้าที่สำคัญ ในการร่วมประกอบพิธีกรรมที่สำคัญต่างๆ ของหมู่บ้านอีกด้วย

ภาพประกอบ 15 ปาจี (ช่างตีเหล็ก) คนปัจจุบัน (ถ่ายเมื่อ พ.ศ. 2551)

ปัจจุบันชาวอาข่าบ้านแสนเจริญ ทั้งสิ้น 151 ครอบครัว นับถือความเชื่อในแบบดั้งเดิม เหลือเพียง 26 หลังคาเรือน อีก 125 ก็นับถือศาสนาพุทธ และคริสต์ ตามความเชื่อของแต่ละครอบครัว แต่เมื่อมีการจัดงานประเพณีประจำปีที่สำคัญๆ ของหมู่บ้าน ชาวอาข่าในหมู่บ้านส่วนใหญ่ก็จะมาเข้าร่วมพิธีเช่นกัน

1.5 ภาษา

ภาษาอาข่า อยู่ในภาษากลุ่มทิเบต-พม่า มีผู้พูดในจีน ลาว พม่า เวียดนาม และไทย ในไทยพบในจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน จัดอยู่ในตระกูลภาษาจีน-ทิเบต ภาษากลุ่มทิเบต-พม่า สาขาพม่า – โลโล สาขาย่อยโลโล

เรียงประโยคแบบ ประธาน + กรรม + กริยา

อาข่านั้นไม่มีตัวอักษรของอาข่า มีแต่ภาษาพูด มีตำนานเล่าขานกันมาว่า ในอดีตอาข่ามีตัวอักษรของตนเอง ชาวอาข่าจะเขียนตัวอักษรไว้บนหนังควาย เมื่อเกิดสงคราม ข้าวยากมากแพง ผู้นำอาข่าจึงได้ประชุมกันและลงมติ ให้ตัดหนังควายกิน และบอกให้จดจำตัวอักษรไว้ในสมอง เมื่อเวลาผ่านไป จากรุ่นสู่รุ่น ทำให้มีการหลงลืม และสูญหายไปตามกาลเวลา

ในปี พุทธศักราช 2545 ได้มีหมอสอนศาสนาคริสต์ ในประเทศพม่า ได้พัฒนา ภาษาอาข่าให้เป็นตัวเขียน โดยดัดแปลงมาจากตัวอักษรโรมัน จึงทำให้ในปัจจุบันชาวอาข่าจะใช้อักษรโรมันเป็นภาษาเขียน

1.6 การแต่งกาย

เดิมชาวอาข่าปลูกฝ้าย ทอผ้า และปลูกต้นครามไว้ย้อมผ้าเอง ผู้หญิงอาข่าจะเตรียมเสื้อผ้าไว้ให้สมาชิกทุกคนในครอบครัว แม้แต่เวลาเดินทางไปไหนมาไหน ไปป่า ก็จะไปด้วย ปัจจุบันการปลูกฝ้ายไม่ค่อยได้ผล เพราะไร่ที่ใช้ทำน้อย จึงใช้วิธีซื้อด้ายมัดมาทอเป็นผ้าเองแล้วย้อมสี ทำเป็นกระโปรง กางเกง และเสื้อผ้าของสมาชิกทุกคนในบ้าน

ภาพประกอบ 16 หญิงชาวอาข่ากำลังซ่อมหมวก

ชาวอาข่าบ้านแสนเจริญ ส่วนใหญ่เป็น คู่ได้อาข่า มีส่วนน้อยที่เป็น ล่อมี้อาข่า ซึ่งการแต่งกายของ อาข่า 2 กลุ่มนี้จะแตกต่างกันออกไป จะเห็นได้อย่างชัดเจนจากเครื่องประดับของหญิงชาวอาข่า

ชุดประจำเผ่าของผู้หญิงอาข่า

ผู้หญิงจะนุ่งกระโปรงสีดำเป็นกระโปรงเอวสูงขอบกระโปรงจะต่ำกว่าสะดือเล็กน้อย ชายกระโปรงอยู่เหนือเข่า หรือเสมอเข่า ตัวเสื้อมีสองชั้น ถ้าเป็นผู้หญิงที่แต่งงานแล้วจะใส่เสื้อตัวใน ลักษณะคล้ายผ้าแถบ ตัดด้วยผ้าสีดำประดับด้วยแถบสีต่างๆ เช่น ขาว เขียว เหลือง แดง มีสายคล้องคอข้อมไปด้านหลังเพื่อยึดเสื้อไว้กับตัว เสื้อตัวนอกเป็นเสื้อผ่าหน้า แขนกระบอกยาว ที่แขนสองข้างติดผ้าแถบสีต่างๆ และปักลาย ด้านหน้าและด้านหลังของตัวเสื้อปักลายงดงาม ซึ่งจะเห็นได้ว่าอาข่าแต่ละกลุ่ม จะมีลวดลายของเสื้อตัวในและตัวนอกแตกต่างกันและมีกระดุมเงินแผ่นกลมแบนขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 2-3 นิ้ว ประดับอยู่ด้านหน้า หมวกของผู้หญิงอาข่าแต่ละกลุ่ม จะต่างกันอย่างชัดเจน

ลักษณะหมวกของผู้หญิงอุ้งอ้าจะมีลักษณะเป็นหมวกแหลม แบ่งออกเป็นสองส่วน คือ ส่วนฐานซึ่งเป็นผ้าคาด ศีรษะประดับด้วย เหรียญตรา กระดุมเงิน และลูกปัดส่วนยอดมี โครงไม้ไผ่ อยู่ใต้ผ้าฝ้าย ย้อม ครามตกแต่งด้วยเครื่องเงิน ลูกปัด ลูกเดือย พู่แดงที่ได้จาก ขนไก่ย้อมสี และเหรียญเงินต่างๆตามที่แต่ละคนจะหามาได้ ซึ่งจำนวนและชนิด ของ วัสดุตกแต่ง ก็จะแตกต่างกันไปตามฐานะ สภาพ อายุ และการมีบุตร ผู้หญิงที่แต่งงานแล้วจะสวมหมวกยาวทรงสูงลำ หรับหญิงสาวจะสวมหมวกทางเตี้ยกว่า ประดับขนไก่ย้อมสีแดงและขนชะนี รวมทั้งลูกเดือย กระดุมเงิน และเหรียญเงิน

ภาพประกอบ 17 หมวกอุ้งอ้าของผู้หญิงที่แต่งงานแล้ว

ภาพประกอบ 18 หมวกอู๋โล้อ่าซ่า ของผู้หญิงที่ยังไม่แต่งงาน

ลักษณะหมวกของผู้หญิงอู๋โล้อ่าซ่า ด้านหน้า จะแต่งด้วยแถวลูกปัดสลับกับแถวกระดุมเงิน ล้อมกรอบใบหน้าด้วยลูกบอลเงิน เหรียญและลูกปัดห้อยเป็นสาย ด้านหลังมีแผ่นเงินรูปสี่เหลี่ยมคางหมู ประดับอยู่ มักทำด้วยเงินแท้ มีน้ำหนักเบา มีผ้าดำปกคลุมลายคลุมหมวกเงินอีกชั้นหนึ่ง กับหมวกที่ประดับด้วยลูกกลมโลหะ

ภาพประกอบ 19 ชุดอู๋โล้อ่าซ่า

ชุดประจำเผ่าของผู้ชายอาข่า

ชายชาวอาข่าจะนุ่งกางเกงสีดำทรงคล้ายกางเกงของชาวนาภาคเหนือแต่ตัดช่วงเอวและขาแคบกว่า เสื้อแขนกระบอกยาว ผ่าด้านหน้า มีลายประดับที่เชิงด้านหน้าและหลังของตัวเสื้อ ลวดลายเสื้อของอาข่าแต่ละกลุ่มก็แตกต่างกันออกไป

ภาพประกอบ 20 อาข่าชายในชุดประจำเผ่า

ปัจจุบันการแต่งกายของชาวอาข่าเปลี่ยนไป ผู้หญิงนิยมใส่เสื้อยืดสีสด กับกระโปรงแบบดั้งเดิม อาจใส่เสื้อตัวนอกแบบอาข่าทับ อีกชั้นหนึ่ง หรือ ไม่ใส่ก็ได้ แต่ยังคงสวมหมวกแบบอาข่าอยู่ ผู้ชายมักนุ่งกางเกงแบบอาข่ากับเสื้อยืดสีสด นิยมใส่หมวกชนิดต่างๆ ที่ซื้อจากในเมือง ประดับด้วยก๊ิบสีต่างๆสวยงาม หรือโพกหัวตามประเพณีของเผ่า

1.7 ลักษณะบ้านเรือน

อาช่าชอบตั้งหมู่บ้านตามภูเขาสูงหรือสันเขาพื้นที่ที่เป็นที่ตั้งของหมู่บ้านจะต้องมีพื้นที่กว้างขวางเพียงพอ เพื่อจะใช้เป็นที่ชุมนุมของชาวบ้านในการประกอบพิธีกรรม หมู่บ้านต้องไม่อยู่ห่างไกลจากแหล่งน้ำมากนัก โดยปกติแหล่งน้ำจะอยู่ในบริเวณหุบเขาใกล้หมู่บ้าน อาช่าไม่นิยมต่อรางน้ำเข้ามาใช้ในหมู่บ้านทั้งนี้เพราะเชื่อว่าผีน้ำอาจนำอันตรายมาสู่ชาวบ้านได้

ในการเลือกที่ตั้งหมู่บ้าน บุคคลสำคัญของหมู่บ้านอันประกอบด้วยหัวหน้าหมู่บ้าน หัวหน้าพิธีกรรมของหมู่บ้าน (โจ้วมา) ช่างตีเหล็ก (ปาจี) และผู้อาวุโสในหมู่บ้าน จะหารือกันเพื่อเลือกสถานที่ เมื่อตกลงเลือกสถานที่ได้แล้วหัวหน้าพิธีกรรมก็จะทำพิธีเสี่ยงทายขอสถานที่จากผีเจ้าที่ โดยใช้ไข่ 3 ฟอง โดยการโยนไข่ลงบนพื้นถ้าไข่ไม่แตกเลยทั้ง 3 ฟอง ก็เชื่อว่าผีไม่อนุญาตให้ตั้งหมู่บ้าน หากต้อตึงสร้างหมู่บ้านต่อก็จะทำให้หมู่บ้านนั้นประสบแต่ความหายนะ

อาช่าถือหลักนิยมนว่าดอยที่ตั้งหมู่บ้านควรเป็นดอยลูกกลางที่แวดล้อมด้วยดอยสูงลักษณะดอยเช่นนี้กล่าวกันว่าจะทำให้ชาวบ้านร่มเย็นเป็นสุข สัตว์เลี้ยงดีและพืชผลในไร่ของงาม ถ้าในบริเวณที่จะตั้งหมู่บ้านมีจอมปลวกอยู่ถือว่าดีเพราะจอมปลวกเป็นที่สิงสถิตของผีประจำหมู่บ้านซึ่งจะช่วยดูแลคุ้มครองหมู่บ้านและชาวบ้าน

การตั้งหมู่บ้านของอาช่าจะเว้นที่กลางหมู่บ้านไว้เป็นที่โล่งเสมือนเป็นทางเดินใหญ่ของหมู่บ้าน บ้านเรือนของชาวอาช่าจะตั้งเรียงรายสองข้างทางเดินซึ่งเป็นที่ลาดลงไปสู่เชิงเขาบ้านของผู้อาวุโสต้องตั้งอยู่ในที่สูงกว่าผู้อ่อนอาวุโสที่ตั้งของบ้านจะอยู่ในแนวที่ตรงกันหรือซ้อนกันไม่ได้ถือว่าผีร้ายหรือเคราะห์ร้ายจากบ้านหนึ่งจะออกไปสู่บ้านที่อยู่แนวตรงกัน บ้านแต่ละหลังจึงต้องตั้งอยู่เหลื่อมกัน

ลักษณะบ้านอาช่า

บ้าน หรือ ยุ่ม ของอาช่าเป็นบ้านที่สร้างด้วยไม้ และมุงหลังคาด้วยหญ้าคา ตามความเชื่อของชาวอาช่านั้นก่อนที่จะมีการสร้างบ้านจะมีพิธีสำหรับเลือกพื้นที่สำหรับสร้างบ้าน โดยจะนำไม้มาปักไว้แล้วพูดว่า “ ถ้าอยากให้เราสร้างบ้านสำหรับพักพิงที่นี่ คือนั่นตอนที่เรานอนอย่าให้เราฝันร้ายเลย ขอให้เราได้ฝันเห็นแต่สิ่งที่ดีๆ ” เมื่อนอนแล้วฝันดีก็สามารถสร้างบ้านในที่นั้นได้ แต่ถ้าฝันร้ายหรือมีเหตุเกิดขึ้นอย่างไม่คาดคิด ก็ถือว่าไม่ควรสร้างบ้านในที่แห่งนั้น เพราะถือว่าเจ้าที่เจ้าทางไม่อนุญาต ชาวอาช่าเชื่อว่าหากฝันสร้างบ้านอยู่ในที่นั้นแล้วครอบครัวจะไม่เป็นสุข และจะเกิดแต่สิ่งร้ายๆกับครอบครัว เช่น สัตว์เลี้ยงตายบ่อย พืชพันธุ์ไม่อุดมสมบูรณ์ หรือเกิดโรคภัยไข้เจ็บ และหลังจากที่เลือกที่จะปลูกบ้านก็จะมีพิธีการสร้างบ้านโดยชาวบ้านทุกคนจะมาช่วยกันสร้างให้

ในการสร้างบ้านทุกครั้งต้องนับวันฤกษ์ ต้องสร้างในวันที่ดี และไม่ควรสร้างในวันที่เป็นวันเกิดของคนใดคนหนึ่งในครอบครัว เพราะจะทำให้คนไม่หลับ และโชคไม่ดี ตลอดจนในการเลือกตัดไม้สำหรับจะสร้างบ้าน ไม่ควรตัดไม้ที่มีเกววัลย์พันอยู่มาสร้างบ้าน เพราะอาช่าเชื่อว่าถ้าตัดต้นไม้ที่มี

แถววัลย์พันอยู่มาสร้างบ้าน จะทำให้เข้าบ้านได้ และไม่ควรตัดไม้ที่มีลำต้นเปียด หรือ เสียดสีกันกับต้นอื่นๆ อาข่าเรียกว่า “ส๋อง ฉ่อง จีเออ ” เพราะจะทำให้บ้านนั้นไม่มีความสุข จะมีภัยเกิดขึ้นกับคนในบ้าน หลังจากนั้น ซึ่งเป็นความเชื่อที่อาข่าเชื่อกันมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ หลังจากที่ได้ตัดไม้มาก็จะมีการขุดหลุมฝังเสาไม้ เมื่อนำไม้ลงหลุมไม่ควรให้เงาของเจ้าของบ้านพาดทับลงบนหลุมจะถือว่าผิดผี และในการมุงคา จะต้องมุงทับจากฝั่งของผู้ชายไปหาฝั่งผู้หญิง เพราะผู้ชายอาข่าเป็นหัวหน้าครัวเรือน ถือเป็นการให้เกียรติกับผู้ชาย

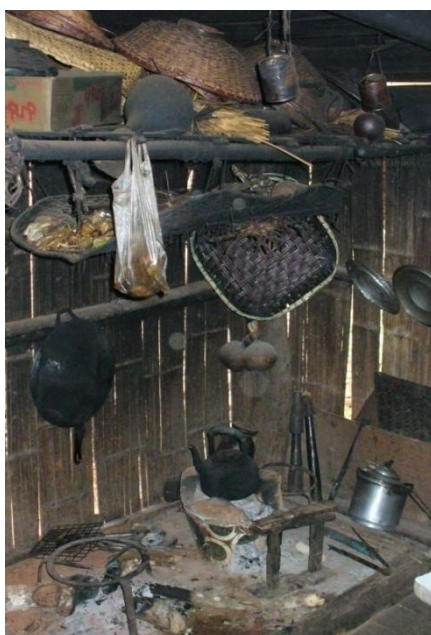
เมื่อสร้างบ้านเสร็จเรียบร้อยแล้วจะมีการขึ้นบ้านใหม่โดยใช้ไข่ไก่ 1 ฟอง และสำหรับอาหารก็อาจเป็น แปะ หรือหมูก็ได้ แต่ถ้าเป็นไปได้ชาวอาข่าจะใช้แพะในการทำพิธี ขึ้นบ้านใหม่มากกว่าหมู เพราะเชื่อว่าถ้าใช้แพะในการทำพิธี จะได้บุญ และแพะสามารถชนะสรรพสิ่งทุกอย่างได้ สมัยก่อนนิยมใช้แพะมากกว่าหมู แต่ปัจจุบันแพะเริ่มหาได้ยาก ชาวอาข่าจึงใช้หมูในการทำพิธีแทน และหลังจากทำพิธีขึ้นบ้านใหม่ก็จะนับวันฤกษ์ ถ้าเป็นวันที่ดีเหมาะสม ก็จะทำพิธีมัด หิ้งผีบรรพบุรุษ (อะพี เปาะเลาะ) ซึ่งถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สุดในบ้าน ซึ่งจะทำการมัดให้อยู่เหนือต้นเสาระหว่าง ห้องผู้ชายกับห้องผู้หญิง ซึ่งจะเป็นที่อยู่อาศัยของผีบรรพบุรุษ ในการทำพิธีจะใช้ไก่ 1 ตัว และเหล้า 1 ขวด เป็นพิธีภายในครอบครัวทำเพื่อเป็นการแจ้งให้ผีบรรพบุรุษทราบว่า ตอนนี้ได้สร้างบ้านเสร็จสิ้นเรียบร้อยแล้ว หลังจากการสร้างบ้านเสร็จเรียบร้อยแล้ว จะต้องวางพื้นตรงบริเวณที่ฝังเสาแรกเพราะชาวอาข่าเชื่อว่าเจ้าที่เจ้าทางจะอยู่ที่นั่น อาข่าเรียกว่า “จอง มิ อะ มา” จะเป็นผู้ดูแลความทุกข์สุขของคนในบ้าน

อาข่าจะมีการสร้างบ้าน 2 ลักษณะ คือ บ้านที่สร้างให้มีพื้นที่อาศัยติดกับดินเรียกว่า “หญุ่นอ้อ” โดยภายในบ้านบริเวณส่วนใหญ่ที่ใช้ประโยชน์จะเป็นพื้นดิน สำหรับบริเวณที่จัดเป็นพื้นนอนนั้นจะยกสูงเป็นชานนอนที่ปูด้วยไม้ไผ่ ส่วนแบบที่สอง เป็นการสร้างบ้านแบบยกพื้นทั้งหลัง เรียกว่า “หญุ่นโก”

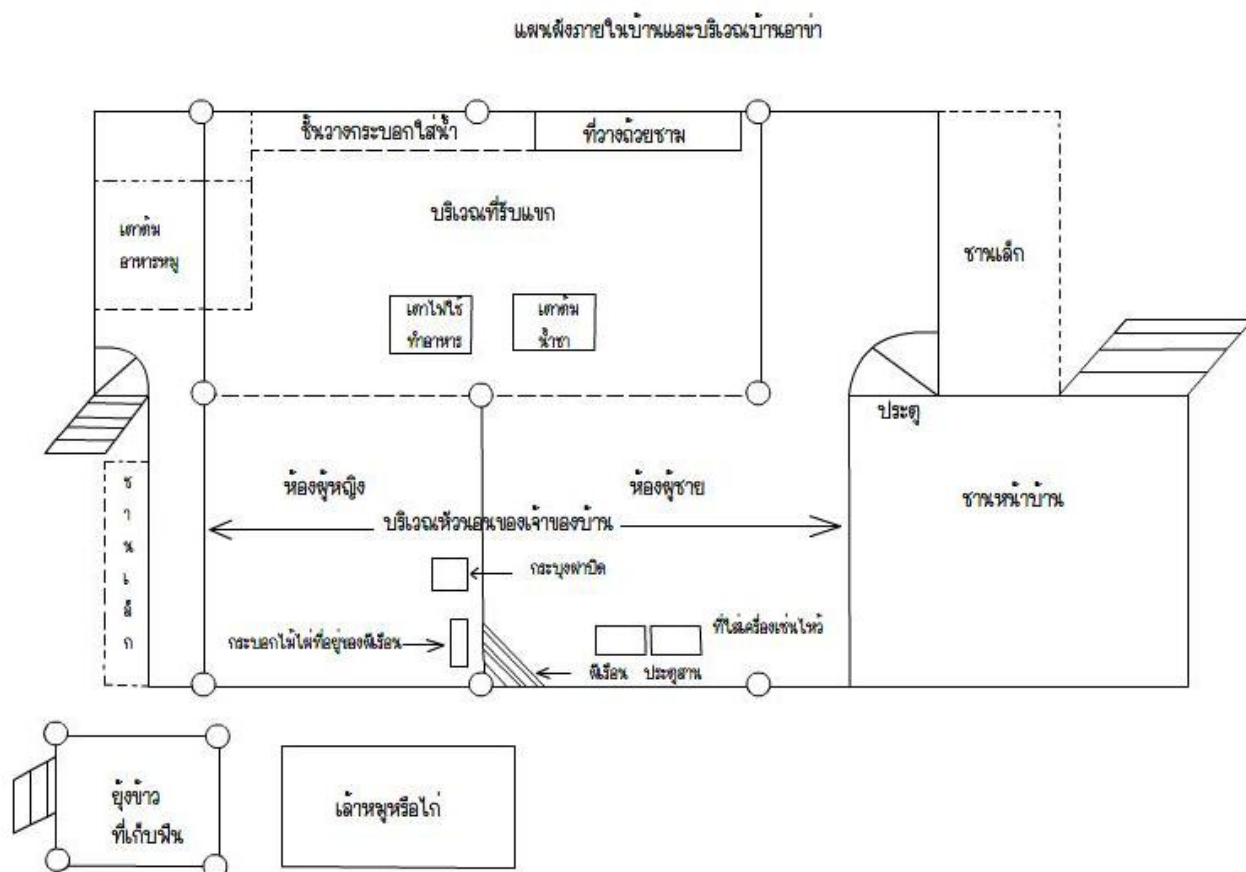
ภาพประกอบ 21 ลักษณะบ้านอาข่า

ซึ่งบ้านทั้งสองลักษณะนี้ จะมีการสร้างระเบียง เพื่อใช้งานอเนกประสงค์ต่างๆ เช่น ที่เก็บอาหารสัตว์เลี้ยง นั่งเล่น หรือเป็นที่นั่งคุยกันของหนุ่มสาว ถัดมาจะเป็นประตูเข้าภายในบ้าน เมื่อเข้าไปจะเป็นทางเดิน ด้านหนึ่งเป็นห้องนอน บ้านของชาวอาข่าแต่ละหลังจะมีที่กั้นห้องเป็นสองฝ่าย คือ ห้องของ ฝ่ายผู้ชาย (บอเลาะ) และห้องของฝ่ายผู้หญิง (ยุ่มมา) มีเตาไฟเพื่อใช้ประโยชน์ในการหุงข้าว หรือทำอาหารไว้ภายในบ้าน 2 เตา ซึ่งขึ้นอยู่กับขนาดของบ้านแต่ละหลัง

ภาพประกอบ 22 เตาไฟสำหรับประกอบอาหาร

ด้านหลังจะมีบันไดลงไปส่วนที่เลี้ยงหมู หรือไก่ ถัดออกไปจากตัวบ้านมียุ้งข้าวเล็ก เพื่อใช้เก็บอาหารและฟืน การสร้างบ้านของอาข่าจะอยู่ได้ 4-5 ปี แต่จะมีการซ่อมแซมทุกปีซึ่งจะทำการซ่อมแซมช่วงเดือนมีนาคม ถึงเมษายน เพราะจะตรงกับช่วงที่ชาวบ้านว่างจากการทำไร่ทำสวน

ภาพประกอบ 23 แผนผังภายในบ้าน และบริเวณบ้านของอาข้า

1.8 การประกอบอาชีพ

อาชีพหลักของชาวอาข้าคือ การทำไร่บนภูเขา เช่นเดียวกับชาวเขาเผ่าอื่นๆ พืชหลักที่ปลูกที่คนเผ่าคนแก่สอนไว้ในเพลงคือ ข้าวไร่สำหรับบริโภค ข้าวโพดสำหรับเลี้ยงสัตว์ ยาสูบสำหรับผู้ใหญ่ ใช้สูบ ฝ้ายสำหรับใช้ทอเสื้อผ้า ต้นครามสำหรับย้อมผ้า นอกนั้นเป็นพืชที่ใช้ในการทำพิธี และเพื่อบริโภค ซึ่งปลูกในไร่ ได้แก่ ข้าวฟ่าง ซึ่งต้องใช้ในพิธีกินข้าวใหม่ ให้พ่อแม่กินก่อนเพื่อความเป็นสิริมงคล นอกจากนี้ยังใช้ต้มเหล้า และเลี้ยงหมูอีกด้วย ชিং และต้นกวยช่าย ชนิดรากยาวใช้ในพิธีเซ่นไหว้ต่างๆ และใช้ในการประกอบอาหาร เผือกใช้ใบสำหรับห่อตักแตน และไส้เดือน ในวันกรรมที่ทำบุญให้สัตว์ทั้งสองชนิดนี้ ในไร่ข้าวของชาวอาข้าจะต้องปลูกต้นเผือกไว้เพื่อใช้ใบทำพิธีและได้หัวมากินอีกด้วย งาดำ ก็เป็นพืชสำคัญ ใช้ในการทำขนมข้าวปุก เพื่อใช้ในพิธีสำคัญต่างๆ

การเลี้ยงสัตว์ มีทั้งการเลี้ยงสัตว์ไว้เพื่อบริโภค และต้องใช้ในพิธีกรรมทางศาสนา ฉะนั้นชาวอาข้าจึงนิยมเลี้ยงสัตว์มาก สัตว์ที่เลี้ยงได้แก่ หมู ม้า วัว ควาย แพะ ไก่ สุนัข สัตว์ที่นอกเหนือจากการ

ทำพิธีกรรมทางศาสนา หรือรับประทานแล้ว อาชาก็จะเอาไ่ว้ขาย หรือนำไปแลกเปลี่ยนสินค้ากับคนต่างหมู่บ้าน ต่างท้องที่ หรือแลกเปลี่ยนกันภายในหมู่บ้านเอง

การหาของป่าขาย ถือเป็นอาชีพรองลงมาจากการทำไร่ทำสวน หลังจากที่ทำไร่ทำสวนเสร็จแล้ว หรือยามที่ไม่มีงานทำชาวอาข่า ก็จะเดินเข้าไปในป่า ไปหาของป่าต่างๆ จากป่ามาขาย โดยมีพ่อค้าจากข้างนอกมารับซื้อไป บางส่วนก็เก็บเอาไ่ว้กินเอง ของที่ชาวบ้านนิยมเก็บมาขายก็ได้แก่ หน่อไม้ต่างๆ เห็ด เป็นต้น การหาของป่ามาขายถือเป็นอาชีพที่สำคัญมากกับชาวเขาที่อยู่บนดอยยอดสูงของแต่ละอย่างจะมีเป็นช่วงๆ ชาวบ้านมักจะรู้ และเข้าใจว่าของแบบไหนมีมากในช่วงไหน

รับจ้างทั่วไป ในปัจจุบันชาวอาข่าขาดที่ทำกิน หรือที่ทำกินไม่พอเพียงกับจำนวนประชากรจึงทำให้หลายคนต้องหารายได้ โดยการเข้าไปรับจ้างทำงานในตัวเมือง รับจ้างทั่วไป หรือรับจ้างทำงานให้กับกรมป่าไม้ เช่น ปลูกป่า เป็นต้น

ภาพประกอบ 24 เก็บถั่วลิสงที่ตากแห้งแล้ว

ภาพประกอบ 25 หมูและไก่ที่เลี้ยงไว้บริโภคและใช้ประกอบพิธี

ปัจจุบันชาวอำเภอบ้านแสนเจริญ ประกอบอาชีพที่หลากหลายมากขึ้น เปลี่ยนแปลงไปตาม กระแสสังคมภายนอกที่เข้ามาอย่างรวดเร็ว หนุ่มสาวหลายคนออกไปทำงานในเมือง บ้างก็ทำงานใน ด้านการพัฒนาท้องถิ่น ด้านการค้าขายในชุมชน ปัจจุบันมีร้านขายของชำ 2 ร้าน ขายของที่ระลึก 1 ร้าน การขยายตัวของการค้าเพิ่มมากขึ้น เพราะการติดต่อและเส้นทางการคมนาคมที่สะดวกด้านการ ท่องเที่ยวมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวจากองค์การบริหารส่วนตำบลวาปี ที่จัดให้มีบ้านพักแบบโฮมสเตย์ มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาชมวิถีชีวิตชาวอำเภอบ้านแสนเจริญ มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยการจัดงานย้อนรอย ลานสาวกอด ซึ่งจะจัดขึ้นทุกปีในเดือนมกราคม

1.9 การศึกษา

ปัจจุบันชาวอำเภอบ้านแสนเจริญได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึง มีการจัดตั้งศูนย์พัฒนา เด็กก่อนวัยเรียน เพื่อปูพื้นฐานทางการศึกษาก่อนเข้าเรียน สำหรับเด็กชาวอำเภอบ้านแสนเจริญ มีการจัดตั้งโรงเรียน บ้านแสนเจริญ ในปี พ.ศ. 2527 โดยคณะครูและนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยรามคำแหง ทำการทำการสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาล – ป.6 ปัจจุบัน มีครูทั้งหมด 6 คน

ภาพประกอบ 26 โรงเรียนบ้านแสนเจริญ

ตารางแสดง จำนวนนักเรียนแต่ละชั้น พ.ศ. 2551

ชั้น	ชาย	หญิง	รวม
อนุบาล 1	3	1	4
อนุบาล 2	3	3	6
ประถมศึกษาปีที่ 1	5	2	7
ประถมศึกษาปีที่ 2	6	11	17
ประถมศึกษาปีที่ 3	10	3	13
ประถมศึกษาปีที่ 4	4	2	6
ประถมศึกษาปีที่ 5	2	6	8
ประถมศึกษาปีที่ 6	2	9	11
รวม	29	33	62

ภาพประกอบ 27 อาคารเรียนโรงเรียนบ้านแสนเจริญ

ชาวอำเภอบ้านแสนเจริญในปัจจุบัน ให้ความสำคัญกับการศึกษามาก หลังจากที่ย้ายจากโรงเรียนบ้านแสนเจริญแล้ว ผู้ปกครอง ก็นิยมส่งลูกหลานเข้าเรียนโรงเรียนมัธยมในเขตอำเภอแม่สรวย หนุ่มสาวชาวอำเภอบ้านแสนเจริญในปัจจุบันก็ศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยของรัฐ เป็นส่วนมาก หลังจากที่ย้ายการศึกษาแล้วส่วนใหญ่ ก็จะเข้ามาทำงานเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน เป็นต้น

1.10 การปกครอง

บ้านแสนเจริญอยู่ภายใต้การปกครองส่วนท้องถิ่น มีการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้าน โดยผู้ใหญ่บ้านคนแรก คือ นายแสนเจริญ จูเปาะ ปัจจุบันอยู่ภายใต้การปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบลวาวี ซึ่งมีการจัดตั้งตามประกาศกระทรวงมหาดไทย เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2540 และได้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลวาวี ไปแล้ว 2 ครั้ง ครั้งแรก 10 พฤษภาคม 2540 และครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 23 มิถุนายน 2544

1.11 สาธารณูปโภค

1.ประปาภูเขา เป็นการต่อท่อจากแหล่งน้ำบนภูเขา โดยอาศัยแรงดันน้ำ ส่งมาตามท่อเพื่อให้ชาวบ้านได้ใช้อุปโภคบริโภค

ภาพประกอบ 28 น้ำประปาที่ใช้ภายในหมู่บ้าน

2.ไฟฟ้า มีการตั้งเสาไฟฟ้าจากถนนหลวง เข้ามาใช้ภายในหมู่บ้าน ทำให้ชาวบ้านได้รับความสะดวกสบายต่างๆ ในยามค่ำคืน มีไฟฟ้าส่องสว่างตามจุดต่างๆ ของหมู่บ้าน

ภาพประกอบ 29 เสาไฟฟ้าบริเวณลานสาวกอด

3.หอกระจายเสียง มีการติดตั้งหอกระจายเสียงตามจุดต่างๆ ในชุมชน เพื่อใช้ในการบอกเล่าข่าวสารต่างๆ รวมไปถึงการขอความร่วมมือจากคนในชุมชน

ภาพประกอบ 30 หอกระจายเสียง

2. ศึกษาดนตรีของชาวเขาเผ่าอาข่าบ้านแสนเจริญ

ประวัติความเป็นมาของดนตรีอาข่าหมู่บ้านแสนเจริญ

ชาวอาข่าบ้านแสนเจริญนั้นเป็นชาวอาข่าหมู่บ้านหนึ่งในตำบลลาวาวิที่ยังคงรักษาวัฒนธรรมด้านต่างๆ ของชนเผ่าไว้เป็นอย่างดี รวมไปถึงด้านดนตรีก็เช่นกัน ซึ่งยังปรากฏให้เห็นในสังคมชาวอาข่าเพื่อใช้ประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อ และสร้างความบันเทิงให้แก่ผู้คนในชุมชน ดนตรีดั้งเดิมของหมู่บ้านแสนเจริญนั้น มีเอกลักษณ์เฉพาะตนที่สืบทอดมา ทั้งบทเพลง และเครื่องดนตรีต่างๆ บทเพลงดังกล่าวมีทำนองที่ไพเราะ มีเนื้อหาต่างๆ ที่บอกเล่าเรื่องราววิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวอาข่าได้เป็นอย่างดี

ตามความเชื่อของชาวอาข่านั้น เชื่อว่าพระเจ้าเป็นผู้สร้างคนขึ้นมา แต่จะสร้างขึ้นมาเพียงเผ่าละ 2-3 คนเท่านั้น ซึ่งช่วงเวลานั้นยังไม่มีประเพณีพิธีกรรม หรือกฎเกณฑ์ใด ๆ มากนัก เพราะคนมีจำนวนน้อย เมื่อประชากรภายในเผ่าเริ่มมีมากขึ้น ทำให้มีการตั้งกฎเกณฑ์ต่างๆ ขึ้นมาควบคุมดูแล เพื่อให้เกิดความสงบในสังคม เกิดประเพณีความเชื่อเพื่อยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในสังคมไว้ด้วยกัน เมื่อภายในหมู่บ้านมีการเพิ่มขึ้นของประชากร เป็นจำนวนมาก จึงมีการย้ายถิ่นที่อยู่ เพื่อไปสร้างหมู่บ้านใหม่ แต่เนื่องจากถิ่นที่อยู่ของชาวอาข่านั้นเป็นภูเขาสูง ซึ่งการจะไปมาหาสู่กันนั้นทำได้ยาก ชาวอาข่าจึงเชื่อว่า เทวดานั้นสอนให้ชาวอาข่าสร้างเครื่องดนตรีต่างๆ ไว้ เพื่อใช้เป็นสื่อในการแสดงความคิดถึงต่อกัน จึงทำให้เครื่องดนตรีเป็นที่นิยมมากในอดีต และยังคงสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งมีเครื่องดนตรีดังนี้

เด้ม เป็นเครื่องดนตรีที่มีลักษณะคล้ายซิงของภาคเหนือ มี 3 สาย ซึ่งเป็นเครื่องเล่นของผู้ชาย และจะเล่นกันในเวลาที่ว่างจากการทำงาน เพื่อเป็นสื่อการเกี้ยวสาว

หล่าเจ้ หรือแคนน้ำเต้า เป็นเครื่องดนตรีที่นิยมเล่นกันของผู้ชายอาข่า ซึ่งจะเล่นในเวลาว่างหรือช่วงประเพณีต่าง ๆ โดยใช้บริเวณลานวัฒนธรรมชุมชนเป็นสถานที่เล่น หรือเล่นระหว่างทางไปท่องเที่ยวต่างหมู่บ้าน เพื่อส่งเสียงให้ผู้คนได้ยิน เครื่องแคนของอาข่ายังไม่พบว่าเกิดขึ้นในช่วงใดหรือมีตำนานกล่าวว่อย่างไรจากที่ได้สอบถามข้อมูลกับผู้เฒ่าผู้แก่ของอาข่าได้ความว่าเมื่อก่อนชาวอาข่าทำแคนขึ้นมาเอง แต่ไม่สามารถที่จะเล่นได้เพราะไม่รู้จังหวะ และวิธีการเป่า แต่เนื่องจากคนอาข่าสื่อสารกับผีได้ ซึ่งผีสามารถที่จะเป่าแคนได้ ชาวอาข่าจึงเรียนรู้จังหวะ และวิธีการเป่าแคนมาจากผี ซึ่งความรู้ นั้นจึงตกทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน

คนอาข่าเชื่อกันว่า พระเจ้าเป็นผู้สร้าง ผี หรือ " แหนะ" ขึ้นมา เช่น ผีแม่น้ำ ผีเจ้าป่าเจ้าเขา ผีเจ้าที่เจ้าทาง ซึ่งจะมีลักษณะเหมือนกับคนและจะอยู่ร่วมกันกับคน แต่จะมองเห็นได้ในช่วงที่มีเทศกาลหรือพิธีกรรมต่าง ๆ ชาวอาข่าจะเป่าแคนหลังจากพิธีไล่ผีจนถึงเทศกาลกินข้าวใหม่ ซึ่งจะไม่เป่าในเดือน พฤศจิกายน เพราะว่าในเดือนนี้ผีจะเข้ามาอยู่ในหมู่บ้าน ชาวบ้านจึงไม่กล้าที่จะเป่าแคนในช่วงนี้

เพราะว่าอาย และกลัวว่าผีจะลงโทษ เนื่องจากชาวบ้านเรียนรู้จิ้งหะ และวิธีการเป่าแคนมาจากผี
นั่นเอง

ซูลู หรือขลุ่ยของอาข่าจะเป็นขลุ่ย 3 รู จะเป็นเครื่องดนตรีที่นิยมเล่นในหมู่ผู้ชายอาข่า ซึ่งใน
ปัจจุบันก็ยังมิขลุ่ยอยู่แต่คนที่สามารถเป่าได้มีอยู่น้อยมาก ส่วนใหญ่จะเป็นผู้เฒ่าผู้แก่ที่ยังเป่ากันอยู่เพื่อ
ความเพลิดเพลินสนุกสนานในยามค่ำคืน

ยะเอว การเล่นจิ้งหะจะใช้วิธีการดีด และจะใช้ลมที่ปาก ช่วยในการทำให้เกิดเสียง ส่วน
ใหญ่เล่นในเวลาว่างจากการทำงาน หรือระหว่างทางเดินไปท่องเที่ยวต่างหมู่บ้าน ซึ่งส่วนใหญ่หนุ่ม ๆ
ในหมู่บ้านจะเล่นกัน เพื่อเป็นสื่อในการเกี้ยวสาว โดยมีผู้เฒ่าผู้แก่เป็นคนทำ และสอนวิธีการเล่นให้กับ
หนุ่ม ๆ ซึ่งพวกเขาจะไม่นิยมเล่นกันต่อหน้าพ่อแม่ เนื่องจากเพลงที่เล่นส่วนใหญ่เป็นเพลงเกี่ยวกับเพลง
จีบสาว จึงอาย และไม่กล้าเล่นต่อหน้าพ่อแม่

บ่อด่อง มีลักษณะเป็นกระบอกไม้ไผ่ ใช้กระทุ้งเป็นจังหวะต่างๆ การเล่นท่อนั้นโดยส่วนใหญ่
จะให้ผู้หญิงเป็นผู้เล่น ซึ่งจะเล่นกันในช่วงเทศกาลประเพณีที่สำคัญในหมู่บ้าน

ท่อง คือกลองของชาวอาข่า ตามความเชื่อของชาวอาข่า ผู้ที่จะสามารถทำท่องได้นั้น
จะต้อง เป็นผู้ที่มีการมีสูง เช่น โจ้วมา พี้มา ปาจี หรือผู้เฒ่าผู้แก่ เป็นต้น คนอาข่าจะเชื่อกันว่า ถ้า
ผู้ชายคนใดมีภรรยาที่กำลังตั้งครรภ์อยู่ ห้ามไม่ให้ผู้ชายคนนั้นตีกลอง เพราะเขาถือกันว่า ถ้าหากตีกลอง
ก็เหมือนกับตีลูกของตัวเอง

อะปะบอเออ หรือการเป่าใบไม้ ส่วนใหญ่ชาวบ้านจะนิยมเป่าในระหว่างทางไปทำไร่ ทำสวน
หรือระหว่างทางไปท่องเที่ยวต่างหมู่บ้าน เขาจะห้ามเป่าในบริเวณหมู่บ้าน เพราะเชื่อกันว่าใบไม้เป็นของ
ดิบใช้ได้ครั้งเดียว และก็ต้องทิ้งไปถ้าเกิดเอามาเป่าในหมู่บ้าน ก็จะไม่ดีถือเป็นลางร้าย

ขลุ่ยต้นข้าว จะนิยมเป่ากันเฉพาะฤดูเกี่ยวข้าวเท่านั้น พวกเด็ก ๆ และหนุ่มสาวในหมู่บ้านจะ
นิยมเป่ากัน แต่ผู้ใหญ่ไม่ค่อยนิยมเป่า และกำชับไม่ให้เด็กเป่ากัน เนื่องจากเชื่อกันว่า ถ้าเป่าแล้วจะเป็น
ลางร้ายทำให้ฝนตกข้าวในไร่เสียหายได้

บ่อลอบอเออ มีลักษณะคล้ายกับขลุ่ยต้นข้าว แต่จะทำจากไผ่ลำเล็ก ส่วนมากจะนิยมเป่ากัน
เป็นกลุ่มหลาย ๆ คน เวลาจะเดินทางไปไหนมาไหน หรือเข้าป่าลึกคนเดียวจะไม่นิยมเป่ากัน เพราะอาข่า
มีความเชื่อว่า เมื่อเราเป่ากระบอกไม้ไผ่ สัตว์ป่า หรือผีสิงในป่าจะมาหาเรา และอาจทำร้ายเราได้ อาข่า
จึงไม่นิยมเป่ากระบอกไม้ไผ่ในป่า

ปัจจุบันเครื่องดนตรีบางชนิดนั้น ไม่มีผู้สืบทอดในการบรรเลง มีแต่เพียงการเก็บรักษาเครื่อง
ดนตรีไว้เพื่อให้ลูกหลานได้เห็นเท่านั้น

2.1 เครื่องดนตรี

เครื่องดนตรีที่ปรากฏอยู่ในพื้นที่หมู่บ้านแสนเจริญ ตำบลาวี อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย มีทั้งสิ้น 6 ชนิด การจำแนกประเภทเครื่องดนตรีตามหลักการทางวิทยาศาสตร์ (Sachs-Hornbostel Classification) แบ่งเป็น 4 ประเภท ได้แก่ Aerophones Chordophones และ Membranophones

1. Chordophone

เด็ม เป็นเครื่องดนตรีที่จัดอยู่ในกลุ่ม Chordophone การกำเนิดเสียงเกิดจากการสั่นสะเทือนของสาย บรรเลงโดยใช้การดีด มีกล่องเสียง มีคอเพื่อใช้ในการกดสาย จัดอยู่ในประเภท Lute

วัสดุที่ใช้ ไม้เนื้อแข็ง ไม้อัด ตะปู สายลวด ขี้สูด

ภาพประกอบ 31 เด็ม

ลักษณะของเด็มประกอบด้วยส่วนต่างๆ ดังนี้

1. ลำตัวและกล่องเสียง ส่วนที่เป็นกล่องเสียงเป็นไม้ชิ้นเดียวกันต่อเนื่องกับคอ มีลักษณะเป็นรูปทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้า ทำด้วยไม้เนื้อแข็งชุดเนื้อด้านในออกให้เป็นโพรง เจาะรูด้านหลังเพื่อให้เสียงดังมากขึ้น ด้านบนปิดด้วยไม้อัด โดยการตอกตะปู นำขี้สูดมาทารอบๆ ระหว่างไม้อัดและกล่องเสียง

เพื่อปิดรอบประคบของไม้ เจาะรูด้านหน้าเพื่อช่วยให้เสียงดังขึ้น ด้านล่างสุดของลำตัว เหลาไม้เป็นรูปสามเหลี่ยมเจาะรูตรงกลางเพื่อใช้ ยึดสายกับลูกบิด

2. ส่วนคอ ขุดเนื้อไม้จากมุมด้านบนของกล่องเสียงให้เท่ากันทั้งสองด้าน เว้นส่วนกลางเพื่อทำเป็นคอ ส่วนคอยาวเป็นสามเท่าของกล่องเสียงเป็นไม้ชิ้นเดียวต่อเนื่องกับลำตัว ด้านหน้าของส่วนคอปาดให้เรียบเพื่อใช้สำหรับกดสาย ด้านหลังเหลาให้โค้งมนเพื่อสะดวกในการจับ ส่วนบนสุดขุดเนื้อไม้ให้เป็นช่อง รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ด้านข้างช่องที่ขุดเจาะรู 3 รูห่างเท่าๆ กัน ให้ทะลุทั้งสองด้าน

3. ลูกบิด ลูกบิดมีหน้าที่ ปรับเสียง และยึดสายลวด ตั้งแต่ส่วนบนสุดของคองลงไปถึงปลายล่างสุดของของกล่องเสียงที่เหลาเป็นรูปสามเหลี่ยมเจาะรูไว้สำหรับยึดสาย ลูกบิดมีทั้งสิ้น 3 อัน ทำจากไม้เนื้อแข็ง เหลาเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสให้เป็นแท่งยาว ด้านปลายเหลาให้กลมมนสำหรับสอดในรูลูกบิดที่ส่วนปลายสุดของคอ เจาะรูเล็กๆ ด้านปลายที่กลมมนเพื่อใช้สำหรับร้อยและพันสายลวด

4. ย่อง ทำจากไม้เนื้อแข็ง เหลาเป็นแท่งยาวรูปสามเหลี่ยม ทำหน้าที่เป็นสะพานกันระหว่างสายกับกล่องเสียง เพื่อช่วยในการกำเนิดเสียง

ขนาด

ความยาวของคอ 44 เซนติเมตร

ความกว้างของคอ 4.5 เซนติเมตร

ความยาวของลำตัว(กล่องเสียง) 19 เซนติเมตร

ความกว้างของลำตัว(กล่องเสียง) 12 เซนติเมตร

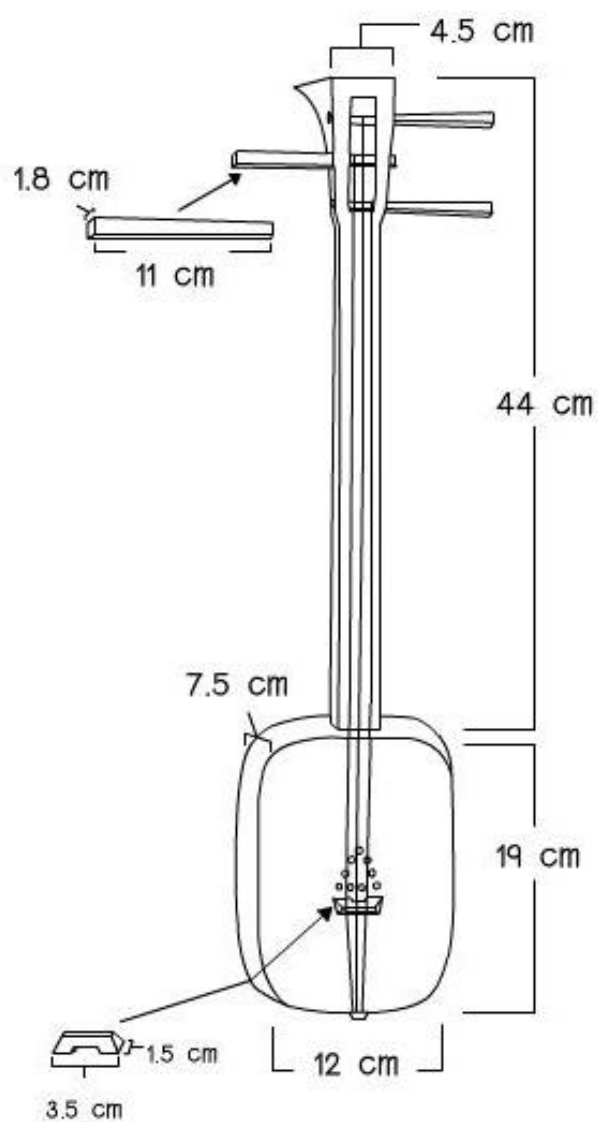
ความหนาของลำตัว(กล่องเสียง) 7.5 เซนติเมตร

ความยาวของลูกบิด 11 เซนติเมตร

ความกว้างของลูกบิด 1.8 เซนติเมตร

ความยาวของหย่อง 3.5 เซนติเมตร

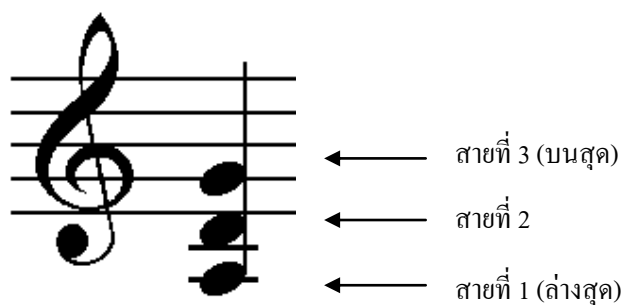
ความกว้างของหย่อง 1.5 เซนติเมตร

ภาพประกอบ 32 ขนาดของเด็ม

ระดับเสียงของแต่ละสาย

การตั้งเสียงของ เด็ม นั้น จะตั้งเสียงเป็นคู่ 4 ตัวอย่างเช่น

2. Aerophone

2.1 **หล่าเจ้** เป็นเครื่องดนตรีที่จัดอยู่ในกลุ่ม Aerophone การกำเนิดเสียงเกิดจากการสั่นสะเทือนของลมเมื่อกระทบลิ้น บรรเลงโดยใช้การเป่า จัดอยู่ในประเภท Free reed วัสดุที่ใช้ น้ำเต้า ไม้ไผ่เฮี้ยะ ไม้ไผ่ตง ขี้สูด

ภาพประกอบ 33 หล่าเจ้

ลักษณะของหล่าเจ้ประกอบด้วยส่วนต่างๆ ดังนี้

1. ลิ้น ทำจากไม้ไผ่ นำมาเหลาเป็นแท่งสี่เหลี่ยมผืนผ้า เจาะตามแนวยาวทั้งสองด้านเว้นส่วนกลางเล็กน้อยและเจาะแนวสั้นด้านใดด้านหนึ่งให้ทะลุหากัน เพื่อให้ลมผ่าน ด้านในส่วนที่เจาะเหลาเนื้อไผ่ออกเพื่อให้บาง
2. ท่อเสียง หล่าเจ้มีท่อเสียงทั้งหมด 5 ท่อ ทำจากไม้ไผ่เฮี้ยะ ท่อที่ยาวที่สุดมีความยาวเท่ากัน 2 ท่อ และมีความยาวลดหลั่นกันลงมา 3 ท่อ เจาะรูด้านที่ต้องการใส่ลงในน้ำเต้าเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าให้มีขนาดเท่ากับลิ้น นำมาประกอบกับลิ้นโดยใช้ ขี้สูทเป็นตัวยึดและปิดรอยรั่ว เจาะรูเล็กเพื่อใช้ควบคุมเสียง

3. ลำตัว ทำจากน้ำเต้าก้านยาวที่แห้งสนิทแล้ว เจาะรูส่วนปลายสุดของก้านเพื่อใช้เป็นท่อในการเป่าลม ส่วนที่เป็นลูกน้ำเต้าใช้ในการประกอบท่อเสียง มีการเจาะรูเพื่อใส่ท่อเสียง ใช้ขี้ผึ้งในการปิดรอยต่อต่างๆ เพื่อให้ไม่ให้ลมลอดออกมาจากรอยต่อ

ขนาด

ความยาวของน้ำเต้า 27 เซนติเมตร

ความกว้างของท่อเสียง(ทุกท่อ) 1.5 เซนติเมตร

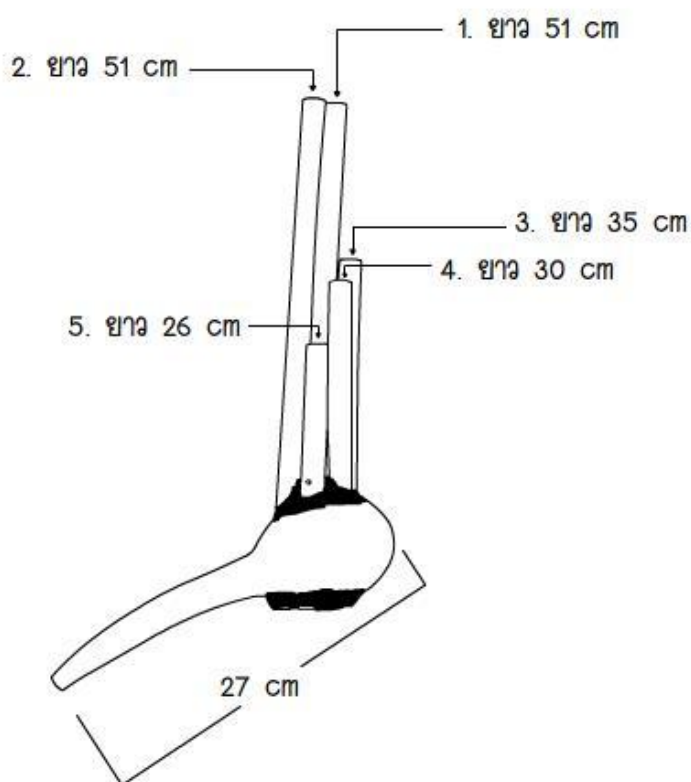
ความยาวของท่อเสียง ท่อที่ 1 51 เซนติเมตร

ความยาวของท่อเสียง ท่อที่ 2 51 เซนติเมตร

ความยาวของท่อเสียง ท่อที่ 3 35 เซนติเมตร

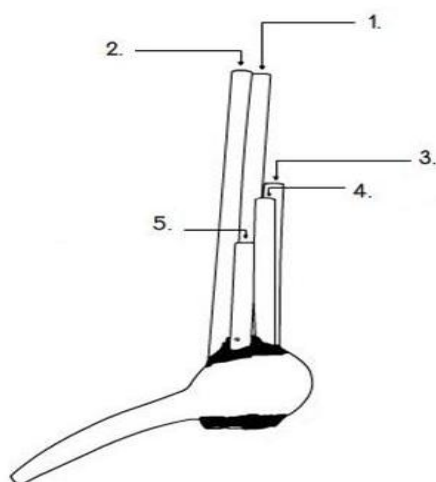
ความยาวของท่อเสียง ท่อที่ 4 30 เซนติเมตร

ความยาวของท่อเสียง ท่อที่ 5 26 เซนติเมตร

ภาพประกอบ 34 ขนาดของหล้าเจ้

ตำแหน่งเสียงของหล้าเจ๋

ภาพประกอบ 35 ตำแหน่งของท่อเสียง

ท่อเสียงที่ 1 ทำให้เกิดเสียง

G# + 20

และ

A# + 30

ท่อเสียงที่ 2 ทำให้เกิดเสียง

C# - 40

และ

D# + 40

ท่อเสียงที่ 3 ทำให้เกิดเสียง

F + 40

ท่อเสียงที่ 4 ทำให้เกิดเสียง

G + 20

ท่อเสียงที่ 5 ทำให้เกิดเสียง

B - 45

2.2 **ซูลู** เป็นเครื่องดนตรีที่จัดอยู่ในกลุ่ม Aerophone การกำเนิดเสียงเกิดจากการสั่นสะเทือนของลม และความสั้นยาวของท่อเสียง บรรเลงโดยใช้การเป่า

ภาพประกอบ 36 ซูลู

ลักษณะของซูลู

ซูลู ทำมาจากไม้ไผ่ ปลายด้านบนตัดให้เล็กลงมาเล็กน้อยเพื่อใช้เป็นที่เป่า เจาะให้เป็นรู เชื่อมระหว่างท่อด้านบนและด้านล่างโดยเจาะจากด้านผิวไม้ไผ่เข้าไป นำขี้ผึ้งมาติดเพื่อช่วยในการบังคับทิศทางลม ปลายด้านล่างตัดพอดีกับข้อไม้ไผ่รูตรงกลางข้อถัดจากปลายด้านล่างขึ้นมาเล็กน้อยเจาะรูอีก 2 รู เพื่อเปิดปิดในการควบคุมเสียง

ขนาด

ความยาวของลำตัว 57.5 เซนติเมตร

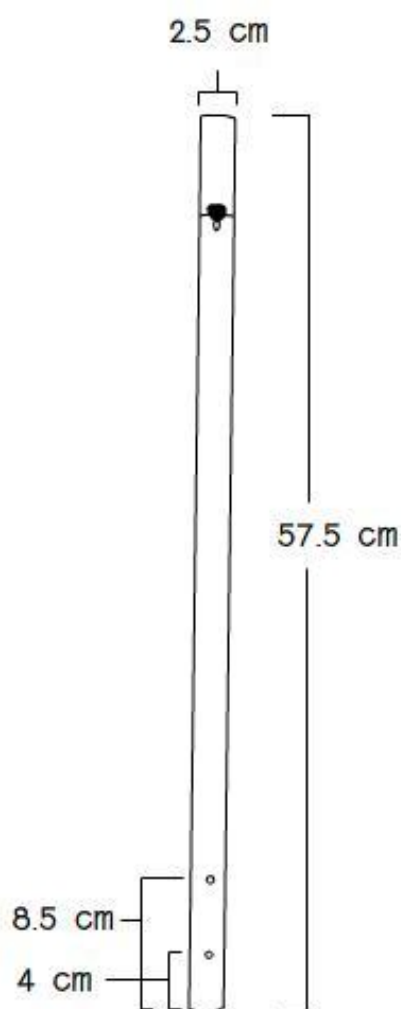
ความกว้างของลำตัว 2.5 เซนติเมตร

เจาะรูบังคับเสียง 3 รู

รูที่ 1 เจาะรูที่ส่วนข้อปลายด้านล่างสุดของทูลู

รูที่ 2 เจาะรูบังคับเสียงวัดจากฐานขึ้นมา 4 เซนติเมตร

รูที่ 3 เจาะรูบังคับเสียงวัดจากฐานขึ้นมา 8.5 เซนติเมตร

ภาพประกอบ 37 ขนาดของทูลู

ภาพประกอบ 38 รูปแสดงตำแหน่งรูเปิด - ปิดเสียง

ตารางแสดงตำแหน่งเสียงของทูลู

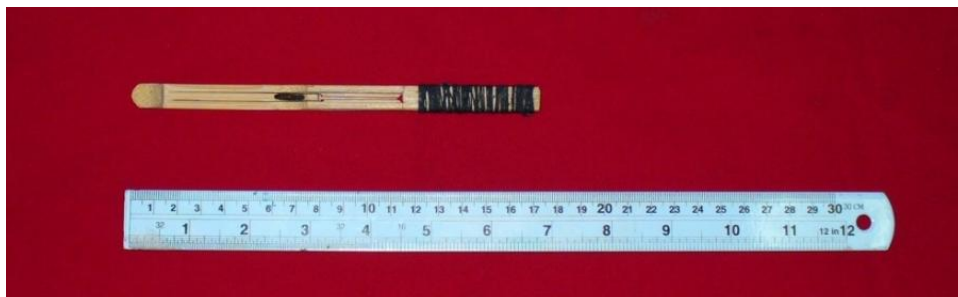
ปิดรู

เปิดรู

1	2	3	ได้เสียง
○	○	○	F (ฟา)
○	○	●	E (มี)
●	○	○	D (เร)
○	●	○	E (มี)
●	●	○	G (ซอล)
●	●	●	A (ลา)

3. Idiophone

3.1 **ยี่ะเอว** (Jew's Harp) เป็นเครื่องดนตรีที่จัดอยู่ในกลุ่ม Idiophone การกำหนดเสียงเกิดจากการสั่นสะเทือน

ภาพประกอบ 39 ยี่ะเอว

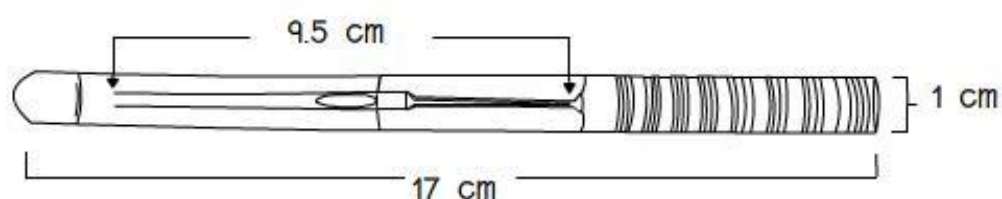
ลักษณะของยี่ะเอว

ยี่ะเอว ทำจากไม้ไผ่ เหลาเป็นแท่งสี่เหลี่ยม ตรงกลางเจาะช่องคล้ายลิ้น ส่วนที่จับพันด้วยด้าย

ขนาด

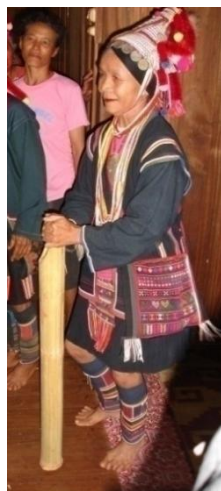
ความยาว 17 เซนติเมตร

ความกว้าง 1 เซนติเมตร

ภาพประกอบ 40 ขนาดของยี่ะเอว

3.2 **บ่อซ่ง** เป็นเครื่องดนตรีที่จัดอยู่ในกลุ่ม Idiophone การกำเนิดเสียงเกิดจากการสั่นสะเทือน บรรเลงโดยใช้การกระทบ

ภาพประกอบ 41 หญิงชาวอาข่ากำลังกระทบบ่อซ่ง

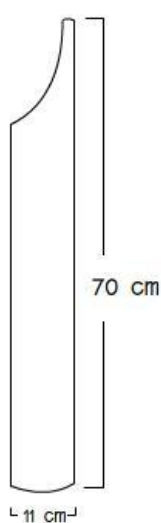
ลักษณะของบ่อซ่ง

บ่อซ่งทำจากกระบอกไม้ไผ่ นำมาตัดให้มีขนาดตามความเหมาะสมของผู้เล่น ด้านบนปาดเฉียง เพื่อให้เป็นที่จับ

ขนาด

ความยาว 70 เซนติเมตร

ความกว้าง 11 เซนติเมตร

ภาพประกอบ 42 ขนาดของบ่อซ่ง

จังหวะในการกระท่งบ่อฉ่อง

จังหวะในการกระท่งบ่อฉ่องที่ชาวอาข่าใช้กันอยู่ในปัจจุบันนี้มีอยู่ด้วยกัน 2 แบบ ดังนี้

แบบที่ 1

แบบที่ 2

3.3 **แจ๊** เป็นเครื่องดนตรีที่จัดอยู่ในกลุ่ม Idiophone การกำเนิดเสียงเกิดจากการกระทบกันของวัตถุทำให้เกิดการสั่นสะเทือน บรรเลงโดยใช้การตี

ภาพประกอบ 43 แจ๊

ลักษณะของแจ๊

โบวโล่ ทำจากโลหะ ลักษณะเหมือนโหม่ง

ขนาด

เส้นผ่านศูนย์กลาง 18.5 เซนติเมตร

เส้นผ่านศูนย์กลางของปุ่มกลาง

4 เซนติเมตร

รัศมีจากปุ่มกลางถึงเส้นรอบวงนอก

7 เซนติเมตร

จังหวะในการแจ๊ส

จังหวะในการตีแจ๊สที่ชาวอาข่าใช้กันอยู่ในปัจจุบันนี้มีอยู่ด้วยกัน 2 แบบ ดังนี้

แบบที่ 1

แบบที่ 2

3.4 **โบวโล** เป็นเครื่องดนตรีที่จัดอยู่ในกลุ่ม Idiophone การกำเนิดเสียงเกิดจากการกระทบกันของวัตถุทำให้เกิดการสั่นสะเทือน บรรเลงโดยใช้การตี

ภาพประกอบ 44 โบวโล

ลักษณะของ โบวโล

โบวโล ทำจากโลหะ ลักษณะเหมือนโหม่ง

ขนาด

เส้นผ่าศูนย์กลาง 31 เซนติเมตร

เส้นผ่าศูนย์กลางของปุ่มกลาง

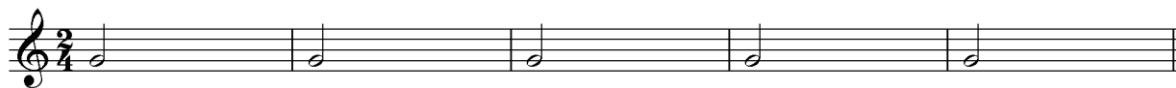
8 เซนติเมตร

รัศมีจากปุ่มกลางถึงเส้นรอบวงนอก 11.7 เซนติเมตร

จังหวะในการตีโบล

จังหวะในการตีโบลที่ชาวอาข่าใช้กันอยู่ในปัจจุบันนี้มีอยู่ด้วยกัน 2 แบบ ดังนี้

แบบที่ 1

แบบที่ 2

4. Membranophone

4.1 **ท๋อง** เป็นเครื่องดนตรีที่จัดอยู่ในกลุ่ม Membranophone การกำเนิดเสียงเกิดจากการสั่นสะเทือนของหนังกลองเมื่อถูกกระทบด้วยมือ บรรเลงโดยใช้การตี

ภาพประกอบ 45 ท๋อง

ลักษณะของห้องประกอบด้วยส่วนต่างๆ ดังนี้

1. ลำตัว ทำจากไม้ซ้อ หรือไม้เนื้อแข็ง อื่นๆ ขุดเป็นตัวกลอง เป็นกลองแบบมีเอวรูปร่าง คล้ายกับกลองยาวแต่เล็กกว่า
2. หน้ากลอง ส่วนที่เป็นหน้ากลองทำจากหนังแก้ง หรือหนังแพะ ที่ตากจนแห้งสนิท นำมาซึ่ง ให้ตึงด้วยเชือกและหวาย

ขนาด

ความยาวของลำตัว 25 เซนติเมตร

ความยาวทั้งหมด 58 เซนติเมตร

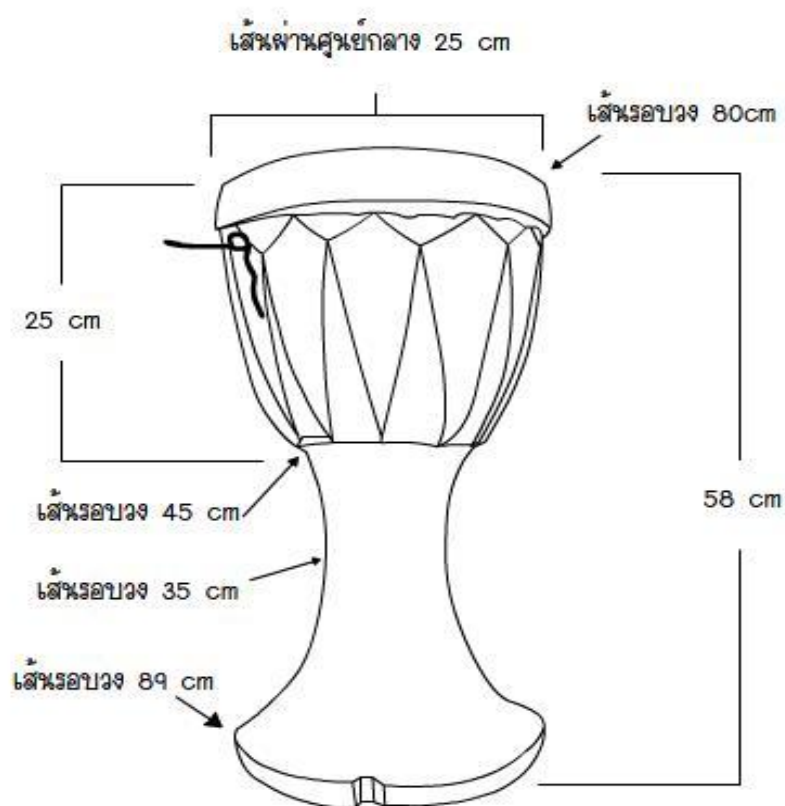
เส้นผ่านศูนย์กลางของหน้ากลอง 25 เซนติเมตร

เส้นรอบวงหน้ากลอง 80 เซนติเมตร

เส้นรอบวงส่วนคอ 45 เซนติเมตร

เส้นรอบวงส่วนที่แคบที่สุดของคอ 35 เซนติเมตร

เส้นรอบวงของฐาน 89 เซนติเมตร

ภาพประกอบ 46 ขนาดของห้อง

จังหวะในการตีท่วง

จังหวะในการตีท่วงที่ชาวอาข่าใช้กันอยู่ในปัจจุบันนี้มีอยู่ด้วยกัน 2 แบบ ดังนี้

แบบที่ 1

แบบที่ 2

2.2 นักดนตรี

นักดนตรี คำว่านักดนตรีในที่นี้หมายถึง บุคคลในชุมชนที่มีความสามารถเล่นดนตรีได้ ในภาษาอาข่านั้นไม่มีคำเรียกผู้เล่นดนตรี แต่จะใช้คำว่า *บอหย๊ะ* ต่อท้ายชื่อเครื่องดนตรี ที่แต่ละคนสามารถบรรเลงได้ เช่น ผู้บรรเลง *หล่าเจ้* จะเรียกว่า “*หล่าเจ้ บอหย๊ะ*” เป็นต้น ส่วนคำว่าดนตรีนั้นก็เช่นกัน ในภาษาอาข่าก็ไม่มีคำที่มีความหมายว่าดนตรี

นักดนตรีในหมู่บ้านแสนเจริญนั้น จะมีบทบาทก็ต่อเมื่อมีกิจกรรมของชุมชน หรือมีงานประเพณีต่างๆ ที่จำเป็นจะต้องมีดนตรีเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้อง โดยในยามปกติทุกคนก็จะมีบทบาทเป็นชาวบ้านซึ่งมีวิถีชีวิตเหมือนชาวบ้านทั่วไป ซึ่งโดยส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพหลัก คือการทำเกษตรกรรม และการเลี้ยงสัตว์

ประวัตินักดนตรี หมู่บ้านแสนเจริญ

ภาพประกอบ 47 นายอาฟี จิระพณาลัย

ชื่อ นายอาฟี จิระพณาลัย (จูเปาะ)

อายุ 64 ปี

ศาสนา คริสต์

อาชีพ ทำสวน เลี้ยงสัตว์

ความสามารถในการบรรเลงเครื่องดนตรี หล่าเจ้ , เต็ม , ทุลู้ , ยะเอ๋ว

ประวัติด้านดนตรี

นายอาฟี เริ่มหัดเล่นดนตรีมาตั้งแต่อายุ 12 ปี เนื่องจากบิดาเป็นนักดนตรีและทำเครื่องดนตรีไว้มากมาย จนเมื่ออายุ 21 ปี เริ่มมีการศึกษาและฝึกฝนอย่างจริงจัง มีความสามารถในการบรรเลงเครื่องดนตรีต่างๆ จนเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน

ภาพประกอบ 48 นายอาเซอะ จูเปาะ

ชื่อ นายอาเซอะ จูเปาะ

อายุ 75 ปี

ศาสนา นับถือบรรพบุรุษ

อาชีพ อดีตผู้ใหญ่บ้าน

ความสามารถในการบรรเลงเครื่องดนตรี ซอ

ประวัติด้านดนตรี

นายอาเซอะ เริ่มหัดเล่นดนตรีตั้งแต่อายุได้ 20 ปี หัดบรรเลงโดยใช้การฟังและการจดจำจาก
ผู้อาวุโสภายในหมู่บ้าน ซึ่งใช้บรรเลงเล่นกันเพื่อเป็นสื่อในการบอกเล่าความรู้สึกให้กับหญิงสาวใน
หมู่บ้าน

ภาพประกอบ 49 นายอาดู๋ อายิ

ชื่อ นายอาดู๋ อายิ

อายุ 69 ปี

ศาสนา นับถือบรรพบุรุษ

อาชีพ -

ความสามารถในการบรรเลงเครื่องดนตรี ฆ้อง, ท้อง

ประวัติด้านดนตรี

นายอาดู๋ เริ่มฝึกบรรเลงดนตรีมาตั้งแต่เด็กเนื่องจากในครอบครัว เป็นผู้ทำการเก็บรักษา
กลอง ซึ่งจะทำให้การสืบทอดจากบรรพบุรุษ กลองนี้จะใช้ในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ จนถึงปัจจุบัน

ภาพประกอบ 50 นายอาเซอะ จูเปาะ

ชื่อ นายอาเซอะ จูเปาะ

อายุ 53 ปี

ศาสนา คริสต์

อาชีพ เลี้ยงสัตว์

ความสามารถในการบรรเลงเครื่องดนตรี   หล่าเจ้ , เด้ม

ประวัติด้านดนตรี

นายอาเซอะ เริ่มหัดเล่นดนตรีเมื่ออายุ 24 ปี ฝึกหัดโดยการฟัง และจดจำบทเพลงจาก พี่ชายคือนายอาพี จิระพนาลัย ต่อมาเริ่มสนใจดนตรีมากขึ้นจึงให้ พี่ชายช่วยสอนอย่างจริงจัง

2.3 เทคนิควิธีการบรรเลง

เด๋ม เด๋มหรือซิง 3 สาย เป็นเครื่องดนตรีที่ชาวอาข่าไม่นิยมเล่นกันมากนัก อาจเป็นเพราะความยากในการประดิษฐ์เครื่องดนตรีชนิดนี้ เด๋มเป็นเครื่องดนตรีที่หนุ่มชาวอาข่านิยมใช้ดีในยามพลบค่ำ เพื่อความบันเทิงในยามพักผ่อนหลังจากเหน็ดเหนื่อยจากการทำไร่ ชายหนุ่มจะร้องเล่น เด๋มบอกถึงความในใจให้แก่หญิงสาวที่หมายปอง

วิธีการบรรเลงเด๋ม

การบรรเลงเด๋มนั้นจะนั่งหรือยืนก็ได้ ถ้าผู้บรรเลงต้องการจะยืนก็จะทำสายคล้องเพื่อสะดวกในการบรรเลง รูปร่างของ เด๋มมีส่วนคล้ายซึ่งจึงทำให้มีวิธีการเล่นคล้ายกัน คือ มือซ้ายจับประคองที่ด้านหลังของส่วนคอและใช้นิ้วในการกดสาย มือขวาใช้ประคองกล่องเสียงและใช้นิ้วหัวแม่มือในการดีดสายบริเวณส่วนที่เชื่อมต่อระหว่างคอและกล่องเสียง

ภาพประกอบ 51 การบรรเลงเด๋ม

การบรรเลงเพลงโดยใช้เด๋มนั้นจะไม่มีการเล่นคอर्डจะเล่นเสียงโน้ตเท่านั้นโดยจะใช้ นิ้วหัวแม่มือมือขวาเพียงนิ้วเดียวทำหน้าที่ดีดเพื่อดำเนินทำนองเป็นทำนองต่างๆตามที่ผู้บรรเลงต้องการ ลักษณะที่เห็นได้ชัดอีกอย่างหนึ่งของการบรรเลงเด๋ม คือ การใช้นิ้วชี้มือซ้ายในการรูดสายจากเสียงหนึ่งไปยังอีกเสียงหนึ่งเพื่อให้ได้เสียงที่มีความสอดคล้องเข้ากับเนื้อร้องในบทเพลงที่บรรเลง

หล่าเจ้ หล่าเจ้หรือแคนน้ำเต้า เป็นเครื่องดนตรีที่นิยมมากของชาวอาข่า ผู้ที่บรรเลง หล่าเจ้ได้ในปัจจุบันจะมีอายุตั้งแต่ 30 ปี ขึ้นไป หล่าเจ้เป็นที่นิยมมากสำหรับหนุ่มชาวอาข่าเพื่อใช้บรรเลงประกอบการรำรำในประเพณีสำคัญของเผ่า หรือเพื่อใช้สร้างความบันเทิงในยามพักผ่อน

วิธีการบรรเลงหล่ำเจ้

หล่ำเจ้เป็นเครื่องดนตรีที่มีลักษณะคล้ายแคน มีการกำเนิดเสียงโดยการเป่าหรือดูด จะใช้นิ้วปิดรูท่อนเสียงเพื่อให้เกิดระดับเสียงตามที่ต้องการ ลักษณะของการเป่านั้นจะมีทั้งการเป่าเฉพาะแต่ละตัวโน้ต และการเป่าประสานเสียง การบรรเลงหล่ำเจ้นั้นจะนั่งหรือยืนก็ได้ แต่ในการบรรเลงโดยส่วนใหญ่ นั้นผู้บรรเลงจะบรรเลงประกอบการรำรำ การจับหล่ำเจ้เพื่อจะบรรเลงนั้นต้องใช้ทั้ง 2 มือ ดังนี้

มือซ้าย จะใช้อุ้งมือ นิ้วนาง และนิ้วก้อยในการประคองตัว หล่ำเจ้ไว้ นิ้วกลางจะมีหน้าที่เปิด-ปิดรูด้านหน้าทั้ง 2 รู นิ้วชี้เปิด-ปิดรูด้านซ้าย และนิ้วโป้งเปิด-ปิดรูด้านหลัง

ภาพประกอบ 52 วิธีการจับหล่ำเจ้ด้านหน้าด้วยมือซ้าย

ภาพประกอบ 53 วิธีการจับหล่ำเจ้ด้านซ้ายด้วยมือซ้าย

ภาพประกอบ 54 วิธีการจับหล่ำเจ้ด้านหลังด้วยมือซ้าย

มือขวา นิ้วนาง และนิ้วก้อยใช้ประคองน้ำเต้า นิ้วกลางมีหน้าที่เปิด-ปิดรูที่อยู่ด้านขวา นิ้วโป้งใช้เปิด-ปิดรูที่อยู่ด้านล่างของหล่ำเจ้

ภาพประกอบ 55 วิธีการจับหล่ำเจ้ด้านหน้าด้วยมือขวา

ภาพประกอบ 56 วิธีการจับหล่ำเจ้ด้านขวาด้วยมือขวา

ภาพประกอบ 57 วิธีการจับหล่ำเจ้ด้านหลังด้วยมือขวา

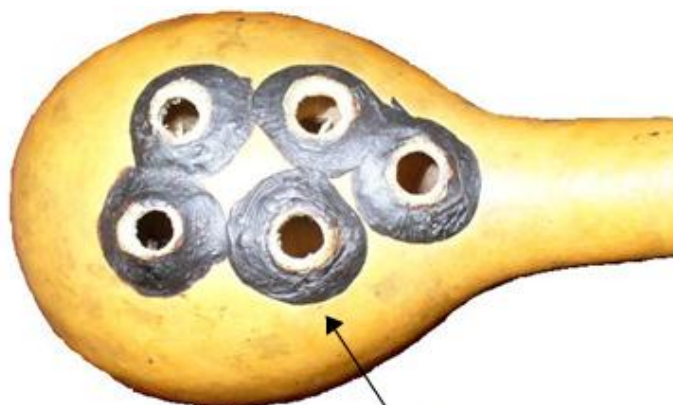

ภาพประกอบ 58 การบรรเลงหล่าเจ้

วิธีการเป่าเพื่อให้ได้เสียงต่างๆ มีดังนี้

ภาพประกอบ 59 ภาพด้านซ้ายของหล่าเจ้เพื่อแสดงตำแหน่งท่อเสียงที่ 1

รูด้านล่างท่อนเสียงที่ 1 ใช้นิ้วโป้งมือขวาในการเปิด-ปิด

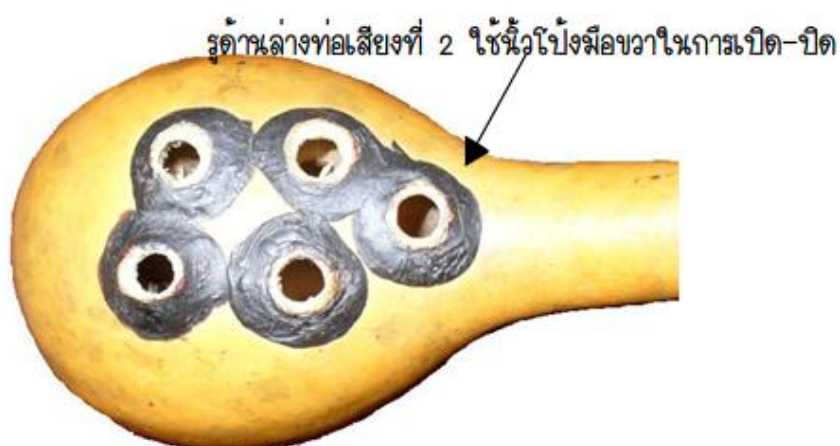
ภาพประกอบ 60 ภาพด้านล่างของหัวเจ้าเพื่อแสดงตำแหน่งท่อนเสียงที่ 1

ท่อนเสียงที่ 1 จากภาพด้านซ้ายของหัวเจ้า รูปบนท่อนเสียงที่ 1 เมื่อใช้นิ้วชี้ของมือซ้ายปิดรู เมื่อเป่าเสียงที่ได้ คือเสียง A# (ลา) และเมื่อใช้นิ้วโป้งมือขวาปิดรูด้านล่างของท่อนเสียงที่ 1 ด้วย เมื่อเป่าเสียงที่ได้ออกมาคือเสียง G# (ซอล) ให้ระดับเสียงต่ำที่สุดในเสียงทั้งหมด

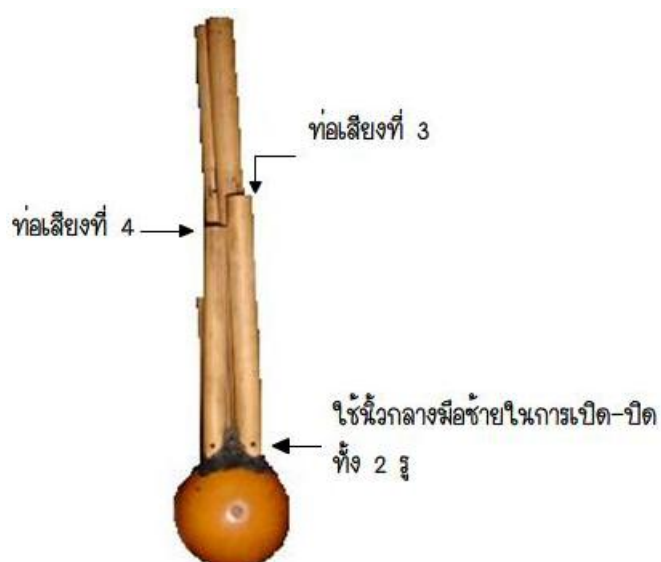
ใช้นิ้วโป้งมือซ้ายในการเปิด-ปิด

ภาพประกอบ 61 ภาพด้านหลังของหัวเจ้าเพื่อแสดงตำแหน่งท่อนเสียงที่ 2

ภาพประกอบ 62 ภาพด้านล่างของหล่ำเจ้เพื่อแสดงตำแหน่งท่อนเสียงที่ 2

ท่อนเสียงที่ 2 จากภาพด้านหลังของหล่ำเจ้ รูบนท่อนเสียงที่ 2 จะใช้นิ้วโป้งของมือซ้ายปิด เมื่อ เป่า เสียงที่ได้จะเป็นเสียง D# (เร) และเมื่อนิ้วโป้งมือขวาปิดรูด้านล่างของท่อนเสียงที่ 2 ด้วย เสียง ที่ได้จะเป็นเสียง C# (โด)

ภาพประกอบ 63 ภาพด้านหน้าของหล่ำเจ้เพื่อแสดงตำแหน่งท่อนเสียงที่ 3 และ 4

ท่อนเสียงที่ 3 จากภาพด้านหน้าของ หล่าเจ๋ รูท่อนเสียงที่ 3 จะใช้นิ้วกลางของมือซ้ายปิด เมื่อเป่าเสียงที่เกิดขึ้นคือเสียง F (ฟา)

ท่อนเสียงที่ 4 จากภาพด้านหน้าของ หล่าเจ๋ รูท่อนเสียงที่ 4 จะใช้นิ้วกลางของมือซ้ายปิด เมื่อเป่าเสียงที่เกิดขึ้นคือเสียง G (ซอล)

ภาพประกอบ 64 ภาพด้านหน้าของหล่าเจ๋เพื่อแสดงตำแหน่งท่อนเสียงที่ 5

ท่อนเสียงที่ 5 จากภาพด้านขวาของ หล่าเจ๋ รูท่อนเสียงที่ 5 จะใช้นิ้วกลางของมือขวาปิด เมื่อเป่าเสียงที่เกิดขึ้นคือเสียง B (ที) ให้ระดับเสียงสูงที่สุดในบรรดาเสียงทั้งหมด

ซูลู ซูลูหรือซลุ่ย 3 รู เป็นเครื่องดนตรีที่หนุ่มอาขานิยมเล่นกันมานาน อาจเป็นเพราะความง่ายในการประดิษฐ์เครื่องดนตรีชนิดนี้ ซึ่งใช้วัสดุที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น ก็คือไม้ไผ่ ซูลูนิยมใช้บรรเลงในยามพลบค่ำ การเป่าซูลูเป็นสื่อเพื่อบอกถึงความในใจของชายหนุ่มให้แก่หญิงสาวที่หมายปอง

วิธีการบรรเลงซูลู

ซูลูเป็นเครื่องดนตรีที่ลักษณะคล้ายซลุ่ย มีการกำเนิดเสียงโดยการเป่า จะใช้นิ้วปิดรูท่อนเสียงเพื่อให้เกิดระดับเสียงตามที่ต้องการ การบรรเลง ซูลูนั่นจะนั่งหรือยืนก็ได้ แต่โดยส่วนใหญ่จะนิยมนั่งเป่าเพราะจะใช้บรรเลงภายในบ้าน เพื่อความผ่อนคลายเท่านั้น การเป่าจะใช้ปากประกบไปที่ด้านบนของซูลู มือทั้ง 2 ข้าง จะใช้ในการประคองซูลูไว้ นิ้วจะใช้ในการ เปิด-ปิด เพื่อให้ได้เสียงตามที่ต้องการ

มือซ้าย ใช้นิ้วชี้ในการเปิด-ปิดรูที่ 1 ที่อยู่ด้านล่างสุดของ ซูลู นิ้วโป้งใช้เปิด-ปิดรูที่ 2 นับจากทางด้านล่างสุด ส่วนนิ้วทั้ง 3 ที่เหลือใช้ในการประคองซูลู

มือขวา ใช้นิ้วกลางในการเปิด-ปิดรูที่ 3 นับจากทางด้านล่างสุด ใช้นิ้วโป้งช่วยในการประคอง ซูลู

ภาพประกอบ 65 วิธีการจับและการใช้นิ้วในการเปิด-ปิดรูเสียง

ภาพประกอบ 66 การบรรเลงซอ

ยะเอ๋ว ยะเอ๋วมีลักษณะเหมือนจิ้งหรีด ชาวอาข่าใช้บรรเลงเพื่อสร้างความบันเทิงในยามพักผ่อน

วิธีการบรรเลงยะเอ๋ว

ยะเอ๋วมีลักษณะเหมือนจิ้งหรีด มีการกำเนิดเสียงโดยการสั่นสะเทือน โดยจะอาศัยช่องปากเป็นกลองเสียง วิธีการบรรเลงจะใช้มือข้างใดข้างหนึ่งจับที่ด้ามของ ยะเอ๋ว ส่วนอีกมือหนึ่งใช้ดีดส่วนปลาย นำส่วนกลางของ ยะเอ๋วมาวางบนริมฝีปาก การปรับเปลี่ยนเสียงให้สูงหรือต่ำทำได้โดยการเพิ่มพื้นที่ในช่องปาก

ภาพประกอบ 67 การบรรเลงยะเอ๋ว

บ่อฉ่อง บ่อฉ่องหรือกระบอกไม้ไผ่ เป็นเครื่องดนตรีที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมของชาวอาข่า นอกจากจะใช้ประกอบพิธีกรรมแล้ว บ่อฉ่องยังใช้ในการเล่นเพื่อให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลินในยามว่างของงานเทศกาล

วิธีการบรรเลงบ่อฉ่อง

บ่อฉ่อง เป็นกระบอกไม้ไผ่ ตัดออกเป็นลำ ขนาดเท่าๆ กัน นิยมเล่นกันเป็นกลุ่ม โดยจะใช้บ่อฉ่องกระทุ้งลงบนพื้นเพื่อให้เกิดเสียง เป็นจังหวะ โดยส่วนใหญ่แล้วจะยืนเล่น เพื่อเต้นรำประกอบการเล่นไปด้วย

ภาพประกอบ 68 การบรรเลงบ่อช่อง

แจเค้ แจเค้หรือฉาบ เป็นเครื่องดนตรีที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมของชาวอาข่า นอกจากจะใช้ประกอบพิธีกรรมแล้ว บ่อช่องยังใช้ในการเล่นเพื่อให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลินในยามค่ำคืนของงานเทศกาล อีกด้วย

วิธีการบรรเลงแจเค้

แจเค้ หรือฉาบ ใช้เล่นประกอบการกระทุ้งกระบอกไม้ไผ่ในพิธีอวยพรในประเพณีต่างๆของชาวอาข่า เป็นการตีเป็นจังหวะ โดยส่วนใหญ่แล้วจะยืนเล่น เพื่อเต้นรำประกอบการเล่นไปด้วย การจับแจเค้นั้นจะใช้มือจับด้านที่คว่ำอยู่โดยส่วนใหญ่จะมีเชือกร้อยใช้ทำเป็นที่จับ ใช้ แจเค้ทั้ง 2 ข้างตีเข้าด้วยกันเป็นจังหวะ

โบวโล โบวโลหรือโหม่ง เป็นเครื่องดนตรีที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมของชาวอาข่า นอกจากจะใช้ประกอบพิธีกรรมแล้ว โบวโลยังใช้ในการเล่นเพื่อให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลินในยามค่ำคืนของงานเทศกาล อีกด้วย

วิธีการบรรเลงโบวโล

โบวโล หรือโหม่ง ใช้เล่นประกอบการกระทุ้งกระบอกไม้ไผ่ในพิธีอวยพรในประเพณีต่างๆของชาวอาข่า โดยส่วนใหญ่จะใช้มือซ้ายถือเชือกที่ร้อย โบวโลไว้ เพื่อสะดวกในการจับ มือขวาจะถือไม้ที่ทำเป็นไม้ตี โดยส่วนใหญ่แล้วจะยืนเล่น เพื่อเต้นรำประกอบการเล่นไปด้วย

ท๋อง ท๋องเป็นกลองมีเอว ลักษณะคล้ายกลองยาว เป็นเครื่องดนตรีที่ชาวอาข่าใช้เป็นเครื่องกำกับจังหวะ และใช้ในการส่งสัญญาณบอกข่าวต่างๆ ให้กับคนในหมู่บ้าน ในสมัยก่อนการบรรเลงท๋องนั้นจะทำได้ไม่ไ้เลย หากมิได้มีเหตุเกิดขึ้นหรือมิได้มีงานเทศกาลต่างๆ ตามความเชื่อของชาวอาข่านั้นผู้ที่จะสามารถทำท๋องได้นั้นจะต้อง เป็นผู้ที่มีการมีสูง เช่น โจ้วมา พี้มา ปาจี หรือผู้เฒ่าผู้แก่เท่านั้น

วิธีการบรรเลงท๋อง

ท๋องเป็นเป็นกลองชนิดหนึ่งการกำเหนิดเสียงเกิดจากการสั่นสะเทือนของหนังกลองเมื่อถูกกระทบด้วยมือ บรรเลงโดยใช้การตี โดยส่วนใหญ่จะใช้มือขวาในการตี ใช้มือซ้ายในการช่วยจับ มีสายคล้องคอเพื่อสะดวกในการบรรเลง

ภาพประกอบ 69 การบรรเลงท๋อง

การประสมวงดนตรี

เครื่องดนตรีที่มีอยู่ในหมู่บ้านแสนเจริญนั้นมีมากมายหลายชนิด ซึ่งล้วนแล้วแต่มีความสำคัญและมีบทบาทในสังคมชาวอาข่าอย่างชัดเจน เครื่องดนตรีแต่ละชนิดนั้นมีที่มาต่างกัน บางชนิดใช้ตกทอดกันมาจากบรรพบุรุษ บางชนิดก็สร้างขึ้นเอง บางชนิดก็จำเป็นที่จะต้องซื้อหา เครื่องดนตรีบางชนิดสามารถบรรเลงเครื่องเดียวได้ เช่น หล่าเจ้ ทุลู่ บางชนิดก็ใช้ บรรเลงประกอบการร้องเพลง เช่น เต็ม ซึ่งเรื่องราวในบทเพลงนั้นก็สะท้อนจิตวิญญาณของชาวอาข่าได้เป็นอย่างดี

นอกจากเครื่องดนตรีที่กล่าวมาแล้วนั้นยังมีเครื่องดนตรีอีกประเภทหนึ่ง ซึ่งมีจุดหมายใช้ในการบรรเลงเพื่อแสดงความชื่นชมยินดี การอวยพร ในประเพณีพิธีกรรมของชาวอาข่า ซึ่งเครื่องดนตรีดังกล่าวนี้จะใช้ในการบรรเลงประกอบกัน หรือที่ชาวอาข่าเรียกว่า “ บ่อล่องตูเออ ” หรือการกระทุ้งกระบอกไม้ไผ่ซึ่งประกอบไปด้วยเครื่องดนตรี 4 ชนิดได้แก่

1. บ่อล่อง (กระบอกไม้ไผ่)
2. โบวโล (โหม่ง)
3. แจเล่ (ฉาบ)
4. ท่อง (กลอง)

การบรรเลง บ่อล่องตูเออ นั้น จะมีการร่วมกันบรรเลงใน 2 แบบด้วยกัน ดังนี้

แบบที่ 1

แบบที่ 2

2.4 บทเพลง

บทเพลงของชาวอาข่า เป็นสิ่งที่บอกเล่าเรื่องราวของชีวิต ความเชื่อ จารีตประเพณี และถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกที่เกี่ยวข้องกับความรัก ซึ่งในแต่ละบทเพลงก็จะบอกเล่าเรื่องราวของชุมชนในแง่มุมต่างๆ ที่แตกต่างกันออกไป

ในการบรรเลงบทเพลงโดยส่วนใหญ่ นั้น ก็จะบรรเลงตามอารมณ์ความรู้สึก โดยบางครั้งดนตรีที่ใช้บรรเลง ไม่มีบทเพลงที่แน่นอนหรือชัดเจนมากนัก บทเพลงที่ผู้วิจัย ได้ทำการรวบรวมมานี้ เป็นบทเพลงที่เก่าแก่ ของชาวอาข่า ซึ่งบางคำร้องที่ใช้ในบทเพลงนั้น แตกต่างกับภาษาอาข่าที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบัน จึงใช้การแปลและรวบรวมความหมายของบทเพลงจากคำบอกเล่าของผู้อาวุโส ภายในหมู่บ้าน

บทเพลงที่ใช้ในการบรรเลงซูลู

“ซูลู เปี้ยวต่อ อัมเหมียว ” หรือที่แปลว่า พ่อหม้ายเป่าขลุ่ย นั้นตามความเชื่อของชาวอาข่า เชื่อว่ามีพ่อหม้าย คนหนึ่งซึ่งภรรยาได้เสียชีวิตไป ทำการประดิษฐ์ ซูลู ขึ้น เพื่อใช้เป็นสื่อในการบอกเล่าความรู้สึกคิดถึงภรรยาผู้เป็นที่รัก ความโศกเศร้าเมื่อภรณานั้นจากไป ซึ่งต่อมาชาวอาข่าจะใช้เพื่อเป็นสื่อกลางในการบอกเล่าถึงความต้องการที่จะแต่งงานเป็นการรำพึงรำพันถึงความรัก

ขลุ่ย เปียวต่อ อิมเหมียว

♩ = 120

6

10

15

20

26

31

38

43

47

53

59

65

70

76

86

92

97

102

107

112

118

122

127

132

138

144

148

This page contains musical notation for measures 86 through 148. The notation is written on a single staff in treble clef with a key signature of one flat (B-flat). The music consists of a single melodic line. Measure 86 begins with a quarter note G4, followed by eighth notes A4, Bb4, and A4. Measures 92-97 show more complex rhythmic patterns with eighth and sixteenth notes, including trills marked with a '3'. Measures 102-107 continue with similar patterns, featuring trills and sixteenth-note runs. Measures 112-118 show a mix of eighth and sixteenth notes with trills. Measures 122-127 include sixteenth-note runs and trills. Measures 132-138 feature eighth-note patterns with trills. Measures 144-148 conclude the piece with eighth-note runs and a final double bar line at measure 148.

บทเพลงที่ใช้ในการบรรเลงเดิม

“ เด็ดดีเหยอะ ” หรือที่แปลเป็นภาษาไทยว่า ดีด เด็ด นั้นเป็นเพลงที่ บอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับความรักวัยหนุ่มสาว ซึ่งในบทเพลงจะกล่าวถึงหนุ่มชาวอาข่า ที่ต้องการเข้ามาจีบสาวในหมู่บ้าน ก็จะต้องร้องและบรรเลงบทเพลงที่บอกถึงความรู้สึกรัก ซึ่งการเกี่ยวพาราสี ของชาวอาข่า นั้นจะเกิดขึ้นในเดือน มกราคม ถึง มีนาคม เท่านั้น

เด็ดดีเหยอะ

A

4

8

B

13

18

23

C

26

30

33

“ อาเหยะถิจ๋อง หิงปะไปเบอะ ” หรือที่แปลเป็นภาษาไทยว่า ดอกไม้ 1 กำ เป็นเพลงที่กล่าวถึงเรื่องราวของความรัก ว่า เมื่อคนเรารักกัน มีดอกไม้ 1 กำ ก็สามารถแบ่งกันได้ มีข้าวของอะไรก็แบ่งครึ่งกันได้ มีความสุข หรือความทุกข์ ก็สามารถแบ่งเบากันได้ เมื่อรักกันก็ต้องแต่งงานกัน การแต่งงานจะต้องเกิดจากความรักและการเสียสละ

อาเหยะถิจ๋อง หิงปะไปเบอะ

♩=88 **A** **B** play loop

5

บทเพลงที่ใช้ในการบรรเลงหล้าเจ้า

“ ด้อแด ก้ายเอ้อ หล้าเจบอ ” เป็นเพลงที่หนุ่มชาวอาข่าในสมัยก่อนใช้จีบสาว เป็นสื่อในการบอกถึงการชวนออกไปเที่ยวนอกหมู่บ้าน

ด้อแด ก้ายเอ้อ หล้าเจบอ

♩ = 82

A

5

B

9

12

C

15

18

D

21

24

27

“ อยู่เลียมะ เอ้กำเออะ ” เป็นเพลงที่หนุ่มชาวอาข่าใช้บอกสาวอาข่าว่า เป็นเพลงสุดท้ายที่จะ
เป่าแล้ว หรือจะนอนแล้ว

อยู่เลียมะ เอ้กำเออะ

$\text{♩} = 98$

4

8

13

17

21

26

30

33

2.5 โอกาสในการบรรเลง

โอกาสที่ใช้ในการบรรเลงนั้นขึ้นอยู่กับแต่ละเครื่องดนตรี ดังนี้

เพื่อความบันเทิง ในกิจกรรมของหมู่บ้าน เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลง ได้แก่ เดี๋ม หล่าเจ๋ ชูลู้ ยะเอ๋ว

เพื่อใช้ในการประกอบพิธีกรรม หรือการสื่อความหมายถึงการอวยพร ในวันสำคัญๆ ของหมู่บ้าน 4 พิธี ได้แก่

- ไล่ชิงช้า
- ปีใหม่ลูกข้าง
- ไข่แดง
- กินข้าวใหม่

เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลง ได้แก่ บ่อฉ่อง แจลั้ โบวโล และท่ง

เพื่อใช้ในการบอกข่าวสาร เครื่องดนตรีที่ใช้ คือ ท่ง

ท่งนั้นแบ่งรูปแบบการใช้งานออกเป็น 2 ประเภท

1.การตีท่ง เพื่อใช้บอกข่าว ในอดีตนั้น ชาวอาข่าจะใช้ ท่งในการตีบอกข่าวให้กับคนในชุมชนได้รับทราบ เช่น เมื่อจะมีงานประเพณีของหมู่บ้าน ก่อนหน้าวันงาน 1 วันนั้น ในเวลาเย็น จะมีการตีท่งเป็นจังหวะต่อเนื่อง เพื่อเป็นการบอกให้ชาวบ้านได้รับรู้ว่าพรุ่งนี้จะมีงานสำคัญ

2.การตีท่งประกอบการกระทุ้งไม้ไผ่ เป็นการตี ท่งเพื่อใช้เป็นเครื่องกำกับจังหวะ ซึ่งจะใช้แสดงการขอบคุณ หรือการอวยพร ซึ่งจะใช้ในพิธีสำคัญต่างๆของชาวอาข่า ทั้งยังสร้างความสนุกสนานรื่นเริงให้กับคนในชุมชนอีกด้วย

2.6 การสืบทอด

กระบวนการเรียนรู้และการถ่ายทอดของชาวอาข่าบ้านแสนเจริญ เป็นการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมที่ ประกอบไปด้วยการถ่ายทอดวัฒนธรรมชีวิต ไปพร้อมกับ ศิลปวัฒนธรรม ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ และการถ่ายทอด ที่ดำเนินควบคู่กันไปในสังคม ตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน

การสร้างเครื่องดนตรี

เครื่องดนตรีของชาวอาข่า นั้น บางชนิดก็สามารถสร้างขึ้นเพื่อใช้เองได้ บางชนิดคนทั่วไปก็ไม่สามารถสร้างขึ้นมาเพื่อใช้ได้ ตามความเชื่อของชาวอาข่า นั้นผู้ที่จะสามารถทำท่งได้นั้นจะต้อง เป็นผู้ที่มีบารมีสูง เช่น โจ้วมา พี้มา ปาจี หรือผู้เฒ่าผู้แก่ที่มีผู้ให้การยอมรับ เท่านั้น

เครื่องดนตรีบางชนิด เช่น หล่าเจ๋ ชูลู้ ยะเอ๋ว นี้สามารถสร้างขึ้นเพื่อใช้เองได้ ไม่มีข้อจำกัด และเนื่องจากเครื่องดนตรีเหล่านี้ ใช้วัสดุที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น ซึ่งวัสดุหลักๆ แล้วก็คือไม้ไผ่ จึงทำให้เครื่องดนตรีดังกล่าว เป็นที่นิยมมาก และยังคงตกทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน

วิธีการทำหล่าเจ้

1.เลือกน้ำเต้าที่มีขนาดพอเหมาะ มีขั้วยาวและตรง นำมาตากจนแห้ง ใช้เหล็กเผาไฟแทงที่ขั้วของน้ำเต้าให้ทะลุถึงในลูก เจาะรูที่ผลน้ำเต้า 5 รู ให้ทะลุทั้ง 2 ด้านเพื่อสามารถสอดไม้ไผ่เข้าไปได้

ภาพประกอบ 70 นำเหล็กที่เผาไฟจนร้อนแทงที่ขั้วน้ำเต้า

ภาพประกอบ 71 เจาะรูที่ผลน้ำเต้า

2. นำไม้ไผ่ตงมาเหลาให้บาง แกะเป็นลึ้น และทดลองเป่าให้ได้เสียงตามที่ต้องการ

ภาพประกอบ 72 แกะลึ้น

3. นำไม้ไผ่เฮี้ยะที่มีปล้องยาวตรง ขนาดกว้างประมาณ 2 เซนติเมตร มาตัดตรงข้อไผ่ให้ได้ขนาดตามที่ต้องการ และบั้งตามขนาดของลึ้นที่ได้เตรียมไว้แล้ว

ภาพประกอบ 73 บั้งไม้ไผ่เฮี้ยะ

4. นำลื่นที่เตรียมไว้มาประกอบให้เข้ากับไม้ไผ่เฮี้ยะ ที่มีความยาวตามขนาดเสียงที่กำหนดไว้ โดยใช้ขี้สูด มายาให้ติดกันสนิท

ภาพประกอบ 74 รังขี้สูด

ภาพประกอบ 75 ติดขี้สูดเพื่อยึดลื่นกับไม้ไผ่เฮี้ยะไว้ด้วยกัน

5.ทดลองปรับแต่งเสียงให้แตกต่างกัน 5 เสียงตามที่กำหนดไว้ โดยการนำท่อไม้ไผ่ที่ทำเสร็จแล้วมาเป่าเทียบเสียงกัน

ภาพประกอบ 76 ปรับแต่งเสียง

6.นำท่อไม้ไผ่ที่เทียบเสียงได้ตรงแล้วนำมาประกอบเข้ากับน้ำเต้าที่เตรียมไว้ แล้วใช้ขี้ผึ้งอุดยาเพื่อไม่ให้เกิดช่องว่างระหว่างน้ำเต้ากับไม้ไผ่

ภาพประกอบ 77 นำมาประกอบ

การถ่ายทอดดนตรี

วัฒนธรรมประเพณีของชาวอาข่านั้นเป็นสิ่งที่ถ่ายทอด และปฏิบัติกันต่อมาจากรุ่นสู่รุ่น เป็นระยะเวลานาน วัฒนธรรมโดยส่วนใหญ่ เป็นเครื่องสร้างความสามัคคีให้กับคนในชุมชน ทั้งยังเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชนเข้าไว้ด้วยกัน

วัฒนธรรมการสืบทอดทางดนตรีของชาวอาข่าบ้านแสนเจริญนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษจากรุ่นสู่รุ่น จะเห็นได้ชัดจากวัฒนธรรมการเก็บรักษากลอง ของบ้านนายอาถู กลองนี้เมื่อใช้ในการประกอบพิธีกรรม ผู้ที่สามารถตีได้ จะต้องเป็นอาถูเท่านั้น แต่เมื่อใช้ในงานรื่นเริง ชาวบ้านจะสามารถมายืมกลองจากนายอาถูได้ โดยเมื่อเสร็จภาระกิจแล้วการนำกลองมาคืนจะต้องมีค่าครูด้วย

นอกจากการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษแล้ว การถ่ายทอดทางดนตรีอาข่าของบ้านแสนเจริญนั้น ยังมีการถ่ายทอดแบบครูกับศิษย์ สำหรับคนที่สนใจและต้องการศึกษาดนตรีบางชนิด ก็จะมีการสอนแต่วิธีการสอนโดยส่วนใหญ่จะอาศัยการลอกเลียนแบบจากครูผู้สอน ถ่ายทอดด้วยการฟังและการจดจำ เนื่องจากในอดีตชาวอาข่าให้ความสนใจในการเล่นดนตรีมากเนื่องจาก หนุ่มชาวอาข่าจะต้องใช้ดนตรีเป็นสื่อในการแสดงความรักต่อหญิงสาว เนื่องจากในอดีตการจะพบปะกันพูดคุยกันนั้นทำได้ยาก จะพบกันก็ต่อเมื่อมีงานประเพณีที่สำคัญ ดนตรีจึงถือเป็นสื่อกลางที่ดีในการสื่อความในใจ

ปัจจุบันเริ่มมีการขาดช่วงของการสืบทอดอย่างเห็นได้ชัด เนื่องจากผู้ที่สามารถบรรเลงดนตรีได้ในปัจจุบัน จะมีอายุตั้งแต่ 40 ปีขึ้นไป เด็กๆ ชาวอาข่าก็ได้ให้ความสนใจกับดนตรีดั้งเดิมมากนัก แต่อาจจะให้ความสำคัญกับดนตรีสมัยใหม่มากกว่า เนื่องจากปัจจัยหลายๆ ด้าน เช่น ขาดการสนับสนุนจากทางโรงเรียนที่จะนำดนตรีอาข่าเข้าไปในหลักสูตรการเรียนการสอนวิชาศิลปะ การเปลี่ยนการนับถือศาสนาจากดั้งเดิมเปลี่ยนไปเป็นศาสนาคริสต์ การรักษาดนตรีดั้งเดิมไว้เพื่อใช้ในการประกอบพิธีกรรมจึงมีความสำคัญน้อยลงตามลำดับ ในอดีตหนุ่มอาข่าจะใช้ดนตรีเท่านั้นเพื่อเป็นสื่อในการบอกความในใจ แต่ปัจจุบันสภาพทางสังคมหลายอย่างเปลี่ยนไป การบอกรักหรือการเกี้ยวพาราสี อย่างเช่นในอดีตนั้น อาจไม่เข้ากับสังคมในปัจจุบันเนื่องจากหนุ่มสาวในหมู่บ้าน มีการพบปะพูดคุยกันได้ง่าย มีโซเชียลช่วงเวลาประเพณีดังเช่นแต่ก่อนเท่านั้น จากปัจจัยแวดล้อมดังที่ยกตัวอย่างมานี้ ทำให้การสืบทอดทางดนตรีดั้งเดิมของชาวอาข่าบ้านแสนเจริญในปัจจุบันนั้น เริ่มมีการขาดช่วง และเลือนหายไป

3. ศึกษาวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับดนตรีของชาวอาข่าบ้านแสนเจริญ

วัฒนธรรม หมายถึง ระบบวิธีคิด และแบบแผนการประพฤติปฏิบัติของกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในสังคมเดียวกัน โครงสร้างเชิงสัญลักษณ์ทำให้กิจกรรมนั้นเด่นชัดและมีความสำคัญ เป็นสิ่งที่กลุ่มคนสร้างสรรค์ขึ้น ด้วยการเรียนรู้จากกันและกัน และร่วมใช้อยู่ในหมู่พวกของตน วัฒนธรรมส่วนหนึ่งสามารถแสดงออกผ่าน วรรณกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม ดนตรี เป็นต้น

วัฒนธรรมในภูมิภาคต่าง ๆ อาจได้รับอิทธิพลจากการติดต่อกับภูมิภาคอื่น เช่น การเป็นอาณานิคม การค้าขาย การย้ายถิ่นฐาน การสื่อสารมวลชน ศาสนา และระบบความเชื่อ ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลง เกิดขึ้น และการสูญหายไปของวัฒนธรรมทั้งสิ้น วัฒนธรรม สามารถแบ่งออกได้เป็น ชีวิตวัฒนธรรม และ ศิลปวัฒนธรรม ซึ่งวัฒนธรรมดังกล่าว จะดำรงอยู่และใช้ควบคู่กันไปในแต่ละสังคม

วัฒนธรรมดนตรี ถือเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่อยู่ควบคู่ไปกับวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิต ของสังคมมนุษย์โดยทั่วไป ชาวอาข่านั้นก็เช่นกัน ดนตรีของชาวอาข่านั้นมีบทบาทในการทำหน้าที่เชื่อมความสัมพันธ์ และสร้างความสนุกสนานให้กับคนในชุมชน ทั้งยังเป็นสื่อที่ใช้ในการบอกข่าว รวมไปถึงหน้าที่ในการบรรเลงประกอบพิธีกรรม อีกด้วย

3.1 ดนตรีในประเพณีและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิต

แซ่ คา อะเผ่ว หรือพิธีเริ่มหว่านปลูก

งานแซ่ คา อะเผ่ว นี้ จะมีการจัดขึ้นในช่วงเดือนพฤษภาคมของทุกปี มีตำนานเล่าขานกันมาว่า ในอดีตมนุษย์เราไม่ได้มีข้าวกินเหมือนในปัจจุบัน เนื่องจากขาดพันธุ์ข้าวมาปลูก มนุษย์จึงหาพืชผลไม้ต่าง ๆ จากป่ามากินแทน มนุษย์จึงวางอุบายให้สัตว์อื่น ๆ ที่มีความฉลาดน้อยกว่าไปขโมยพันธุ์ข้าวของเทพที่มีชื่อว่า อะเผ่วหมี่แย้ โดยการใช้นกกระจอก อาข่าเรียกว่า จี้เจอะ พันธุ์ข้าวที่ส่งให้ไปขโมยมีชื่อว่า โกะมา นกกระจอกไม่สามารถขโมยมาได้ จึงบินกลับมาบอกมนุษย์ว่าไม่สามารถขโมยมาได้ และนกกระจอกจึงถูก อะเผ่วหมี่แย้สาปแช่งว่า ขอให้มันเป็นนกที่ขโมยกินตลอดไป นกกระจอกจึงเป็นนกขโมยดังเห็นในปัจจุบัน มนุษย์จึงวางอุบายหลอกนกที่มีชื่อว่า จ่าให้ ไปขโมยต่อ แต่ก็ไม่สามารถขโมยออกมาได้ มนุษย์จึงหลอกให้นกเขาหรือที่อาข่าเรียกว่า ห่าเห่ว (แปลว่านกขโมย) ไปขโมยต่อและสามารถขโมยมาได้ มนุษย์จึงขอพันธุ์ข้าวจากนกเขาและนกเขาได้ตอบว่าได้กลิ่นกินไปหมดแล้ว พร้อมกับหนีไปเกาะบนกิ่งไม้สูง ซึ่งมีนกเกาะอยู่หน้านั้น 2 ตัว อยู่แล้ว รวมเป็น 3 ตัว มนุษย์ซึ่งมีหน้าไม้หรือที่อาข่าเรียกว่า กัว อยู่ได้ตัดสินใจยิงนกที่เกาะอยู่ตรงกลาง เมื่อยิงก็ถูกนกตัวกลางและได้ตกลงไปในน้ำวน ซึ่งมีปลาเหลือและนกถูกปลาเหลือกินเข้าไป มนุษย์จึงไปหาแหมาทอด และได้ปลาเหลือมา ผ่าท้องปลาเห็นมีนกอยู่ 1 ตัว จึงผ่าท้องนก จึงเห็นเมล็ดข้าวอยู่ มนุษย์จึงนำไปปลูกและขยายพันธุ์มาจนถึงปัจจุบันนี้

เนื้อหาสาระของเทศกาลแซ่ คา อะเผ่ว

1.เทศกาล แซ่ คา อะเผ่ว นี้เป็นเทศกาลที่แสดงออกถึง ถึงกาลแห่งการทำงาน หลังจากที่พักผ่อนจากการเหน็ดเหนื่อยของปีที่แล้ว จึงหยุดพักยาวนานในช่วง จอ ลา และเมื่อครบรอบจนถึงเทศกาลนี้อีกครั้งก็แสดงถึงฤดูกาลเริ่มการปลูกพืชพันธุ์ต่าง ๆ ได้มาถึง เพราะก่อนเทศกาลนี้ไม่สามารถเอาข้าวไปปลูกที่ไหนได้

2.ถึงกาลทำความสะอาดลำห้วยศักดิ์สิทธิ์แหล่งน้ำดื่ม น้ำใช้ของชุมชน ในเทศกาลนี้ต้องหาไม้ไผ่ไปลื้อมรั้วและทำความสะอาดเอาใบไม้และสิ่งปฏิกูลต่าง ๆ ออกมา จึงนับได้ว่าเป็นการดูแลสุขภาพให้มีความกินน้ำใช้ที่สะอาด การทำความสะอาดอาขามีความเชื่อว่าเมื่อได้ทำความสะอาดห้วยศักดิ์สิทธิ์แล้วได้บุญ เพราะการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ที่ศักดิ์สิทธิ์ต้องเอาน้ำมาจากลำห้วยนี้ไปประกอบเท่านั้น นอกจากการทำความสะอาดแล้ว ยังมีการปลูกแซมไผ่ด้วยต้นไม้ เพื่อให้มีการอุ้มน้ำไว้เลี้ยงอาข่าทั้งชุมชน

3.สัญญาณเตือนให้เตรียมเมล็ดพันธุ์ต่าง ๆ หลังจากเทศกาลนี้การเริ่มปลูกพืชต่าง ๆ เกิดขึ้นจึงต้องมีการเตรียมเมล็ดพันธุ์ต่าง ๆ เพื่อนำไปปลูกในไร่นา

รูปแบบที่แสดงออกของเทศกาล แซ่ คา อะเผ่ว

เทศกาลนี้ก็เช่นกันยังไม่ปรากฏว่าเกิดขึ้นที่ใด เมื่อใดเป็นเทศกาลที่เกี่ยวกับการปลูกข้าว มีด้วยกันทั้งหมด 2 วัน ซึ่ง โจ้วมาจะเป็นผู้กำหนดฤกษ์ดี การนับวันฤกษ์นั้นนับโดยยึดครอบครัวของ โจ้วมาเป็นหลัก จะต้องไม่เป็นวันที่เป็นวันเกิดหรือตาย ในครอบครัว เทศกาลนี้จัดขึ้นเดือนพฤษภาคมของทุกปี

วันที่ 1 แซ่ คา อะเผ่ว จา แป/ เข้าของวันแรกนี้ ผู้ชายอาข่าครอบครัวละคนจะเดินทางไปห้วยศักดิ์สิทธิ์ เพื่อไปทำความสะอาด ทำรั้ว อาขามีความเชื่อว่า ถ้าครอบครัวใดไม่ไปร่วมทำรั้ว ทำความสะอาดห้วยในวันนี้ การทำมาหากินไม่ขึ้น เมื่อทำความสะอาดเสร็จก็เดินทางกลับบ้านไปกินข้าวเช้าแล้วจะมีผู้หญิงอาข่ามาตักน้ำในห้วยศักดิ์สิทธิ์นี้ การตักน้ำจะต้องตักตามลำดับ ก่อนตักน้ำต้องมีการล้าง หน้า มือ และเท้า ตักน้ำเสร็จก็จะเดินทางกลับบ้าน เวลาประมาณ 11 โมง โจ้วมา จะตีกลองเพื่อเป็นสัญญาณว่าสามารถนั่งข้าวได้ ทำการนั่งข้าว ช่วงที่ข้าวยังไม่สุก ก็จะคว้งมาดำมาตากับเกลือ เพื่อให้ผสมกับ ข้าวปุก เอาข้าวที่นั่งสุกไปตากับ ข้าวปุก ยก ข้าวปุกเข้าบ้าน เมื่อไปถึงบ้านก็ทำความสะอาดบ้านและหิ้ง เอาลูกเหล้ามาตั้งใกล้ ๆ หิ้งเอาดอกมาใส่หนึ่งอัน และมีหลอดดูดน้ำ นำถ้วยมาวางไว้ใบหนึ่ง เทน้ำบริสุทธิ์ใส่ในขันที่ทำมาจากน้ำเต้า เอาขันตักน้ำจากถ้วยมาเทใส่ลูกเหล้า ไปจับไก่มา 1 ตัว ใช้ได้ทั้งตัวผู้และตัวเมียแต่ต้องมีอวัยวะครบและต้องไม่มีขนสีขาว ตักน้ำจากถ้วยมาเทใส่ขา ปีก และหัวไก่ ทีละ 3 ครั้ง แล้วใช้ไม้ตีหัว นำไก่ไปเผาถอนขน ล้างด้วยน้ำสะอาด ตั้งโครงไก่

ออกมาเป็นสองส่วน คือ ส่วนอกกับส่วนหลัง การดึงจะต้องไม่ให้ตบโกติดหน้าอกโก ถ้าดึงติดตบโก จะต้องหาโกตัวใหม่และเริ่มทำพิธีใหม่ อาชาเรียกว่า *นุ้ม* แบ่งเนื้อโกเป็นชิ้นส่วนใหญ่เป็นน้อง ปีก และตบ และเนื้อชิ้นเล็กส่วนหน้าอกโก เอาไปต้มกับเกลือ ข้าวสาร และขิง ระหว่างที่ต้มโกยังไม่สุก ก็ เอาถ้วย แก้ว ชันโตก ทำพิธีออกมาล้างโดยใช้น้ำบริสุทธิ์ ล้างเสร็จ เอาถ้วยวางไว้บนชันโตก จำนวน 5 ใบ ยกโกที่ต้มลง ถ้วยใบที่ 1 ใส่ขิงกับชา 2 เหล้า 3 ข้าวบริสุทธิ์ 4 ข้าวปุก และ 5 เนื้อโก น้อง ปีก ตบ เอาแก้วไปวางไว้ใกล้หิ้ง ยกชันโตกไปวางไว้ใกล้ ๆ หิ้งก่อน หันหลังให้หิ้งประมาณ 2-3 นาที ยกชันโตกลงมา แล้วแบ่งเครื่องเซ่นไหว้ให้ทุกคนในครอบครัวกิน การแบ่งให้กินผู้ทำพิธีต้องกินเป็นคน แรกก่อน แล้วแบ่งให้คนอื่น ๆ ในครอบครัวกินตาม การรับเครื่องเซ่นไหว้ต้องรับด้วยสองมือ ต้องสวม ใส่เสื้อผ้าที่มิดชิดและสวมหมวก เมื่อกินครบทุกคนในครอบครัวก็เอา *ข้าวปุก* และเนื้อโกที่ใส่ถ้วยไปเก็บ ไว้ในฉางข้าวสาร ส่วนเหล้า ข้าวบริสุทธิ์ ชา ไปเททิ้งที่เตาไฟ แล้วเอาชันโตกไปวางไว้บนหิ้ง แก้ว วางใกล้ ๆ หิ้งเหมือนเดิม พอถึงเวลาค่ำผู้อาวุโสในหมู่บ้านคนใดคนหนึ่งที่มีหน้าที่ไปตะโกนที่บ้าน *โจ้วมา* ตะโกนแปลได้ดังนี้ “พรุ่งนี้เป็นวันเริ่มปลูกข้าว ล้างห้วยศักดิ์สิทธิ์ให้สะอาด ขอให้ทุกคนอย่าออกจาก หมู่บ้าน ขอให้อยู่ในจารีตประเพณี ห้ามจับปลา หาเห็ด ขุดหน่อ แต่ต้องขนสีข้าว จับนก จับ กระดก ” อาชาเรียกการตะโกนนี้ว่า *แน่ กู กู-เออ* เมื่อตะโกนเสร็จก็ต้องเข้าไปกินเหล้าที่บ้าน *โจ้วมา* ที่เตรียมไว้ให้ ในคืนนี้ *โจ้วมา* ต้องเตรียมโกไว้ 2 ตัว ตัวผู้ 1 ตัว และ ตัวเมีย 1 ตัว ไว้ประกอบ พิธีกรรมในวันรุ่งขึ้น

วันที่ 2 *แซ่ คา อะเม่ว จา คา* รุ่งเช้าผู้อาวุโสในหมู่บ้านจะมาบ้าน *โจ้วมา* แล้วเดินทางไปกับ *โจ้วมา* ไปที่ห้วยศักดิ์สิทธิ์ หรือ ห้วยศักดิ์สิทธิ์ที่อาชาเรียกว่า *อี จู ล้อ เคาะ* เพื่อทำพิธีล้างเมล็ด พันธุ์พืช พอถึงที่ห้วยก็เอาลูกเหล้ามาตั้ง และตั้งถ้วยอีกหนึ่งใบ เอน้ำจากห้วยใส่ถ้วยข้างในถ้วยมีขน น้ำที่ทำมาจากน้ำเต้า เอาขันตักน้ำจากถ้วยเทใส่ชา ปีก และหัวโก ที่ละ 3 ครั้ง ใช้มิดเชื่อนคอโกและ รองเลือด เอาจอบเล็ก ๆ ไปขุดที่ต้นลำห้วย เพื่อทำให้น้ำไหลคล่อง เอาพันธุ์ข้าวเปลือกที่ห่อด้วย ใบตอง มามัดติดกับท่อนไม้ไผ่ที่ต่อน้ำออกมาจากห้วย เพื่อให้ น้ำที่ไหลออกมาตกใส่เมล็ดพันธุ์ข้าว ถอนขนโกจากน้อง ปีก และหัว ทั้งสองตัวที่ละ 3 ครั้ง ทิ้งลงในลำห้วย ขอพรพร้อมทั้งเอามือจุ่มลง ถ้วยเลือดโกติดเลือดลงในลำห้วย เอาโกไปถอนขนและเผา ล้างด้วยน้ำสะอาด เอาเนื้อโกไปแบ่งเป็น ชิ้นส่วน ต้องแบ่งเป็นชา น้อง ตบ ไล่ ปีก และหัว ต้องทำเป็นขันโต ๆ ส่วนชิ้นเนื้อโกอื่น ๆ ก็ทำเป็น ชิ้นเล็ก ๆ มาแกง อาชาเรียกการแบ่งนี้ว่า *ฮู มา ลา คา* พอต้มสุกก็ยกลงเอาชันโตกมาตั้ง ห่อ ชันโตกด้วยใบตอง เอาถ้วยมาตั้งบนชันโตก จำนวน 5 ใบ ใบที่ 1 ใส่ เหล้า 2 ชนิดคือ น้ำจากลูก เหล้า และเหล้าใช้ดื่ม 2 ใส่ข้าวบริสุทธิ์ 3 ใส่เนื้อโกตัวเมียมีน้อง ชา ตบ ไล่ ปีก หัว 4 ใส่เนื้อโก ตัวผู้ มี ชา น้อง ตบ ไล่ ก้นโก และหัว 5 ชา ยกชันโตกไปบริเวณลำห้วย หยิบข้าวบริสุทธิ์จากถ้วย เทลงในลำห้วย ตามด้วยเนื้อโกตัวเมีย ตัวผู้ เทเหล้า 2 ชนิด ลงในลำห้วย และตามด้วยชา แล้วยก

ชั้นโตกขึ้นมาให้โจ้วมาเริ่มกินคนแรก โดยกินข้าวบริสุทธิ์ เหล้า 2 ชนิด ชา และเนื้อไก่ เริ่มกินข้าว (ห่อข้าวมาจากบ้าน) พอกินข้าวเสร็จก็นำกระดูกไก่ ส่วนน่องทั้งสองตัวมาดูดวง ดูเสร็จก็จะเดินทางกลับบ้านโจ้วมา กลับมาถึงบ้าน โจ้วมาก็เรียกผู้อาวุโสในชุมชนมาดูดวงหมู่บ้าน ช่วงที่ดูดวงอยู่นั้น โจ้วมาไปจับไก่มา 1 ตัว ใช้ได้ทั้งตัวผู้และตัวเมีย แต่ต้องไม่มีขนสีขาว เตรียมข้าวเปลือกที่ไปล้างมา จอบเล็ก ชิงและชาที่ห่อด้วยใบตอง ลูกเหล้า น้ำบริสุทธิ์ หายอดไม้ ภูเขา (เป็นต้นไม้ชนิดหนึ่ง ที่มีใบเรียวยาว ประมาณ 10 เซนติเมตร) เอามาจำนวน 3 ยอด ถัดด้วยมือเท่านั้นเดินทางไปได้ พอไปถึงไร่ก็เอาถุงที่แบกห้อยไว้ที่ศาลพระภูมิที่ทำไว้ในไร่ อาสาเรียกศาลพระภูมินี้ว่า ย่า ชุ่ม ชุ่ม พี่ นำไก่วางไว้ใกล้ศาลพระภูมิ นำลูกเหล้าและถ้วยออกมา เทน้ำบริสุทธิ์ใส่ถ้วย เอาขันที่ทำจากน้ำเต้าใส่ถ้วย แล้วเทน้ำบริสุทธิ์ลงไป นำขันน้ำตักน้ำจากถ้วยเทใส่ชาไก่ ปีก และหัว ที่ละ 3 ครั้ง ใช้ไม้ที่เตรียมมา ตีหัวไก่ ถอนขนให้สะอาด เผาไก่ไปด้วยและขอพรไปด้วย เมื่อเสร็จก็นำเมล็ดพันธุ์ข้าวออกมา ขุดหลุม แล้วเอาเมล็ดพันธุ์ไปโรยใส่หลุม ขุดจำนวน 3 ครั้ง เอาข้าวเปลือกที่เหลือใส่กระบอกล้างไม้มัดติดศาลพระภูมิ ทำความสะอาดศาลพระภูมิ พอทำเสร็จก็เอากระบอกล้างไม้มัดที่มีข้าวเปลือกห่อกลับไปบ้าน เป็นอันเสร็จพิธีกรรม การทำพิธีกรรมนี้เป็นสิ่งสำคัญ เพราะเป็นสัญญาณเตือนว่าถึงฤดูกาลเริ่มการปลูกพืชต่าง ๆ การปลูกต้องให้โจ้วมาปลูกเป็นครอบครัวแรกก่อน แล้วครอบครัวอื่นในหมู่บ้านจึงปลูกตามได้ บทบาทของดนตรีในเทศกาล แซ่ คว อะเผ่ว

ห้อง หรือกลองของชาวอาข่า นั้น เข้าไปมีบทบาทในการใช้บอกสัญญาณ ในการเริ่มพิธี และใช้เพื่อบอกสัญญาณต่างๆ ในพิธีกรรมที่จัดขึ้น ร่วมกันในชุมชน

3.2 ดนตรีที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ

การสร้างประตูหมู่บ้าน หรือ ล้อ ของ ตูเออ

ตามความเชื่อของชาวอาข่า นั้นเชื่อว่าในอดีตอาข่าไม่มีประตูหมู่บ้านดังเช่นปัจจุบัน และได้เกิดโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ เข้ามาในหมู่บ้าน ตลอดถึงผีสิงต่าง ๆ ก็เข้ามารบกวนชาวอาข่า ทำให้เจ็บไข้ได้ป่วยตลอดถึงมีบางคนได้ล้มตายจากไป ผู้นำการปกครองและผู้นำสวดต่าง ๆ ตลอดถึงผู้อาวุโสในชุมชน จึงได้ปรึกษากัน เพื่อหาทางป้องกันและแก้ไขไม่ให้โรคภัยไข้เจ็บและผีสิงเข้ามาตามพันธสัญญาที่เคยทำไว้(ทำไว้ในช่วงที่หลังจากอะมามาตะได้ตายไป ผีกับคนได้แบ่งเขตอยู่ในโลกผีและโลกมนุษย์ ซึ่งการแบ่งโลกแบ่งได้เป็น 2 ระดับคือ โลกแห่งผีคือกลางคืนและโลกแห่งไม่มีตัวตน และโลกแห่งคนคือกลางวันและโลกแห่งมีชีวิตมีตัวตน) ตลอดถึงป้องกันโรคภัยและโรคภัยไข้เจ็บเข้ามา จึงได้สร้าง ล้อ ของ ขึ้นมาเพื่อป้องกันไม่ให้ภัยอันตรายต่าง ๆ เข้ามาทำร้ายอาข่า ล้อ ของ จึงมีรูปต่าง ๆ และมีความหมายต่างกันดังนี้ รูปแกะสลักของมนุษย์ สามารถบอกได้ 2 ความหมาย ความหมายแรกคือเป็นการบอกกล่าวผีสิงว่าถีนี่เป็นถิ่นของมนุษย์ ผีเข้าไม่ได้ เมื่อผีเห็นรูปแกะสลักก็จะกลัวและรูปแกะสลักก็ไล่ผีไป ความหมายที่สองคือ เป็นการให้มนุษย์รำลึกอยู่เสมอว่าการที่มนุษย์สามารถอยู่ต่อไป

ในโลกนี้ได้ต่อไปก็ต้องมีการสืบเผ่าพันธุ์ รูปนก เช่น เหยี่ยว มีความหมายว่า นกเป็นสัตว์ที่บินอยู่เบื้องบน สามารถเห็นสิ่งที่ไม่ดีที่เข้ามาในชุมชนอาชญาเมื่อเห็นก็บินกลับมาส่งข่าวให้รูปแกะสลักมนุษย์ เพื่อให้เตรียมการไล่สิ่งไม่ดี ส่วน *ด้าแล้* หรือ *ตาแหลว* นั้นมีไว้เป็นยันต์ เมื่อสิ่งไม่ดีเห็นก็จะกลัวและหนีไป *ด้าแล้* มีความหมายอีกอย่างหนึ่งคือ เป็นสัญลักษณ์ของอาชญาในการรักษาป่าไม้ เมื่ออาชญาเห็น *ด้าแล้* มัดติดต้นไม้ อาชญาจะไม่ตัดไม้และฟันต้นไม้ต้นนั้นเด็ดขาด เพราะอาชญาที่เห็นที่เลวว่าสถานที่แห่งนี้เป็นสถานที่พิธีกรรม

เนื้อหาสาระของเทศกาล ล้อ ชิ่ง ตู๋ – เออ อะเผ่ว

1.การสร้างล้อชิ่ง หรือประตูล้อมบ้าน แสดงออกถึงการป้องกันสิ่งไม่ดี เช่น ผีสง โรคภัยไข้เจ็บ จึงต้องสร้างขึ้นใหม่ทุกปี ๆ ละครั้งประมาณกลางเดือนเมษายน และอาชญาทุกคนรู้สึกปลอดภัยและสบายใจ เมื่อมีประตูล้อมบ้านที่สิ่งชั่วร้ายทำร้ายไม่ได้ จงนับว่าการทำ ล้อ ชิ่ง ของอาชญาเป็นการใช้จิตวิทยา เพื่อรักษาขวัญของอาชญาทุกคนในชุมชน

2.แสดงออกถึงธรรมชาติของมนุษย์ในการสืบพันธุ์ ในประตูล้อมบ้านมีรูปแกะสลักผู้หญิงผู้ชายที่แสดงถึงธรรมชาติของคนในเรื่องการสืบเผ่าพันธุ์ ในสังคมของอาชญาการแกะรูปอย่างนี้ไม่ถือว่าเป็นเรื่องต่ำต้อยหรือเสียหาย เพราะมีความเชื่อว่าคนเราจะดำรงเผ่าพันธุ์อยู่ได้ด้วยกิจกรรมสืบเผ่าพันธุ์ การแกะรูปดังกล่าวจึงเป็นการย้ำเตือนถึงธรรมชาติของความเป็นมนุษย์

3.เป็นวันศิลปะ ในเทศกาลนี้ช่างที่มีฝีมือในการแกะสลักต่าง ๆ จะมารวมตัวกันที่ประตูล้อมบ้านและประลองฝีมือกันว่าใครมีฝีมือดีกว่ากัน วันนี้มีการแกะรูปต่าง ๆ เช่น ปืน มีด ระเบิด คน นก มาประดับบนเสาประตูล้อมบ้าน นอกจากเป็นเวทีประลองฝีมือในการแกะสลักแล้ว ยังเป็นเวทีเปิดโอกาสให้กับนักแกะสลักรุ่นเยาว์ ได้มีโอกาสเรียนรู้และได้รับการถ่ายทอดจากผู้รู้

4.แสดงออกถึงการอนุรักษ์ต้นไม้ ในเทศกาลนี้อาชญามีการประดิษฐ์ที่อาชญาเรียกว่า *ด้าแล้* หรือภาษาไทยเรียกว่า *ตาแหลว* ซึ่งนำมามัดติดกับต้นไม้ในบริเวณประตูล้อมบ้าน เมื่ออาชญาเห็น *ด้าแล้* มัดติดต้นไม้ ก็หมายถึงไม่สามารถเอาไม้หรือของมีคมฟันได้ ถ้าฟันก็ต้องเอาหมูและเหล้าไปเลี้ยงขอขมา จึงเป็นการอนุรักษ์ต้นไม้โดยผ่านมิติวัฒนธรรมความเชื่อมาคุ้มครองพฤติกรรมของมนุษย์ให้เชื่อต่อการรักษาป่า

รูปแบบที่แสดงออกของเทศกาล ล้อ ชิ่ง อะเผ่ว

เทศกาลนี้ก็เหมือนกับเทศกาลอื่น ๆ ยังไม่สามารถระบุได้ว่าเกิดขึ้นที่ไหนและเมื่อใด ตามความเชื่อของชนเผ่าอาชญา เชื่อว่าประตูล้อมบ้านหรือ ล้อ ชิ่ง เป็นสิ่งที่ป้องกันสิ่งชั่วร้ายที่อยู่นอกชุมชนจะเข้ามาทำไม่ดีกับคนในชุมชน เวลาทำประตูจึงมีการทำลวดลาย เพื่อให้สิ่งชั่วร้ายกลัวรูปแกะสลักผู้หญิงผู้ชาย มิให้ไล่สิ่งไม่ดีไม่ให้เข้ามาในชุมชน และแกะสลักรูปนกอินทรีไว้ให้บอกกล่าวสิ่งไม่ดีที่จะมาให้กับรูปแกะสลักผู้ชายผู้หญิง เพราะนกอินทรีเป็นสัตว์ที่บินสูงสามารถมองเห็นอันตรายต่าง ๆ ได้

มากกว่าผู้อยู่ต่ำ การสร้างประตูหมู่บ้านจะต้องสร้างสองทาง คือทางทิศเหนือและทางทิศใต้ของหมู่บ้าน การทำประตูหมู่บ้านของอาข่า นอกจากจะเป็นการทำเพื่อป้องกันสิ่งไม่ดีเข้ามาในหมู่บ้านจะรักษาป่าแล้วยังเป็นการให้ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ การสืบพันธุ์ของมนุษย์ด้วย

ลื้อซ่อง จะทำวันใดก็ได้ ตามที่ โจ้วมาเป็นผู้กำหนด จะทำในช่วงกลาง ๆ เดือนเมษายนของไทยประกอบพิธีแค่วันเดียว คืบก่อนจะมีการประกอบพิธีกรรมหมู่บ้าน จะมีการตีกลอง โดย โจ้วมา และมีการตะโกนให้ทุกคนในหมู่บ้านทราบว่าพรุ่งนี้เป็นวันประกอบพิธี ลื้อ ซ่อง ตูเอ๋อ ขอให้ทุกคนอยู่ในความสงบ อาข่าเรียกการตะโกนนี้ว่า เล่อ กู๋ อะเน็ง โดยทั่วไปจะตะโกนว่า “ พรุ่งนี้เป็นวันทำลื้อซ่อง ขอให้ผู้หญิงและผู้ชายในหมู่บ้านอยู่ในกฎเกณฑ์ อย่าเอารังนก รังหนู อย่าจับปลา อย่าขุดหน่อ อย่าหาเห็ด ” การตะโกนนี้เน้นการประชาสัมพันธ์ให้คนในชุมชนได้เตรียมตัวให้พร้อม เพื่อวันทำประตูหมู่บ้านในวันรุ่งขึ้น

วันประกอบพิธีลื้อ ซ่อง วันที่ 1 หลังจากกินข้าวเช้าเสร็จ ประมาณ 8 โมงครึ่ง ผู้ชายในบ้านคนใดคนหนึ่งทุกหลังคาเรือนก็จะถือมีดไปบ้านโจ้วมา ในเช้านี้ภรรยาของ โจ้วมาจะไปตักน้ำในห้วยศักดิ์สิทธิ์ พอทุกคนมาถึงบ้านกันหมด โจ้วมาก็จะเอาน้ำบริสุทธิ์ เงิน และข้าวสาร นำหน้าไปประตูหมู่บ้านทางทิศเหนือ อีกส่วนหนึ่งก็จะแบ่งให้ไปในทิศใต้ เมื่อไปถึงประตูหมู่บ้าน โจ้วมาก็จะเริ่มขุดหลุมฝังเสาประตูหมู่บ้าน บางส่วนจะหาไม้มาแกะสลัก บางส่วนก็จะทำความสะอาดในรอบประตูหมู่บ้านโดยการกวาดใบไม้ ถางหญ้า ให้ดูสะอาดตา เมื่อนำไม้มาถึงผู้ชายที่เชี่ยวชาญในการแกะรูปก็จะแกะสลัก ส่วนผู้หญิงก็จะมาบริการน้ำชาและน้ำเปล่าให้ ตลอดถึงการสาน ด้าแล้ว (ตาแหลว) ส่วนคนที่ถนัดในการเขียนลวดลายก็จะเขียนลวดลายในเสาประตูหมู่บ้าน เมื่อเตรียมทุกอย่างพร้อม ก่อนจะมีการลงเสา โจ้วมาจะมีการประกอบพิธีกรรมโดยการเทน้ำบริสุทธิ์ลงหลุม ฝนเงินลงหลุม อย่างละสามครั้ง แล้วโจ้วมาใช้มือข้างซ้ายฟันเสา จำนวน 9 ครั้ง ซึ่ง 9 มีความหมายถึงการปิดไม่ให้สิ่งชั่วร้ายเข้ามาในชุมชน เมื่อเสร็จการทำประตูหมู่บ้านทุกคนต้องเดินทางไปถึงบ้าน โจ้วมาก่อนจึงจะกลับเข้าบ้านได้ ส่วนผู้อาวุโสในหมู่บ้านก็จะประกอบพิธีกรรมต่อ โดยการนำไก่ตัวผู้หรือตัวเมียก็ได้ แต่ต้องไม่มีขนสีขาวจำนวน 1 ตัว เอาลูกเหล้ามาตั้ง หาก้วยมาหนึ่งใบใส่ น้ำบริสุทธิ์ ข้างในมีขันทามาจากน้ำเต้า ตักน้ำเทใส่ชา ปีก และหัวไก่ ที่ละจำนวน 3 ครั้ง ใช้ไม้ตีหัวไก่ให้ตาย เอาไก่ไปเผาและถอนขนให้สะอาดนำไปล้างด้วยน้ำสะอาดอีกครั้ง เอาไก่ไปต้มทั้งตัวใส่เครื่องปรุงคือเกลือ ขิง และข้าวสาร เมื่อต้มสุกก็ตั้งขันโตกห่อด้วยใบตอง ให้ โจ้วมาและผู้อาวุโสกินข้าว การทำพิธีกรรมนี้อาข่าเรียกว่า ลื้อ ซ่อง แบ กู๋ เจือ เมื่อกินข้าวเสร็จเป็นอันเสร็จพิธี

ความหมายแฝงที่อยู่กับพิธีกรรมนี้สอนให้คนรักธรรมชาติ ก่อนที่จะเข้าหมู่บ้านอาข่า ถ้าสังเกตจะเห็นเต็มไปด้วยป่าไม้อย่างร่มรื่น การทำพิธีกรรมนี้จะมีการมัด ด้าแล้ว ซึ่งสานจากไม้ไผ่แล้วไป

มัดติดกับต้นไม้ เมื่ออาซาเห็น ตัวแล้วอาซาจะไม่เอามัดพัน ถ่มน้ำลายทิ้งและตัดต้นไม้ขึ้นอย่างเด็ดขาด เพราะนั่นหมายถึงเขตพิธีกรรมจะเอามัดพันไม่ได้ ถ้าพันจะต้องเอาหมูและเหล้าไปขอขมา

บทบาทของดนตรีในเทศกาล ล้อ ของ ตูเออ

ท่อน หรือกลองของชาวอาซ่านั้น เข้าไปมีบทบาทในการใช้บอกสัญญาณ ในการเริ่มพิธี และ ใช้เพื่อบอกสัญญาณต่างๆ ในพิธีกรรมที่จัดขึ้น ร่วมกันในชุมชน

3.3 ดนตรีในพิธีสำคัญต่าง ๆ

ฮีม ลี - ฮีมมี (ไข่แดง)

งานเทศกาล ฮีมลี-ฮีมมี นั้นจะจัด ในช่วงเดือนเมษายน มีตำนานเล่าขานกันมายาวนานว่า มีผู้นำอาซาทางการปกครอง หรือที่อาซาเรียกว่า โจ้วมา และผู้นำประกอบพิธีกรรม (ผู้สวดบทต่าง ๆ) หรือที่อาซาเรียกว่า พี้มา ซึ่งสองตำแหน่งที่กล่าวมานี้มีบทบาทมากในชุมชนอาซา ได้จัดการประชุมเพื่อปรึกษาหารือในเรื่องการปกครอง โดยมีผู้อาวุโสเข้าร่วมฟังและแสดงความคิดเห็นด้วย การประชุมครั้งนี้ได้ใช้หลังความเชื่อแบบอาซาและจารีตประเพณีเป็นกฎระเบียบในการประชุม การประชุมนอกจาก เป็นการหารือในข้อปกครองแล้ว ยังได้มีการให้การเรียนรู้เกี่ยวกับพิธีกรรมต่าง ๆ ซึ่ง พี้มาได้สอนให้กับพี่หย่าและผู้อาวุโสในชุมชน และเป็นต้นตอของการเกิดพิธีกรรม “ แน่ เค่อ เค่อ – เออ ” ซึ่งพิธีกรรมนี้เป็นพิธีกรรมที่สืบเชื้อสายผู้นำวัฒนธรรม มีความสำคัญในการฝึกฝนท่องจำและให้การเรียนรู้เกี่ยวกับพิธีกรรมของอาซา การประชุมใช้ระยะเวลา 1 เดือน เมื่อการประชุมใช้เวลานาน จึงได้มีนักปราชญ์อาซาสมัยนั้นจึงได้คิดค้นการเล่นเพื่อความสนุกสนานให้เด็กและหนุ่ม ๆ สาว ๆ ได้เล่นกัน จึงเป็นบ่อเกิดพิธีกรรมชนไข่แดงหรือที่อาซาเรียกว่า ยาว อุ เน้ ในอดีตการประชุมนี้ถือว่ามีสำคัญมากที่สุด เพราะช่วงนี้จะอยู่ในช่วงที่เสร็จจากการเก็บเกี่ยว และพักผ่อนกัน และหลังจากเสร็จการประชุมก็ถึงช่วงของการปลูกพืชต่าง ๆ พอดี

เนื้อหาสาระของเทศกาล ฮีม ลี

1.เทศกาลนี้เป็นเทศกาลเริ่มแรกของชนเผ่าอาซาในรอบปี เป็นเทศกาลริเริ่มในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ และเกิดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนจากการเข้าร่วม นอกจากนี้ยังแสดงออกถึงการต้อนรับฤดูกาลใหม่ จากฤดูหนาวร้อนไปสู่ฤดูหนาวฝน อาซามีความเชื่อว่าหลังจากเทศกาลนี้เป็นต้นไปสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ ทั้งแมลงและพืชได้ถือกำเนิดในโลก เช่น จักจั่น ไล่เตียน แมงเม้า ฯลฯ และจากนี้อีกไม่นานก็มีการปลูกพืชต่าง ๆ ตามมา อาซาจึงมีการเตรียมเมล็ดพันธุ์พืช เพื่อเตรียมความพร้อมในการหว่านปลูก

2.เทศกาลนี้ถือได้ว่าเป็นวันเด็กของอาซา เนื่องจากมีการข้อมสืขมาชนกันอย่างสนุกสนานแสดงออกถึงการแบ่งปันกันและมีน้ำใจ เพราะเมื่อต้มไข่สุกเสร็จก็ต้องแบ่งกันทุกคนในครอบครัว และ ยังเป็นการสร้างสัมพันธ์กับครอบครัวอื่น ๆ โดยการมอบไข่ให้ และเกิดความสามัคคีในระดับชุมชนจาก

การเล่นชนไข่แดงร่วมกัน การชนไข่แดงมีนัยสำคัญที่แฝงอยู่ในเทศกาลนี้คือ การรู้จักเสียสละ รู้จักเอื้ออาทร และรู้จักให้อภัย

3.แสดงออกถึงการเคารพผู้มีตำแหน่งทางวัฒนธรรม เทศกาลนี้มีพิธีกรรมหนึ่ง ที่อาข่าเรียกว่า หล่า แห่ ทุ-เออ เป็นพิธีกรรมที่ผู้มีตำแหน่งน้อยกว่าทำความเคารพผู้ที่มีตำแหน่งสูงกว่า เช่น พี่หยา ทำความเคารพพี่มา การทำความเคารพตำแหน่งทางวัฒนธรรมของอาข่าเป็นการสืบทอดความเชื่อดั้งเดิมอย่างหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อคนทั้งชุมชน การทำความเคารพนอกจากผู้ที่มีตำแหน่งน้อยกว่ายกย่องผู้มีตำแหน่งสูงกว่าแล้ว ยังสอนการเรียนรู้ที่ต้องมีครู อาจารย์ และต้องได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้จากรุ่นสู่รุ่น

รูปแบบการแสดงออกของเทศกาล ฮีมส์

เทศกาลฮีมส์ ฮีมส์ หรือเทศกาล ไข่แดง ที่คนไทยทั่วไปรู้จักกัน มีด้วยกันทั้งหมด 2 วัน ในช่วงต้นเดือนเมษายนของทุกปี เป็นเทศกาลที่เกิดขึ้นก่อนทำการปลูกต่าง ๆ ในรอบปี สำหรับความเป็นมาไม่เป็นที่แน่ชัดว่าเกิดขึ้นเมื่อใด ในอดีตช่วงเทศกาล ฮีมส์ กับ ฮีมมี มีช่วงห่าง 13 วัน แต่ปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงเทศกาลนี้ไปจากเดิม คือ ได้มีการเปลี่ยนแปลงเมื่อประมาณ 15 ปีที่แล้ว โดยผู้รู้เกี่ยวกับเทศกาลจากบ้านแสนเจริญเก่า ร่วมกับสมาคมเพื่อการศึกษาวัฒนธรรมอาข่า จังหวัดเชียงราย ได้เปลี่ยนมาเป็นไม่มีช่วงห่าง และรวมเทศกาล ฮีมส์ กับเทศกาลฮีมมี ไว้ด้วยกัน จึงเป็นเทศกาล ฮีมส์ – ฮีมมี ตั้งแต่บัดนั้นจนมาถึงปัจจุบัน เหตุผลในการเปลี่ยน เนื่องจากช่วง ระยะห่าง 13 วัน เป็นช่วงที่ไม่สามารถตัดไม้ แต่หาใบไม้สีเขียวได้ และไม่สามารถเก็บเกี่ยวพืชผลต่าง ๆ ได้ทุกชนิด ผู้รู้ทางวัฒนธรรมอาข่า จึงมีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับสภาวะปัจจุบัน เพราะชาวบ้านทำผิวดจารีตประเพณีบ่อย และเกรงว่านานเข้าชาวบ้านจะเห็นของผิดเป็นถูก เนื่องจากช่วงห่างมากเกินไปจึงได้ปรับเปลี่ยนไป ในอดีตกรณีที่ทำผิวด โดยการตัดไม้หรือเก็บพืชผลทุกชนิด ก็ต้องมีการประกอบพิธี ซึ่งอาข่าเรียกพิธีกรรมนี้ว่า “ บูล่อ ” แปลว่าทำให้สะอาดขึ้น เพราะอาข่าถือว่าบุคคลใดก็ตามที่ไปตัดไม้ หรือเก็บเกี่ยวพืชผลในช่วงจำศีลคือคนไม่บริสุทธิ์ จะนำซึ่งสิ่งไม่ดีเข้ามาในชุมชน

วันที่ 1 ของงาน “ ฮีมส์ ฮีมส์ จะแป ” รุ่งเช้าหญิงชาวอาข่า จะแต่งตัวชุดอาข่า ไปตักน้ำในห้วยศักดิ์สิทธิ์ ก่อนจะตักน้ำต้องมีการล้างหน้า มือ และเท้า กลับมาจากการตักน้ำถึงบ้านก็จะแช่ข้าวเหนียว และเวลาประมาณเที่ยงวัน โจ้วมา ก็จะตักลง เพื่อเป็นสัญญาณให้กับชาวบ้านว่าให้หนึ่งข้าวเหนียวได้ ระหว่างนี้ข้าวยังไม่สุกก็จะมีกรคว้งาดำดำไล่เกลือ หนึ่งข้าวเหนียวสุกก็ยกไปตำเป็น ข้าวปุก โรยด้วยงาดำ เพื่อให้กลิ่นหอมและไม่ให้ ข้าวปุกติดมือ ส่วนเกลือไล่ให้มีรสชาติอร่อย ยก ข้าวปุกเข้าบ้านเพื่อประกอบพิธีกรรม เริ่มด้วยการตั้งลูกเหล้า หรือที่อาข่าเรียก จี๋ บ่า จี๋ สี (มีข้าวสารผสมข้าวเปลือก และยีสต์หมักผ่านการหมักมาแล้ว ใส่ในกระบอกไม้ไผ่)

ข้างในมีหลอดดูดน้ำที่ทำจากไม้ไผ่มีรู อาซาเรียกว่า อี้ เจอะ เทน้ำบริสุทธิ์ใส่ถ้วย หยิบชันน้ำที่
ทำจากน้ำตักน้ำจากถ้วยมาเทใส่ลูกเหล้า จำนวน 3 ครั้ง แล้วหาตอกไม้ไผ่มาใส่ลูกเหล้า จำนวน 1 อัน
การใส่ตอกนี้อาซาเรียกว่า จี๋ ซ้อ ไปจับไก่อมา จำนวน 1 ตัว ซึ่งไก่ที่นำมาประกอบพิธีนั้น สามารถใช้ได้
ทั้งตัวผู้และตัวเมีย แต่ต้องไม่มีขนสีขาว เพราะอาซาถือว่าถ้าไก่ที่มีขนสีขาวคือไก่ที่ไม่บริสุทธิ์ หรืออา
ซาเรียกว่า ยา จี๋ ยา เซอะ และต้องมีอวัยวะครบทุกส่วน ไม่พิการ เอาชันตักน้ำจากถ้วยที่ตั้งไว้ มาเท
ใส่ไก่อบริเวณขา ปีก และ หัว จำนวนที่ละ 3 ครั้ง จึงใช้ไม้ที่เตรียมไว้ตีบริเวณหัว อาซาเรียกไม้นี้ว่า ตี๋ ตู๋
หลังจากฆ่าไก่แล้ว พิธีกรรมจะมีความแตกต่างออกไปตามตระกูล เช่น ตระกูล จูเปาะ จูต้อง มาเยอะ
ก่อนจะถอนขนไก่และเผา จะมีการตัดปีกและขาออกไป ด้วยเหตุผล 2 ประการ ประการที่หนึ่งถ้าปีก
หรือขาหัก จะประกอบพิธีกรรมต่อไม่ได้ ต้องหาไก่ตัวใหม่มาประกอบพิธีแทน ประการที่สองเพื่อความ
สะดวกในการประกอบพิธีกรรม เพราะบางครั้งการประกอบพิธีกรรมต้องใช้ไก่อตัวเล็ก ๆ ส่วนนามสกุล
อื่น ๆ เช่น อายี เซอมี้อ จะไม่มีการตัดขาและปีกไก่ออกแต่อย่างใด พอเผาและถอนขนไก่ออกหมด ก็จ
นำไก่อมาล้างด้วยน้ำสะอาด แล้วดึงโครงไก่ออกเป็นสองส่วนคือ ส่วนหน้าอกไก่อกับส่วนหลังไก่อ เวลาดึง
โครงไก่อ ต้องไม่ให้ดับไก่อติดทางหน้าอกไก่อ เพราะว่าถ้าติดต้องทำพิธีใหม่ ถ้าดับไก่อติดหน้าอกไก่อ อาซา
เรียกว่า นู่ม จะตัดน่อง ต้นปีก และดับไก่อ เป็นท่อน ๆ และเอาส่วนหน้าอกไก่อ ก็จะต้องเป็นชิ้นเล็ก ๆ มาต้ม
กับ เกลือ ขิง และข้าวเหนียว ระหว่างที่ต้มไก่อยังไม่สุก ก็เอาเก้าอี้ ชันโตก ถ้วย หรือจี๋ (ทำจากไม้ไผ่ มี
ลักษณะเป็นกระบอกกลม ข้างในมีรู ยาวประมาณ 8 เซนติเมตร) ออกมาล้าง โดยใช้น้ำบริสุทธิ์ พอ
ล้างเสร็จก็เอาถ้วยมาวางไว้บนชันโตก ใบที่ 1 ใส่ขิงกับชา ใบที่ 2 ใส่เหล้า ใบที่ 3 ใส่ข้าวบริสุทธิ์ ใบที่ 4
ใส่ข้าวบุง และใบที่ 5 ใส่เนื้อไก่อ เช่น น่อง ปีก และดับ ยกเก้าอี้ไปวางไว้ใกล้ ๆ หิ้ง ตามด้วยชันโตกไว้
บริเวณใกล้ ๆ กับหิ้ง หันหลังให้หิ้งประมาณ 2 – 3 นาที จึงยกชันโตกลงมาเรียกคนในครอบครัวทุกคน
กิน อะเม่ว ล้อ จา จ่า -เออ (หมายถึงแบ่งเครื่องประกอบพิธีกรรมมากินกันในครอบครัว) การรับ อะเม่ว
ล้อ จา จะต้องรับสองมือ ใส่เสื้อผ้าให้มิดชิด ใส่หมวกให้เรียบร้อย การแบ่งกันกินนั้น ผู้ประกอบพิธีซึ่ง
เป็นผู้ชายเท่านั้น ต้องกินเป็นคนแรก แล้วจึงให้คนในครอบครัวกินต่อ เมื่อการกินครบทุกคน เก็บ ข้าว
บุงและเนื้อไก่อที่อยู่ในถ้วยไปเก็บไว้ที่ แท้ พู เปอะ (หมายถึง ฉางข้าวสารขนาดเล็ก ๆ ที่ตั้งอยู่ใกล้ ๆ กับ
หิ้ง) ส่วนถ้วยที่เหลือก็นำของประกอบพิธีกรรมไปเททิ้งในเตาไฟ สาเหตุที่ต้องไปเททิ้งที่เตาไฟ เพราะว่า
ของที่เหลือจากการประกอบพิธีกรรมนั้น ได้ผ่านกระบวนการพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ จึงไม่ควรให้สัตว์อื่น ๆ
กินต่อ จึงต้องเททิ้งให้ไหม้หมด หลังจากพิธีกรรมเสร็จ ก็จะนำเนื้อไก่อที่เหลือ มาทำกับข้าวกินข้าวเที่ยง
ในช่วงบ่าย ๆ ผู้หญิงอาซาแต่งชุดอาซาเต็มยศ ไปตักน้ำที่ห้วยศักดิ์สิทธิ์เพื่อไว้ประกอบพิธีในวันต่อไป
ในกลางคืนพี่หยาและผู้อาวุโส เตรียมอาหารและสุราไปบ้าน พี่มา เพื่อเรียนบทสวดต่าง ๆ ที่จำเป็นใน
การประกอบพิธีกรรม อาซาเรียกการเรียนบทสวดนี้ว่า แน่ เค่อ เค่อ จอเออ ในอดีตเรียนพิธีนี้จะต้อง

เรียนทั้งคืน การเรียนเอาอาหารที่เตรียมมามาตั้งขันโตก รินเหล้าให้ พื้มา ให้พื้มาดื่มก่อน พื้หาย่าจึงดื่มได้ ในคืนนี้มีผู้หญิงจะนำดอกไม้มาให้พื้หาย่าแลพื้มา เพื่อปักหัวในเวลาเรียนบทสวดต่าง ๆ

การประกอบพิธีกรรมของอาข่า มีข้อสังเกตบางประการ ที่สามารถบอกนัยบางอย่างได้ จาก การประกอบพิธีกรรม เวลาประกอบพิธีกรรม ถ้าเอาหัวไก่ใส่แล้วดื่มรวมกับน้อง ตับ และปีกไก่ นั้น หมายถึงบุคคลผู้ประกอบพิธีกรรมนั้น เคยผ่านการฆ่าคนมา และต้องประกอบพิธีกรรมอย่างนี้ตลอดชีวิต

วันที่ 2 ยี่ม สี อะเผ่ว ลอ ดา รุ่งเช้า พอได้ยินเสียงไก่ขัน ผู้หญิงอาข่าจะตำสารที่เป็นข้าวเหนียว เครื่องตำข้าวสารอาข่าเรียกว่า ก่อง ชุ่ม (ครกกระเดื่อง) เพื่อไปทำเป็น จา แล (เป็นลูกกลม ๆ ลูกประมาณลูกขี้) มีเรื่องเล่าขานเกี่ยวกับการตำข้าวนี้ว่า มี อะบ่อ จา แด ซึ่งเป็นคนจีนพ่อค้าขายผ้า มานอนในบ้านอาข่า ซึ่งเป็นช่วงที่อาข่าจะตำข้าว ผู้หญิงอาข่ารอเสียงไก่ขันแล้วตำข้าว พอได้ยินเสียงไก่ขัน ผู้หญิงอาข่าตำข้าวพร้อม ๆ กันทำให้อะบ่อจาแดตกใจอย่างสุดขีด จึงถูกไปใส่ทางเกงที่วางไว้ใกล้ ๆ ด้วยความรีบร้อนทำให้ใส่ทางเกงข้างเดียวและทำให้ขาทางเกงขาด วันนี้อาข่าจึงกล่าวว่าตำข้าวให้ อะบ่อจาแด ตกใจพอตำได้ละเอียดก็นำมาปั้นเป็นลูกกลม ๆ ตั้งกระทะต้มน้ำให้เดือด ปล่อยลูก จาแลลงต้มจนสุก เมื่อสุกแล้วมาวางบนกระดิ่งที่วางใบตอง คั่วงาดำใส่เกลือมาผสมกับจาแล เพื่อให้มีกลิ่นหอมอร่อย และไม่ให้ติดกับกระดิ่ง นำจาแลมา 18 ลูก ในทั้งหมดนี้จะไม่ทางดำ 9 ลูก การประกอบพิธีนี้ ถ้าเป็นพื้หาย่ากับพื้มา ต้องนำจาแล 27 ลูก พอเตรียมจาแลเรียบร้อยแล้วก็ไปจับไก่ตัวผู้มา 1 ตัว ไก่ตัวผู้ตัวนี้ต้องไม่เป็นไก่ที่มีสีขาว เพราะอาข่าถือว่าชนสีขาวคือสีไม่บริสุทธิ์ ต้องไม่เป็นไก่ที่พิการ เพื่อประกอบพิธีที่อาข่าเรียกว่า ยี่ม สี อะเผ่ว ลอ ดา นำเหล้ามาตั้งบริเวณหิ้ง หาหลอดดูดใส่ข้างใน เอาถ้วยมาหนึ่งใบสำหรับใส่น้ำบริสุทธิ์ ข้างในถ้วยมีขันท้าที่ทำมาจากน้ำเต้า เทน้ำบริสุทธิ์ใส่ถ้วย หยิบขันตักน้ำจากถ้วยแล้วเทใส่ขา ปีก และหัวไก่ทีละ 3 ครั้ง จึงใช้ไม้ที่เตรียมไว้หรือที่อาข่าเรียกว่า ตี ตู๋ ตีใส่บริเวณหัว นำไก่ไปเผาและถอนขนออกหมด ล้างด้วยน้ำสะอาด การตั้งโครงไก่จะได้ไม่ดึงให้ตับไก่ติดมาทางหน้าอก ตัดน้อง ตันปีก และตับ เป็นชิ้นโต ๆ และเอาเนื้อไก่จากส่วนหน้าอกอีกเล็กน้อย มาต้มกับเกลือ ชিং และข้าวเหนียว ระหว่างต้มไก่ยังไม่สุก ก็จะเอาขันโตก แก้วชี่ และถ้วยที่เก็บไว้ในฉาง ข้าวสารที่เก็บวันไว้นานแรกออกมาล้างให้สะอาด พอล้างเสร็จก็เอาถ้วยทั้ง 5 ใบ มาเรียงไว้บนขันโตก ถ้วยใบที่ 1 ใส่ข้าวบริสุทธิ์ (ต้มข้าวเหนียวให้ละ) หรือที่อาข่าเรียกว่า ห่อ เซอะ 2 จาแล จำนวน 9 ลูก 3 น้ำชาผสมขิง 4 เหล้า 5 เนื้อไก่ น้อง ปีก และตับ เอาแก้วชี่ไปตั้งบริเวณหิ้งก่อนแล้วยกขันโตกที่มีถ้วยทั้ง 5 ใบวาง ไปวางไว้ใกล้ ๆ หิ้งประมาณ 2 - 3 นาที ในระหว่างวางนั้น จะต้องหันหลังให้กับหิ้งด้วยความเชื่อที่ว่า ถ้าหันหน้ามองจะเห็นวิญญาณบรรพบุรุษกินข้าวจึงต้องหันหลังให้ เมื่อครบเวลาผ่านไปก็จะยกขันโตกลงมา แล้วจึงแบ่งให้คนในครอบครัวกินเครื่องเช่นนี้ไว้ โดยตั้ง จาแล และเนื้อไก่ให้ทุกคน การรับประทานสองมือและต้องใส่เสื้อผ้าที่มิดชิดสุภาพ เมื่อทุกคนในครอบครัว

กินอะเผ่ว ลอ จา ครบก็จะเอาถ้วยที่ใส่จาแและเนื้อไก่ไปเก็บในฉางข้าวสารที่เอาไว้ใกล้ ๆ หิ้ง ส่วนที่เหลือก็เททิ้ง เก็บถ้วยใส่ถุงเก็บไว้ในหิ้ง ส่วนขันโตกก็วางไว้บนหิ้งอันเป็นเสร็จพิธีกรรม เวลาประมาณ 07:00 น. เมื่อประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ เรียบร้อย ก็จะหุงข้าวทำกับข้าวกินข้าวเช้า พอเวลาประมาณ 09.00 น. ก็จะมีการเอาไข่ที่เตรียมไว้ทำเป็นไข่แดงออกมา แล้วไปชุบ ยา อู ยา เณ เจ้ (เป็นพืชชนิดหนึ่ง ซึ่งมีลักษณะใบคล้ายกับหญ้าคามีหัวคล้ายหัวกระเทียม) นำมาตำให้ละเอียดและต้มกับไข่ พอต้มไข่สุกก็ให้ผู้ชายในบ้านเอาไข่ จำนวน 1 ลูก ไปแกะลานบ้านหรืออาข่าเรียกว่า กือ กา การแกะเปลือกไข่ต้องเอาจานอาข่าที่ทำขึ้นมา เรียกเป็นภาษาอาข่าว่า ห่อ เว๊าะ ข้างในจานปูด้วยใบตอง มีจาแ ที่ไม่ใส่งาดำ จำนวน 9 ลูก และไม้ที่อาข่าเรียก ห่อ แซ่ ดา ลา แกะไข่และจาแ ไว้บนก่อนดินที่เตรียมไว้ แล้วแบ่งไข่ที่เหลือมาให้ทุกคนในครอบครัวอย่างน้อยคนละ 1 ลูก

ในกลางคืนผู้ชายในบ้านคนใดคนหนึ่ง ต้องสวมเสื้อผ้าที่มีดขีด ใส่หมวก แล้วยกเอาถ้วยที่อยู่ ในฉางข้าวสารออกมาเททิ้งที่เตาไฟ หรือกินก็ได้ เอาถ้วยใส่ในถุงเก็บในหิ้ง จะมีข้อสังเกตว่าเวลาเก็บ จะไม่มีการล้างถ้วย ขันโตก แก้ว ฯลฯ ที่ไม่ล้างเนื่องจากล้างได้ครั้งเดียว ถ้าล้างไว้ในวันประกอบ พิธีกรรมจริง ๆ อาจจะไม่สะอาดก็ได้ จึงต้องเก็บไว้ล้างในวันประกอบพิธีกรรมเท่านั้น ในอดีตกลางคืน จะมีพิธีกรรมต่าง ๆ อีกที่บ้าน พี้มัว เป็นพิธีกรรมเรียกฟ้าฝน วันนี้จึงไม่ไปจับปลา หรือออกนอกชุมชน เนื่องจากเชื่อว่าจะทำให้ฝนไม่ตกในปีนี้

เทศกาล ฮีมี มี

วันที่ 1 ฮีมี มี จาแบ อะเผ่ว เข้าตรู ผู้หญิงอาข่าจะแต่งตัวด้วยชุดอาข่าเต็มชุด เพื่อไปตัก น้ำในห้วยศักดิ์สิทธิ์ การตักน้ำจะต้องตักตามลำดับมาก่อนหลัง การตักน้ำก่อนหลังนั้น แท้จริงเป็นการ ควบคุมสังคมอาข่าโดยใช้หลักพิธีกรรม สาเหตุที่ต้องมีการล้างหน้า มือ และเท้า ก่อนตักน้ำเพราะว่า การจะประกอบพิธีกรรมใด ๆ ก็จะต้องใช้น้ำจากห้วยศักดิ์สิทธิ์นี้ จึงต้องตักน้ำที่สะอาดที่สุดเพื่อไม่ให้สิ่งสกปรกที่ติดตามใบหน้า มือ และเท้า ตกลงในน้ำบริสุทธิ์ จึงต้องมีการชำระล้างก่อนตักน้ำ ส่วนการตักน้ำตามลำดับนั้น เป็นเพราะว่าในหมู่บ้านอาข่ามีห้วยศักดิ์สิทธิ์เพียงแห่งเดียว การประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ต้องมาเอาน้ำที่ห้วยนี้ ผู้คนในหมู่บ้านมีจำนวนมาก ถ้าทุกคนตักน้ำไม่ลำดับก่อนหลังหรืออ้างเหตุผลต่าง ๆ ก็จะทำให้เกิดการแย่งน้ำขึ้นในห้วย ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่สมควรอย่างยิ่ง กลับจากตักน้ำมาถึงบ้าน ก็มาแช่ข้าวสารที่เป็นข้าวเหนียว เวลาประมาณ 11 นาฬิกา โจ้วมาและผู้อาวุโสในหมู่บ้านจะตีกลอง เพื่อเป็นสัญญาณให้ทุกคนในหมู่บ้านทราบว่าสามารถนั่งข้าวได้ ระหว่างที่นั่งข้าวยังไม่สุก จะมีการคว่ำ งาดำผสมเกลือ นั่งข้าวสุกก็นำไปตำเป็นข้าวบุง

ภาพประกอบ 78 ข้าวปุก

จากนั้นจะนำลูกเหล้าหรืออาข้าวเรียกว่า จ้อ ปัว จ้อ สี หรือ จีปา จี ฐ มาตั้งบริเวณหิ้งประกอบพิธีกรรมพร้อมด้วยถ้วยที่ใส่น้ำบริสุทธิ์ ช้างในมีขันน้ำที่ทำมาจากน้ำเต้า ตักน้ำจากถ้วยมาใส่ลูกเหล้าจำนวน 3 ครั้ง นำไก่มา 1 ตัว ทั้งนี้ใช้ได้ทั้งไก่ตัวผู้และตัวเมีย แต่ต้องไม่มีขนสีขาวและอวัยวะไม่พิการ ตักน้ำบริสุทธิ์จากถ้วยที่ตั้งบริเวณหิ้ง โดยใช้ขันน้ำที่ทำมาจากน้ำเต้า เทใส่บริเวณขา ปีก และหัวไก่ ที่ 3 ครั้ง แล้วใช้ไม้ตีใส่หัวไข่ไม้ที่เตรียมไว้ หรือที่อาข้าวเรียกว่า ตี ฐู่ การแบ่งเนื้อไก่จะต้องเอาน่อง ปีก ตับ และชิ้นไก่ในส่วนอื่นๆ โดยน่อง ปีก และตับไม่ตัดเป็นชิ้นเล็ก ๆ เอามาต้มกับข้าวสาร หิง และเกลือ ในช่วงที่รอต้มไก่สุกผู้ประกอบพิธีกรรม ซึ่งเป็นผู้ชายในครอบครัวคนใดคนหนึ่งจะต้องทำการจัดขันโตก เมื่อทำพิธีเสร็จแล้ว จึงยกมาให้ทุกคนในบ้านกินเครื่องเซ่นไหว้

ในเวลากลางคืนก็จะมีการละเล่น โดยการกระทู้กระบอกละไมไฟ และการเต้นรำ ในบ้านของผู้ที่เป็นเจ้าภาพในการจัดงาน และบริเวณลานสาวกอด จนรุ่งเช้าของอีกวันหนึ่ง

ภาพประกอบ 79 การเต้นรำประกอบการเป่าหว่าเจ้า

วันที่ 2 โจ้ เยอะ ลอ เออ หรือ ฮีมี มี โจ้ หล่า ยะเออ รุ่งเช้า จะทำการเชิญผู้อาวุโสในหมู่บ้านมาที่บ้านเจ้าภาพในการจัดพิธี พอถึงก็จะมีการตั้งลูกเหล้า ซึ่งข้างในมีข้าวเปลือกผสมข้าวสารที่ผ่านการหมักมาแล้ว มีหลอดดูดน้ำที่ทำมาจากไม้ไผ่ข้างในมีรู มาตั้งใกล้ ๆ เตาไฟกลางบ้านหาถ้วยอีกหนึ่งใบสำหรับใส่น้ำบริสุทธิ์ ข้างในมีขนน้ำที่ทำมาจากน้ำเต้า เอาขนน้ำตักน้ำจากในถ้วยเทใส่ลูกเหล้า จับหมูตัวผู้ไม่มีขนสีขาว และมีอวัยวะครบทุกส่วนมาหนึ่งตัว ตักน้ำจากถ้วยที่ตั้งไว้มาเทใส่ขา และหัวหมู ที่ละสามครั้ง แล้วใช้มีดแทงใส่คอ ผู้ที่ต้องแทงคือเป็นเจ้าบ้าน ซึ่งเป็นเจ้าของหมู มีความเชื่อในการฆ่าหมูว่า ผู้ที่เป็นเจ้าของและฆ่าหมูจะได้บุญมาก หรืออาซาเรียกว่า กือ เล่อ นำถ้วยมารองเอาเลือดหมูผ่าท้องหมูแล้วล้างเอาตับหมูเอามาดูดวงชะตาว่าสนา หรือที่อาซาเรียกว่า กือ เล่อ หอ เออ ดูดวงชะตาในเรื่องการทำมาหากินของหมู่บ้าน คนหนุ่ม ๆ ที่อยู่ใกล้ ๆ ก็จะไปดูหมูไปเผาโดยจุดไฟเผาเอาแล้วตีใส่ขนหมูให้ไหม้หมด เมื่อไหม้หมดแล้วก็ให้นำน้ำสะอาดมาล้างตัวหมูให้สะอาด เอาเนื้อมาลาบสองอย่าง คือลาบใส่เลือดหมูและลาบไม้ใส่เลือดหมู และเอาเนื้อมาแกงอีกหม้อ ผู้ที่มาทำกับข้าวในวันนี้ จะต้องไม่มีเรื่องเพศสัมพันธ์กับแฟนหรือภรรยาในคืนที่ผ่านมา รวมไปถึงผู้ที่เคยมีลูกฝาแฝด เพราะมีความเชื่อว่า การประกอบพิธีกรรมเป็นสิ่งที่ศักดิ์สิทธิ์ผู้เข้าร่วมในการประกอบพิธีกรรมต้องเป็นคนบริสุทธิ์เท่านั้น ผู้ทำกับข้าวต้องใส่เสื้อผ้าให้เรียบร้อย ใส่หมวก พอกับข้าวสุกกึ่งตั้งขึ้นโตกห่อด้วยใบตอง ข้างบนวางตะเกียบ ลาบสองแบบ กับแกงมาตั้ง ให้ โจ้วมาชิมเป็นคนแรกก่อนที่กินข้าวต้องรินน้ำชาให้ทุกคนในวงขึ้นโตกนี้ หรือที่อาซาเรียกการรินน้ำชาว่า ล้อ เบอ ห่อ เจ จ้อ - เออ ช่วงที่รินน้ำชา ผู้อาวุโสก็จะมีการให้พรกับเจ้าภาพ และเจ้าภาพก็จะมีการขออนุญาตจากผู้อาวุโสพดืมน้ำชา ก่อน ก็สามารถหาเหล้ามารินดื่มได้ เมื่อ โจ้วมาและผู้อาวุโสเริ่มกินข้าวก็จะมีการทำกับข้าวหม้อใหญ่สำหรับทุกคนที่เข้าร่วมงานกิน โจ้วมาและผู้อาวุโสในหมู่บ้านกินข้าวเสร็จ ก็มีการเติมเหล้า ซึ่งหมายถึงการดูดน้ำจากลูกเหล้าขึ้นมาระดับกลางหลอดแล้วปล่อยลงอย่างเดิม การเติมจะต้องให้ โจ้วมาเติมคนแรก เมื่อกินข้าวอิ่มในบ้าน โจ้วมาก็จะมีเจ้าภาพบ้านอื่นๆ ก็จะเชิญ โจ้วมาและผู้อาวุโสไปกินข้าวตลอดทั้งวัน

ในกลางคืนจะมีพิธีกรรม ที่อาซาเรียกว่า อะเผ่ว ล้อ กี อู - เออ หลังจากรับประทานอาหารเย็นเสร็จประมาณ 19 นาฬิกา ก่อนที่จะเริ่มพิธีกรรม ผู้ประกอบพิธีซึ่งจะต้องเป็นผู้ชายคนใดคนหนึ่งในบ้าน ต้องสวมใส่เสื้อผ้าและสวมหมวกให้เรียบร้อย ก็เอา ข้าวบุงกับเนื้อไก่ที่ใส่ไว้ในวันแรกออกมาใส่ไว้ในขันโตก ยกลงมาที่เตาไฟแล้วเททิ้งที่เตาไฟ เมื่อทิ้งก็หยายถ้วยทุกใบแล้วเก็บใส่ถุงมัดติดกับหิ้ง เป็นอันเสร็จพิธีกรรมนี้ ความสำคัญของพิธีกรรมนี้มีอยู่สองนัย นัยแรกเป็นพิธีกรรมที่ผู้นำทางจิตวิญญาณคือ โจ้วมา ให้กำลังใจกับชาวบ้านทุกคนโดยการดูดวงวาสนาของหมู่บ้าน ดูตับและทำนายว่าในรอบปีนี้นัฝนฟ้า เทพิตาแห่งโชคจะเอื้ออำนวยอย่างไร เมื่อดูแล้วก็ปาพรประกาศให้ชาวบ้านได้รับทราบกันทุกคน นัยที่สองเป็นการขอบคุณนายพราน การล่าสัตว์ของอาซาจะล่าในช่วงหน้าฝน เมื่อล่าสัตว์ป่าได้

เช่น หมูป่า กวาง จะต้องแบ่งเนื้อในส่วนขาและซี่โครงให้ให้ ไ่ว่มา ไ่ว่มาก็ต้องไปแบ่งให้ไ่ว่หย่า อีกทอดหนึ่งในรอบ ๆ ปี หนึ่งของ ไ่ว่มาจึงต้องทำพิธีเกี่ยวกับการให้กำลังใจ โดยการเชิญนายพรานมากินข้าวที่บ้าน เพื่อเป็นการขอบคุณ ที่แบ่งเนื้อไปให้ ไ่ว่มาเมื่อได้สัตว์ป่ามา และ ไ่ว่มาก็ขอแบ่งเนื้อให้กับชาวบ้านทุกหลังคาเรือน โดยนำซี่โครงมาแบ่งเป็นสัดส่วนให้ เพราะว่าเมื่อไปล่าสัตว์ป่าแล้วเกิดอุบัติเหตุ ขึ้นมานั้น ชาวบ้านจะต้องเป็นเจ้าภาพร่วม

บทบาทของดนตรีในเทศกาล ฮีม สี่ - ฮีมมี

เทศกาล ฮีม สี่ - ฮีมมี ก่อนหน้าที่จะมีงาน 1 วันจะมีการตีกลองเพื่อใช้บอกสัญญาณว่าพรุ่งนี้จะมีการจัดงาน ในคืนวันงานจะมีการบรรเลงดนตรีเพื่อสร้างความสนุกสนาน เพลิดเพลิน ในยามค่ำคืน มีการกระทันไม้ไฟและร้อง รำ กันอย่างสนุกสนาน ในตอนเช้า หลังจากที่เจ้าภาพในงานทำการเลี้ยงขอบคุณผู้อาวุโสแล้ว ผู้อาวุโสในหมู่บ้านจะทำการกระทันกระบองไม้ไฟเพื่อแสดงออกถึงการอวยพร การขอบคุณ แก่เจ้าภาพ

แย้ ฐู่ จาเออ อะเผ่ว หรือ ไล้ชิงช้า

ประเพณี แย้ ฐู่ จาเออ อะเผ่ว จะมีการจัดขึ้นในช่วงเดือน สิงหาคมของทุกปี มีตำนานความเป็นมาที่ชนเผ่าอาข่าเล่าต่อ ๆ กันมากกว่า 60 ชั่วอายุคนว่า ประเพณีนี้ในอดีตมีด้วยกัน 30 วัน เกิดการเปลี่ยนแปลงเป็น 4 วัน เนื่องมาจากในดินแดน จ่าแต (ดินแดนดั้งเดิมของชาวอาข่า) มีคนอยู่สองพวก คือพวกคนรวยและพวกคนจน พวกคนรวยมีอันจะกินไม่ชอบคนจน จึงหาอุบายแกล้งคนจนให้อดตาย จึงกำหนดวันเทศกาลนี้ จำนวน 30 วัน พวกคนรวยมีการเตรียมพร้อมข้าวปลาอาหารเหล้าอย่างดีไว้ฉลองในเทศกาล พวกคนจนก็ไปขุดหาเผือกหามาต้มไว้มากมาย เอาไว้กินในเทศกาลนี้ พอถึงเทศกาลปรากฏว่าเครื่องเสปียงของคนรวยหมดก่อน เนื่องจากการฉลองเต็มที่จึงทำให้คนรวยผิดหวังที่ทำให้คนจนอดตาย จึงเปลี่ยนจาก 30 วันมาเป็น 4 วัน

เนื้อหาของระของเทศกาล แย้ ฐู่ จาเออ อะเผ่ว

1.เทศกาลนี้แสดงออกถึงการให้เกียรติและให้ความเคารพผู้หญิงของชนเผ่าอาข่าเพราะเทศกาลนี้ได้ชื่อว่าเป็นเทศกาลของผู้หญิงโดยเฉพาะ เช่นเดียวกับผู้ชายที่มีเทศกาลลูกช้าง ผู้หญิงอาข่าแต่งตัวด้วยชุดอาข่าอย่างสวยงาม และไปไล่ชิงช้าอย่างสนุกสนานตลอดเทศกาล สมกับปีหนึ่งมีครั้งเดียวและรอคอยมาทั้งปี การไปไล่ชิงช้ามีการตะโกนสนคติธรรม เนติธรรมแก่เด็กและเยาวชนถึงการปฏิบัติตนแบบอาข่า นับว่าเป็นเวทีการถ่ายทอดองค์ความรู้ของอาข่าในสังคมอดีต

2.ออกกำลังกาย ส่งเสริมให้มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง เทศกาลนี้ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ได้ออกกำลังกายกันถ้วนหน้า เพราะการไล่ชิงช้าถ้าเป็นชายก็ต้องใช้ขาข้างใดข้างหนึ่งเหวี่ยงไป ในลักษณะที่เหมือนการเตะ ถ้าเป็นผู้หญิงก็มีการจูงเชือกดึงให้กันได้

3. แสดงออกถึงการส่งเสริมความสัมพันธ์ของครอบครัวและชุมชน เทศกาลนี้ในระดับครอบครัว มีการสร้างสัมพันธ์โดยการสร้างได้ชิงช้าของเด็กให้กับเด็ก ๆ ในครอบครัวได้เล่นกัน ซึ่งผู้ที่เป็นหัวหน้าครอบครัวก็ต้องไปหาไม้มาทำให้ การทำชิงช้าขนาดเล็กในครอบครัวต้องทำกันทุกครอบครัวทุกครัวเรือน การสร้างความสัมพันธ์ระดับชุมชนคือ ได้ชิงช้าขนาดใหญ่ ที่สร้างไว้บนยอดดอย ความสัมพันธ์เกิดจากการไปร่วมเล่นและมีการแบ่งปันกันเล่น โดยการดึงเชือกให้เพื่อน ๆ ได้กัน นอกจากการได้ชิงช้าเพื่อสร้างความสัมพันธ์ระดับชุมชนแล้ว การร่ำหาญในครอบครัวที่ให้กระทุ้งกระบอกไม้ไผ่ เป็นการสร้างความสัมพันธ์และแสดงออกถึงการแบ่งปันกันกิน โดยการเรียกผู้อาวุโสและหนุ่ม ๆ ในชุมชนมากินข้าวร่วมกัน

รูปแบบที่แสดงออกของเทศกาล แอ้ ชู่ จา-เออ อะเผ่ว

เทศกาลนี้ก็เหมือนเทศกาลอื่น ๆ คือไม่ปรากฏว่าเกิดขึ้นเมื่อใด ที่ไหน เป็นเทศกาลที่เกี่ยวข้องกับฝน แอ้ ชู่ จาเออ แอ้แปลว่าฝน ชู่ จาเออ แปลว่าเทศกาล จึงแปลว่าเทศกาลที่ทำในช่วงหน้าฝน มีด้วยกันทั้งหมด 4 วัน เป็นเทศกาลที่เฉลิมฉลองในหน้าฝน เทศกาลนี้ได้ชื่อว่าเทศกาลยกย่องผู้หญิง เพราะเป็นเทศกาลเดียวที่ผู้หญิงสามารถร่วมเล่นได้อย่างเต็มที่

วันที่ 1 หรือ แอ้ ชู่ อะเผ่ว จา แป้ รุ่งเช้ามาผู้หญิงอาข่าแต่งชุดอาข่า เพื่อไปตักน้ำในห้วยศักดิ์สิทธิ์ เดินทางไปถึงห้วยศักดิ์สิทธิ์ก็ต้องตักน้ำตามลำดับก่อนหลัง ก่อนตักน้ำก็ต้องมีการล้างหน้า ล้างมือ และขา พอเดินทางกลับมาถึงบ้านก็กินข้าวเช้า แซ่ข้าวเหนียว เวลาประมาณ 11 โมง โจ้วมาก็จะตักถ้อง เพื่อเป็นสัญญาณให้สามารถนั่งข้าวได้ ช่วงที่ข้าวยังไม่สุกก็เอางาดมาคั่วและตำกับเกลือ ก็ข้าวสุกกี้ยกข้าวไปตำเป็น ข้าวบุง ตำเสร็จยกเข้าบ้าน ตั้งลูกเหล้าและเหน้าบริสุทธิ์ข้างใน ถ้วยมีขันน้ำที่ทำจากน้ำเต้า ไกล่ ๆ บริเวณหิ้ง ไปจับไก่ตัวผู้หรือตัวเมียมาจำนวน 1 ตัว ต้องเป็นไก่ที่ไม่มีขนสีขาว และมีรอยกระดูกทุกประการ เอาขันน้ำตักจากถ้วยเทใส่ ขา ปีก และหัวไก่จำนวน 3 ครั้ง ใช้ไม้ตีใส่หัวไก่ ปีบคอไก่จนตาย ตึงโครงไก่ออกเป็นสองส่วน ส่วนหน้าอกและส่วนหลังไก่ แบ่งขึ้นส่วนไก่เป็น น่อง ตับ และปีก และเนื้อส่วนชิ้นเล็กส่วนหน้าอกไก่ มาต้มรวมกับของ ข้าวสาร และเกลือ ช่วงที่ต้มไก่ยังไม่สุกก็เอาก้วย แก้ว ชันโตก ที่จะใช้ในการประกอบพิธีมาล้าง แล้วเอาก้วยวางไว้บนขันโตก จำนวน 5 ใบ เมื่อต้มไก่สุกกี้ยกลงมาแล้วใส่ก้วยดังนี้ ใบที่ 1 ขาผสมขิง 2 เหล้า 3 ข้าวบริสุทธิ์(ข้าวเหนียวต้มให้ละ) 4 ข้าวบุง และ 5 เนื้อไก่ น่อง ตับ และต้นปีก เอาแก้วไปวางไว้ใกล้ ๆ หิ้ง ยกขันโตกตามไปวางไว้ใกล้ ๆ หิ้งและหันหลังให้หิ้งประมาณ 2-3 นาที การที่หันหลังให้นั้นเพราะมีความเชื่อว่า เมื่อยกขันโตกไปไว้ใกล้ ๆ หิ้ง ก็จะมีวิญญาณของบรรพบุรุษมากินเครื่องเซ่นไหว้ เมื่อหันหน้ามองจะเห็นวิญญาณมากินเครื่องเซ่นไหว้ จึงไม่สมควรมอง เมื่อครบเวลาก็ยกลงข้างล่าง แล้วมาแบ่งเครื่องเซ่นไหว้ให้ทุกคนในครอบครัวกิน โดยผู้ชายในบ้านที่ประกอบพิธีกรรม

ต้องกินคนแรก เมื่อทุกคนในบ้านกินครบก็ไปเก็บไว้ในฉางข้าวสารใกล้ ๆ บริเวณนี้ ถือเป็นการเสร็จสิ้นพิธีกรรมต่าง ๆ ในวันแรก

วันที่ 2 หรือ ล่า เผลอ ปี่-เออ อะ เนอ เมื่อกินข้าวเช้าเสร็จครอบครัวละหนึ่งคนจะเอาจอมมิด ไปรวมตัวกันที่บ้าน โจ้วมา โจ้วมาจะเอาถ้วยใส่ข้าวสาร ไข่และเงินบาท 1 เหรียญ ผ้าปิดถ้วย น้ำบริสุทธิ์ที่เหลือจากทำพิธีเมื่อวานอีก 1 ขวด เดินทางไปสถานที่ที่สร้างไล่ชิงช้าประจำหมู่บ้าน พอไปถึงสถานที่ที่ก่อชิงช้าของปีที่แล้ว โดยโจ้วมาจะเป็นผู้เริ่ม ฟันเสาชิงช้าคนแรก จากนั้นชาวบ้านก็จะช่วยกันรื้อชิงช้าเก่าออก

ภาพประกอบ 80 โจ้วมาทำการฟันเสาชิงช้า

โจ้วมาจะเริ่มขุดหลุมสำหรับฝังเสาไล่ชิงช้าใหม่ ผู้คนบางส่วนก็ไปตัดไม้มาทำเป็นเสา บางส่วนก็ไปหาเถาว์วัลย์มาใช้ได้ เมื่อเสาและเถาว์วัลย์มาถึงก็เอามัดมาตกแต่งให้มีสัดส่วนที่พอดีสวยงาม เมื่อสร้างโครงไล่ชิงช้าเรียบร้อยแล้ว โจ้วมาก็เริ่มทำพิธีกรรมโดยการโรยข้าวสารลงหลุม ตามด้วยน้ำบริสุทธิ์ วางไข่ลง และขุดเหรียญลงหลุม อย่างละ 3 ครั้ง แล้วเอาเสาไล่ชิงช้าลงหลุม

ภาพประกอบ 81 ไจ๋มำกำลังทำพิธีสร้างชิงช้า

ภาพประกอบ 82 ชาวบ้านช่วยกันตั้งเสาชิงช้าใหม่

จากนั้นนำเถาว์วัลย์มัดติดกับเสาห้อยลงมา เมื่อทำเสร็จ ไจ๋มำดึงเถาว์วัลย์ถ่วงด้วยหินและหนาม ให้ได้ 3 ครั้ง และไจ๋มำจะขึ้นไปได้เป็นคนแรก ไล่ไปและลงมาทำอย่างนี้ 3 ครั้ง เมื่อไจ๋มำได้เสร็จผู้ อาวุโสที่ไปร่วมงานก็จะได้ ตามด้วยหนุ่ม ๆ สาว ๆ เมื่อ ไจ๋มำกลับถึงบ้าน ผู้หญิงอาช่าจะแต่งตัวไป ตักน้ำในลำห้วยศักดิ์สิทธิ์ เอาไว้ในพิธีกรรมในวันต่อไป ช่วงนี้แต่ละบ้านจะทำชิงช้าขนาดเล็กประจำ บ้าน ให้ลูกหลานได้เล่น

ภาพประกอบ 83 ชาวบ้านช่วยกันกระทุ้งไม้ไผ่

คำคืนนี้จะมีการกระทุ้งกระบอกไม้ไผ่ในบ้านที่เป็นเจ้าภาพอย่างสนุกสนานจนถึงเช้าวันใหม่ วันนี้อาชาทุกคนไม่สามารถฆ่าไก่ฆ่าหมูหรือสัตว์อื่น ๆ ได้เนื่องจากวันนี้เป็นวันที่อาชาทุกคนถือศีล

วันที่ 3 หรือ แຍ້ ຫຼື ອະເຜ່ວ ລ່ອ ດາ ในวันนี้อาชาจะตื่นแต่เช้าตรู่ เมื่อได้ยินเสียงไก่ขันก็จะมานั่งข้าวเหนียว ที่แช่ไว้ตั้งแต่เมื่อคืน ช่วงที่หนึ่งข้าวยังไม่สุก ก็จะคว่ำดำดำผสมกับเกลือ ข้าวสุกก็ยกไปตำเป็นข้าวบຸກผสมงาดำ ยกเข้าบ้าน เอา ข้าวบຸກและเนื้อไก่ที่เก็บไว้ในฉางข้าวสาร ที่เก็บไว้ในวันประกอบพิธีกรรมวันแรกออกมา เอาขันโตก แก้วอี และถ้วยออกมาล้างให้สะอาดวางถ้วย จำนวน 3 ใบบนขันโตก แล้วใส่ถ้วยใบที่ 1 ซึงผสมชา 2 ข้าวบริสุทธี 3 ข้าวบຸກ (จาโป) ยกแก้วอีไปวางไว้ใกล้หิ้งตามด้วยขันโตกประมาณ 2-3 นาที เมื่อครบเวลาก็กดลง ผู้ประกอบพิธีกรรมจะต้องกินเครื่องเซ่นไว้ก่อน แล้วแบ่งให้ทุกคนในครอบครัวกิน อาชามีความเชื่อว่าการได้กินเครื่องเซ่นในวันนั้น วิญญาณบรรพบุรุษจะคุ้มครองไม่ให้เจ็บไข้ได้ป่วยและชีวิตจะประสบความสำเร็จ เมื่อกินกันครบทุกคนในครอบครัว ก็จะยกข้าวและน้ำชาไปเททิ้งที่เตาไฟ เอาถ้วยที่มี ข้าวบຸກเก็บไว้ที่ฉางเก็บข้าวสารแล้วเก็บขันโตกไปวางไว้บนหิ้ง แก้วอีวางไว้ใกล้ ๆ หิ้ง ถ้วยใส่ถุ้งเก็บไว้บนหิ้งเป็นอันเสร็จพิธี

จะมีการฆ่าหมูในบ้านที่เป็นเจ้าภาพในกระทุ้งกระบอกไม้ไผ่ในคำคืนที่ผ่านมา ชาวบ้านจะมาร่วมตัวกันเพื่อซื้อเนื้อหมูและ ชิ้นส่วนต่างๆที่แบ่งไว้

ภาพประกอบ 84 ชาวบ้านมารวมตัวกันเพื่อซื้อเนื้อหมู

วันนี้คนที่เป็เจ้าภาพในกระท่งไม้ไผ่จะชักชวนเพื่อนพ้อง ตลอดจนคนที่เคารพนับถือ เชิญมากินข้าวที่บ้าน เมื่อผู้อาวโสในชุมชนกินข้าวเสร็จ จะมีการกระท่งอีกครั้งเพื่อเป็นการให้พรแก่เจ้าภาพ

ภาพประกอบ 85 ผู้อาวโสจะที่รับเชิญมาร่วมทานอาหาร

ภาพประกอบ 86 ผู้อาวุโสร่วมกันกระทุ้งกระบอกไม้ไผ่เพื่อเป็นการอวยพร

วันที่ 4 หรือ วันแรม ๗ อະผั่ว จา ส่า ในวันนี้ไม่มีการทำพิธีกรรมใด ๆ ผู้หญิงอาข่าทั้งผู้อาวุโส สาว นุ่ม จะมีการเล่นไล่ชิงช้าตลอดทั้งวัน วันนี้ผู้อาวุโสที่ไปไล่ชิงช้าจะมีการตะโกนถึงวิถีชีวิตในอดีตให้ฟัง พอค่ำจะมีการเก็บเชือก อาข่าเล่าขานกันมาและมีความเชื่อว่า ในอดีตเคยเล่นไล่ชิงช้าถึงเวลาค่ำ และได้เกิดมีคนตกลงไปตาย อาข่าเชื่อว่าที่ตกลงไปเพราะผีผลักให้ตก ทำให้อาข่าบางกลุ่มได้ตัดกิจกรรมไล่ชิงช้าออกไป ปัจจุบันจึงไม่มีการไล่ชิงช้าในเวลากลางคืน เพราะกลัวเกิดเหตุการณ์ดังกล่าวขึ้นอีก ในค่ำคืนนี้จะมีการเก็บ ข้าวบุงที่ใส่ไว้ในคืนที่ 3 ที่เก็บไว้ในฉางข้าวสาร ผู้ชายในบ้านคนใดคนหนึ่ง ใส่เสื้อผ้าให้เรียบร้อย ใส่หมวก แล้วไปยกขันโตก แก้วน้ำ นำถ้วยที่อยู่ในหิ้งออกมา เอาเครื่องเช่นไห้ว้ออก เก็บถ้วยไว้รวมกันไปเก็บไว้ในหิ้ง ขันโตกมัดติดข้างบนหิ้ง แก้วน้ำเก็บไว้ในหิ้ง เป็นอันเสร็จพิธี แยม ๗ จาเออ

บทบาทของดนตรีในเทศกาล แยม ๗ จาเออ

เทศกาล แยม ๗ จาเออ หรืองานไล่ชิงช้า ก่อนหน้าที่จะมีงาน 1 วันจะมีการตีกลองเพื่อใช้บอกสัญญาณว่ารุ่งนี้จะมีการจัดงาน ในวันแรกของการจัดงานจะมีการตีกลองเพื่อบอกสัญญาณในการเริ่มงานเพื่อความพร้อมเพียง ขณะสร้างชิงช้าก็มีการบรรเลงดนตรีเพื่อความสนุกสนาน ในคืนวันงานมีการบรรเลงดนตรี มีการกระทุ้งไม้ไผ่และร้อง รำ บทเพลงกันอย่างสนุกสนาน ในตอนเช้าหลังจากที่เจ้าภาพในงานทำการเลี้ยงขอบคุณผู้อาวุโสแล้ว ผู้อาวุโสในหมู่บ้านจะทำการกระทุ้งกระบอกไม้ไผ่เพื่อแสดงออกถึงการอวยพร การขอบคุณ แก่เจ้าภาพ

ประเพณีกินข้าวใหม่ หรือ ยอ ภู เนอ หมื่อ เซ่

ประเพณีกินข้าวใหม่นี้จะจัดขึ้นในช่วงเดือน พฤษภาคมของทุกปี ตำนานเล่าขานกันมาว่า การที่ชุมชนอาข่าทุกแห่งจะอยู่ได้ก็เพราะมีผู้นำทางวัฒนธรรม และสามารถมีชีวิตได้ก็ต้องมีข้าว จึงมี สุภาษิตว่า การทำพิธีกรรมทุกอย่างต้องมีองค์ประกอบทั้ง 3 เสมอ คือ

1. ทำบุญให้ข้าว เพราะเราอยู่ได้ด้วยการกินข้าว
2. คน เพราะคนเป็นใหญ่ในโลกและเป็นสัตว์ที่ฉลาดมากที่สุด
3. สัตว์ต่างๆ เพราะการประกอบพิธีกรรมต่างๆ เพื่อเซ่นไหว้ให้ได้บุญมาหรือใช้ช่วยปกป้องคุ้มครองนั้นต้องอาศัยสัตว์ต่าง ๆ มาเป็นบริวารในการประกอบพิธีกรรม เทศกาลนี้เกิดขึ้นเพื่อให้เกียรติข้าวและกินข้าวใหม่ จึงมีการคัดเลือกสมาชิกในชุมชนคนใดคนหนึ่งเป็นผู้กินข้าวใหม่เป็นคนแรก

เนื้อหาสาระของเทศกาลยอ ภู เนอ หมื่อ เซ่

1. เทศกาลนี้แสดงออกถึงผลผลิตทางการเก็บเกี่ยวได้มาถึงแล้ว เทศกาลนี้เริ่มต้นเก็บเกี่ยวและนำมาบริโภคได้ เพราะก่อนที่จะถึงเทศกาลนี้ไม่สามารถนำข้าวใหม่มาบริโภคได้ จึงเป็นการบอกถึงว่าถึงฤดูเก็บเกี่ยวผลผลิตได้แล้ว และยังแสดงออกถึงการให้ความเคารพข้าว จึงจัดงานเทศกาลนี้เพื่อรำลึกถึงบุญคุณของข้าวที่คนเอามาบริโภคเป็นของมีค่าและเป็นของสูง

2. บูชาข้าวเปลือก เทศกาลนี้ต้องเอาข้าวที่เก็บเกี่ยวมาใหม่ ๆ ไปเก็บบูชาหิ้ง

รูปแบบที่แสดงออกของเทศกาลยอ ภู เนอ หมื่อ เซ่

เทศกาลนี้ก็เหมือนกับเทศกาลอื่น ๆ ที่ไม่สามารถบอกได้ว่าเกิดขึ้นที่ใด สมัยใด เป็นเทศกาลที่ยกย่องข้าว เนื่องจากผลผลิตที่ทำมาทั้งปีได้เก็บเกี่ยว การยกย่องข้าวนี้เนื่องจากมีความเชื่อว่าชุมชนอาข่าทุกคนอยู่ได้เพราะข้าว ก่อนที่จะถึงวันทำพิธีกรรม ผู้อาวุโสในชุมชนก็คัดเลือกบุคคลที่เป็นเจ้าภาพในการประกอบพิธีกรรมในเทศกาลนี้ โดยผู้ที่คัดเลือกต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้ 1 มีหมู 2 ไม่มีสมาชิกในครอบครัวตั้งครรภ์ 3 ไม่เคยประวัติคลอดลูกแฝด และ 4 ข้าวในไร่สูงสามารถเก็บเกี่ยวได้เมื่อผู้อาวุโสตกลงกันแล้วว่าให้บุคคลใดจะเป็นเจ้าภาพ ในกลางคืนก่อนถึงวันพิธีกรรม โจ้วมา จะตีกลองหรือตะโพนให้ชาวบ้านทุกคนทราบ อาข่าเรียกการตะโพนนี้ว่า เล่อ ภู ภู-เออ การตะโพนแปลเป็นภาษาไทยได้ดังนี้ “ ถึงวันดี พรุ่งนี้ ต้องไปเอารางข้าว ขอให้ทุกคนในชุมชน ห้ามขุดหน่อไม้ ห้ามหาเห็ด ห้ามจับนกที่อยู่รัง ห้ามจับหนูที่อยู่โพรง (มีความหมายแฝงว่าอย่าหลบนอนกับภรรยา) ห้ามจับปลา ห้ามนำของสีขาวจากป่าเข้าหมู่บ้าน ” เทศกาลนี้ทำด้วยกัน 1 วัน การกำหนดวันฤกษ์ยามดี ผู้อาวุโสเป็นคนเลือกโดยเอาวันของครอบครัวที่ถูกคัดเลือกเป็นเจ้าภาพเป็นหลัก ต้องไม่เป็นวันเกิด หรือวันตายของครอบครัวที่ถูกเลือก ส่วนมากก็ทำกันในวัน หั่วล่า หรือวันเสื่อ

วันทำพิธี หรือวัน แซ่ นุ่ม จี-เออ แปลว่าการใช้มือมัดรวงข้าว ช่วงเช้านี้ผู้หญิงคนใดคนหนึ่ง ในครอบครัวที่ถูกคัดเลือกเป็นเจ้าภาพ ไปตักน้ำที่ห้วยศักดิ์สิทธิ์มาเก็บไว้ที่บ้าน สำหรับผู้ชายในบ้าน เมื่อได้ยินเสียงไก่ขันก็ต้องเตรียมเกี่ยวข้าว ถ้อย่าม และจานอาชา ที่เรียกว่า ห่อ เวาะ เดินทางไปไร่ ระหว่างเดินทางให้ผู้นำหน้านำทางให้ดี เพื่อไม่ให้เจองู เพราะว่าผู้ที่เป็นหัวหน้าในการเดินทางเจอการทำพิธีกรรมต้องยกเลิกไป เมื่อเดินทางไปถึงไร่ก็จุดไฟ เพื่อไล่แมลงต่าง ๆ ไปและให้ความอบอุ่นร่างกาย แล้วไปหาใบเผือก ประมาณ 4-5 ใบ ไปวางไว้บนศาลพระภูมิที่อาชาเรียกว่า ฮีม พี แล้วเด็ดรวงข้าว มาจำนวน 3 รวง วางไว้บนใบเผือก แล้วใช้ขาข้างขวาเหยียบรวงข้าวเบา ๆ เพื่อให้เมล็ดข้าวหลุดจากรวง ที่ยังหลุดไม่หมดก็ใช้มือขยี้รวงข้าวให้หลุดจนหมด จะใช้หมวกพัดเมล็ดข้าว จำนวน 3 ครั้ง เอรรวงข้าวที่ใช้มือเด็ดจำนวน 3 รวง ห่อด้วยใบเผือกใส่ถุงย่าม และตั้งเมล็ดข้าวใส่ถุงย่าม จนกว่าถุงย่ามจะเต็ม จึงเดินทางกลับบ้าน เมื่อถึงบ้านเอาถุงย่ามไปหย่อนที่อาชาเรียกว่า ล่อ คา (ใกล้ ๆ กับที่นอนของแม่บ้าน) การไปหย่อนที่ใกล้ ๆ ที่นอนผู้หญิง แม่บ้านก็เอาถุงที่หย่อนไว้ลงมา เอาใส่กระดังพร้อมรวงข้าว 3 รวง ที่ห่อด้วยใบเผือก ไปตากเป็นพิธีประมาณ 2-3 นาที เมล็ดข้าวใหม่ไปเทใส่กระทะใหญ่ เพื่อไปคั่วให้กรอบแล้วยกลงไปที่ครกกระเดื่องหรือที่อาชาเรียกว่า ถ่อง ชุ่ม ดำให้เป็นข้าวสารเอาข้าวสารใหม่ประมาณ 1 กำมือไปต้มให้ละ เพื่อเป็นข้าวบริสุทธ์ส่วนที่เหลือห่อด้วยใบตอง

จับไก่ตัวผู้ที่ไม่มีขนสีขาว มีอวัยวะครบทุกส่วนมา 1 ตัว เอาลูกเหล้ามาตั้งบริเวณเตาไฟ จาลองหรือที่อาชาเรียกว่า ล่อ ตอ เอาถ้วยมา 1 ใบ มีขันน้ำที่ทำมาจากน้ำเต้าเทน้ำบริสุทธ์ใส่ใช้ขันน้ำ ตักน้ำจากถ้วยเทใส่ลูกเหล้าจำนวน 3 ครั้ง ตักน้ำจากถ้วยมาเทใส่ ขา ปีก และหัวไก่ ที่ละ 3 ครั้ง ใช้ไม้ตีตุ๋ตีหัวไก่และบีบคอให้ตายแล้วนำไก่ไปเผาถอนขน ล้างด้วยน้ำสะอาด พิธีกรรมนี้ทุกตระกูล จะไม่มีการตัดขาและปีกไก่ นำไก่มาตั้งโครงการตั้งโครงก็เหมือนกับเทศกาลอื่น ๆ คือไม่สามารถเอาตัวมาติดทางหน้าอกไก่ได้ แบ่งส่วนไก่เป็นน่อง ต้นปีก และตับ เนื่องจากส่วนหน้าอกมาต้มรวมกับของเกลือ และข้าวสาร(ใหม่) ต้มสุกยกกลงเอาถ้วย แก้ว และขันโตกที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมออกมา ล้างให้สะอาดเอาถ้วย 5 ใบมาวางบนขันโตก ใบที่ 1 ใส่ข้าวผสมขิง 2 เหล้า 3 ข้าวบริสุทธ์ 4 ข้าวใหม่ที่ยังไม่ได้นึ่ง และ 5 เนื้อไก่ประกอบด้วย น่อง ต้นปีก และตับ 6 รวงข้าวจำนวน 3 รวง ยกแก้วไปใกล้ ๆ หิ้ง ตามด้วยขันโตกไปวางไว้ประมาณ 2-3 นาที ช่วงที่ไปวางขันโตกไม่หันหลังเหมือนเทศกาลที่ผ่านมา แต่ใช้เกียะจุดไฟให้ อาชามีความเชื่อว่าวิญญาณบรรพบุรุษมากินข้าว จึงต้องจุดเกียะให้แสงสว่าง เพราะกลางวันของวิญญาณบรรพบุรุษคือกลางคืน เมื่อพิธีกรรมประกอบในกลางวันจึงต้องจุดไฟให้แสงสว่าง เอรรวงข้าวทั้ง 3 รวงไปใส่หิ้งที่เป็นกระบอกไม้ไผ่ปิดอย่างแน่นหนา เพื่อไม่ให้หนูกัดกิน ยกขันโตกลงมาผู้ประกอบพิธีกินเครื่องเซ่นไหว้เป็นคนแรกและทุกคน ตามด้วยคนในครอบครัวทุกคนให้ครบ ยกเอาถ้วยที่มีเนื้อไก่กับข้าวใหม่ไปไว้ฉางข้าวสารส่วนที่เหลือไปเททิ้ง

ที่เตาไฟ เก็บถ้วยใส่ถุงไปเก็บไว้ที่ห้อง หรือที่อาซาเรียกว่า เปาะ เลาะ เปาะ ทุ่ ชันโตกวางบนหิ้งเป็นอันเสร็จพิธีกรรมในภาคเช้า จึงทำกับข้าวกินข้าวเช้า เมื่อกินข้าวเสร็จก็ไปเรียกผู้อาวุโสในชุมชนมาบ้านเจ้าภาพ พอมาถึงก็ตั้งลูกเหล้าใกล้ ๆ กับเตาไฟจำลอง ข้างในลูกเหล้ามีหลอดดูดพร้อมด้วยอีก 1 ใบ ข้างในถ้วยมีชันน้ำที่ทำมาจากน้ำเต้า เทน้ำบริสุทธิ์ใส่ถ้วย เอาชันน้ำตักน้ำจากถ้วยเทใส่ลูกเหล้าจำนวน 3 ครั้ง ไปจับหมู 1 ตัวใช้แต่ต้องไม่มีขนสีขาวและไม่พิการ เอาเชียงหางข้างที่ใช้ประจำมาวางไว้ ยกหมูวางบนเชียง ตักน้ำบริสุทธิ์จากถ้วยเทใส่ขา มือ และหัว จำนวนที่ละ 3 ครั้ง ให้ผู้อาวุโสฆ่าหมูโดยใช้มีดแทงคอ พร้อมกับรองเลือดผ่าท้องล้วงเอาตับออกมาดูดวงวาสนา ระหว่างที่ผู้อาวุโสดูดวงนั้น หมู ๆ ที่มาร่วมงานก็เอาหมูไปเผา โดยใช้หญ้าคาจุดไฟแล้วตีเผาขนหมู และนำไปล้างด้วยน้ำสะอาด นำเนื้อไปทำลาบ 2 ชนิดแบบใส่เลือดและไม่ใส่เลือด กับทำแกงหมู เมื่อกับข้าวสุกก็ไปเชิญผู้อาวุโสในชุมชนมากินข้าว กินข้าวอ้อมก็ไปนำลูกเหล้ามาเพิ่มอีก 2 ลูก เชิญผู้อาวุโส 2 คนดื่มเหล้า โดยการดูดน้ำจากลูกเหล้าขึ้นมาประมาณกลางหลอดดูดแล้วปล่อยลง และครั้งสุดท้ายที่ดูดพอดูดน้ำขึ้นมาก็ใช้มือปิดรูให้น้ำค้างในหลอด เทน้ำลงใส่ถ้วยจำนวน 3 ครั้ง จำนวน 3 ลูก อาซาเรียกการดูดนี้ว่า จี๋ ป่า จี๋ เซ่ เซ่เออ ยกถ้วยให้ผู้เชิญมาร่วมงานดื่ม ยกไปให้แม่บ้านหรืออาซาเรียกว่า ยุ่ม ชี้อ อะมา ตามด้วยทุกคนในครอบครัวดื่ม จากนั้นไปก็กินข้าวและสุรา เอาลาบสองชนิดและแกงถ้วยพริกป่นมาตั้งบนขันโตกกันต่อไป

ภาพประกอบ 87 จี๋ ป่า จี๋ เซ่ เซ่เออ

ในกลางคืนคืนนี้ผู้ชายในบ้านคนใดคนหนึ่ง สวมใส่เสื้อผ้าให้เรียบร้อย ใส่หมวก ไปเอาถ้วยที่เก็บไว้ในฉางข้าวสารออกมา ซึ่งมีถ้วยไก่และข้าวใหม่ เอาออกมาตักบนขันโตกยกลงไปที่เตาไฟแล้วเททิ้ง เก็บถ้วยและแก้วไว้ในหิ้ง ขันโตกมัดไว้ข้างบนหิ้งเป็นอันเสร็จพิธีกรรมในเทศกาลนี้

วันรุ่งขึ้น ทำกับข้าวแล้วไปเชิญผู้อาวุโสมากินข้าวอีกครั้ง ซึ่งไม่มีการประกอบพิธีกรรมแต่อย่างใด อาช่าเรียกผู้อาวุโสเรียกเชิญผู้อาวุโสมากินข้าวครั้งนี้ว่า *ยา เซอะ บา-เออ*

บทบาทของคนตรีในเทศกาล *ยอ ภู เนอ หมื่อ เซ*

ยอ ภู เนอ หมื่อ เซ หรืองานกินข้าวใหม่ ก่อนหน้าที่จะมีงาน 1 วันในตอนกลางคืนจะมีการตีกลองเพื่อใช้บอกสัญญาณว่าพรุ่งนี้จะมีการจัดงาน ในคืนวันงานมีการบรรเลงดนตรี มีการกระทู้งไม้ไผ่และร้องรำ บทเพลงกันอย่างสนุกสนาน

ประเพณีปีใหม่ลูกช้าง หรือ *คำ เทอ ผ่าเออ อะเผ่ว*

งานปีใหม่ลูกช้างนี้จะจัดขึ้นในช่วงเดือนธันวาคม ของทุกปี มีตำนานเล่าขานกันมาว่า เทศกาลนี้เป็นเทศกาลที่แสดงถึงการจบฤดูกาลเก็บเกี่ยว คือเก็บผลผลิตทางการเกษตรจากไร่เรียบร้อยแล้วเข้าสู่ฤดูกาลพักผ่อนเทศกาลนี้ถือว่าเป็นเทศกาลของผู้ชาย เพราะผู้ชายทุกวัยต่างแสดงความสามารถในการเล่นลูกช้าง เทศกาลนี้เด็กและหนุ่ม ๆ มีการทำลูกช้างกันเล่นอย่างสนุกสนานมีการละเล่นแข่งตีกัน นอกจากนี้ยังแสดงถึงการเปลี่ยนแปลงวัยหลังจากหมดเทศกาลนี้ถือเป็นการนับอายุเพิ่มขึ้นอีกหนึ่งปี

เนื้อหาของเทศกาล *คำ เทอ ผ่าเออ อะเผ่ว*

1.ปีใหม่ อาช่าถือเทศกาลนี้เป็นเทศกาลปีใหม่ มีการนับอายุเพิ่มขึ้นจากเดิม 1 ปีหลังจากเทศกาลนี้ และหลังจากเทศกาลนี้ก็เข้าสู่การพักผ่อน อาช่าเรียกว่า *จอ ลว* ซึ่งสามารถไปหาคู่ครองได้

2.แสดงออกถึงการสิ้นสุดของฤดูกาลเก็บเกี่ยว เพราะหลังจากเทศกาลนี้ก็เข้าสู่ฤดูกาลแล้ง และชาวอาช่าก็จะพักผ่อนในหน้าร้อนนี้ หลังจากเทศกาลนี้ทำให้อาช่าเริ่มขาดแคลนอาหารมากขึ้นเนื่องจากความแล้งเข้ามาแทนที่ความชุ่มฉ่ำของฤดูฝน

3.แสดงออกถึงการแบ่งปัน ในวันที่ 1 ของเทศกาลนี้ มีประเพณียกเล้าอาหารสู่กัน มีการแลกเปลี่ยนดื่มเหล้าในครอบครัวต่าง ๆ ฉะนั้นในวันนี้การยกข้าวปลา สุนัข และเมาสุรา ถือว่าเป็นเรื่องปกติ การแบ่งปันสู่กันในเทศกาลนี้ ยังเป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างญาติพี่น้อง มีปัญหาจิตใจที่ผ่านมาก็มีการพูดคุยกันในวันนี้ ตลอดถึงความสัมพันธ์ในระดับชุมชนก็เพิ่มขึ้นจากการเล่นลูกช้าง เทศกาลนี้จึงเป็นอีกเทศกาลหนึ่งที่แสดงถึงการแบ่งปัน เพื่อสร้างความสัมพันธ์ของชาวอาช่า

4.เป็นวันเชิดชูผู้ชาย วันนี้เป็นวันที่ได้ชื่อว่าเป็นวันผู้ชาย เนื่องจากเทศกาลลูกช้างเป็นเทศกาลที่เล่นได้เฉพาะผู้ชายเท่านั้น ตั้งแต่เข้าพอบ้านที่มีลูกชายก็ตัดไม้ เพื่อมาทำเป็นลูกช้างเล่นกันอย่างสนุกสนาน และมีการแบ่งกลุ่มกันเพื่อการตีลูกช้างแข่งกัน

รูปแบบที่แสดงออกของเทศกาล คำ เทอ ผัวเออ อะเผ่ว

คำ เทอ ผัวเออ คือเทศกาลสุดท้ายในรอบปีของชนเผ่าอาข่า หรือที่รู้จักกันดีในภาษาไทยคือ เทศกาลลูกช้าง ไม่ปรากฏว่าเกิดขึ้นเมื่อใด ที่ไหน เหมือนกับเทศกาลอื่น ๆ การจัดเทศกาล คำ เทอ ในช่วงสิ้นสุดของปีและเริ่มใหม่ของปี เพราะอาข่าในอดีตหลังจากเหน็ดเหนื่อยจากการทำงานทั้งปี ตั้งแต่ปลูกข้าว เกี่ยวข้าว ตีข้าว (นวดข้าว) ก็เกิดอาการเมื่อยล้าจากการทำงานหนักทั้งปี จึงเกิด เทศกาลนี้ขึ้นมา เพื่อเฉลิมฉลองคลายความเครียดของการทำงานหนักและขอขอบคุณเทวดาทั้งหลายที่ ให้ความอุดมสมบูรณ์ อำนวยโชคในรอบปีที่ผ่านมา เทศกาลนี้มีด้วยกัน 4 วัน การทำงานพิธีกรรม ส่วนมากเริ่มทำในวัน หา ล่า หรือวันเสือ

วันที่ 1 หรือ จ่า แบ อะเผ่ว การทำพิธีกรรมเริ่มจากการที่ผู้หญิงอาข่าใส่ชุดประจำเผ่าไปตัก น้ำในห้วยศักดิ์สิทธิ์ การตักน้ำก็เหมือนกับเทศกาลอื่น ๆ คือก่อนตักต้องล้างหน้า มือ และเท้า ตัก ก่อนหลังตามลำดับมา ตักน้ำกลับบ้านแล้วกินข้าวเช้า แล้วจึงแช่ข้าวเหนียวเพื่อทำเป็น ข้าวปุก เวลา ประมาณเที่ยง ผู้อาวุโสในชุมชนก็จะตะโกนหรือโห่มาจะตีกลอง เพื่อเป็นสัญญาณว่าสามารถนั่งข้าว เหนียวได้ นั่งข้าวสุกก็คว้งมาดำมาดำกับเกลือ ยกข้าวเหนียวและงาไปดำเป็น ข้าวปุก ใส่กระดังงากลับ เข้าบ้าน ถึงบ้านก็ตั้งลูกเหล้าไถ่ ๆ หิ้ง ที่อาข่าเรียกว่า จี ป่า จี สี หรือ จี ป่า จี ฮู ข้างในมี หลอดดูด 1 หลอด (ไม้ไผ่ขนาดเท่านิ้วก้อย ข้างในมีรู) หรือที่อาข่าเรียกว่า อี้ เตอะ ตั้งถ้วย 1 ใบเท น้ำบริสุทธิ์ใส่และหาขันน้ำที่ทำมาจากน้ำเต้ามาใส่ในถ้วย ใช้ขันน้ำในถ้วยตักน้ำเทใส่ลูกเหล้าจำนวน 3 ครั้ง ไปจับไก่มา 1 ตัว ใช้ได้ทั้งตัวผู้และตัวเมีย แต่ทั้งนี้ต้องมีขันสีขาว มือซ้ายจะครบทุกส่วน ใช้ขัน ที่อยู่ในถ้วยตักน้ำมาเทใส่ขา ปีก และหัว จำนวนที่ละ 3 ครั้ง ใช้ ตี๋ตู ตี๋ใสบริเวณหัวไก่พร้อมกับบีบ คอให้ตาย นำไก่ไปเผาพร้อมกับถอนขนไก่ให้หมด นำไก่ไปล้างด้วยน้ำสะอาดนำไก่มาแบ่งสัดส่วนคือ ให้น่อง ต้นปีก และตับ ออกเป็นชิ้นโต ๆ และเอาเนื้อไก่ส่วนหน้าออกออกนิดหน่อย ไปต้มผสมกับ ข้าวสาร เกลือ และ ขิง ช่วงที่ต้มไก่อย้งไม่สุกก็นำขันโตก แก้วอี และถ้วยที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม ออกมาล้างให้สะอาดเมื่อต้มไก่อสุก ก็เอาขันโตกมาตั้ง แล้วเอาบิวยารประกอบพิธีกรรมมาวางบนขันโตก ดังนี้ 1 น้ำชาผสมขิง 2 ข้าวบริสุทธิ์ 3 เหล้า 4 ข้าวปุก และ 5 เนื้อไก่ประกอบด้วย น่อง ต้นปีก และ ตับ นำถ้วยทั้งหมดวางบนขันโตก แล้วยกแก้วอีไปวางไว้ใกล้ ๆ หิ้งตามด้วยขันโตก วางไว้ประมาณ 2-3 นาที ช่วงที่วางต้องหันหลังให้หิ้งเมื่อครบเวลาที่กำหนดก็ยกลงมา ผู้ประกอบพิธีกรรมกินเครื่องเช่น ไข่ไก่ก่อน แล้วแบ่งให้คนในครอบครัวทุกคนกินตาม เอา ข้าวปุกและเนื้อไก่ไปเก็บไว้ในจานข้าวสาร ส่วน ที่เหลือก็นำไปทิ้งไว้ที่เตาไฟ เก็บถ้วยไว้ในหิ้ง เอาขันโตกวางบนหิ้งเป็นอันเสร็จพิธีกรรมในวันนี้ เมื่อ เสร็จพิธีกรรมเรียบร้อยแล้วก็มีกาไปหาไม้ เพื่อมาทำลูกช้างในวันต่อไป

วันที่ 2 วันทำลูกช้างหรือ จ่า เผ่ว วันนี้หลังจากกินข้าวเช้าเสร็จก็เริ่มทำลูกช้าง วันนี้เป็นวัน พิเศษกว่าวันอื่น คือคนในหมู่บ้านไม่สามารถออกนอกชุมชนได้ ด้วยความเชื่อว่าถ้าไปนอกชุมชนก็จะ

นำสิ่งไม่ดีต่าง ๆ เข้ามาในชุมชน อาข่าเรียกวันนี้ว่า *เน้อ ไว* แปลว่าวันปิดและไม่มีการฆ่าสัตว์ใด หลังจากทำลูกข่างเสร็จก็มีการเล่นลูกข่างกันอย่างสนุกสนาน

ภาพประกอบ 88 ลูกข่างของชาวอาข่า

ถึงเวลาประมาณเที่ยงวัน ผู้หญิงอาข่าแต่งชุดอาข่า เดินทางไปตักน้ำที่ห้วยศักดิ์สิทธิ์มาเก็บไว้ที่บ้านช่วงบ่าย ๆ หนุ่มสาวก็ไปหาไม้ไผ่มา ซึ่งมีลักษณะปากกระบอกเฉียง เมื่อถึงเวลากลางคืนก็จะกระทุ้งไม้ไผ่ร้องรำทำเพลงอย่างสนุกสนานในบ้านเจ้าภาพจนได้รุ่งของวันใหม่ ในคืนนี้หลังจากกินข้าวเย็นเสร็จ ผู้ชายในบ้านคนหนึ่งใส่เสื้อผ้าให้เรียบร้อย ใส่หมวก ทำพิธี *อะ เฝ่ว ล่อ ก็ อู-เออ* ยกขันโตกที่วางไว้บนหิ้งมา ยกถ้วยที่อยู่ในจานข้าวสารออกมาวางบนขันโตกแล้วยกลงไปที่เตาไฟเพื่อเททิ้งหรือจะเก็บไว้กินก็ได้ เก็บถ้วยไว้ในหิ้ง มัดขันโตกไว้บนหิ้ง แก้วอีกเก็บไว้ในหิ้งเป็นอันเสร็จพิธีกรรม

วันที่ 3 *ล่อ ตา* หรือวันเริ่มนับปีใหม่ เข้าตู่หลังจากได้ยินเสียงไก่ขัน ก็มีการนั่งข้าวเหนียวที่แช่ไว้ตั้งแต่เมื่อคืน ตอนที่ข้าวยังไม่สุกก็คว้งดำดำผสมกับเกลือ เมื่อข้าวสุกก็ยกไปตำ *ข้าวบูกดำ* เสร็จก็ยกใส่กระด้งกลับเข้าบ้าน ถึงบ้านเอาถ้วย แก้ว และถ้วยที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมออกมาล้างให้สะอาด เอาถ้วยจำนวน 3 ใบ ตั้งบนขันโตก ใบที่ 1 ใส่ *ข้าวบูก* 2 น้ำชาผสมขิง 3 ข้าวบริสุทธิ์ นำแก้วไปวางไว้ใกล้ ๆ หิ้ง ตามด้วยขันโตกแล้วหันหลังให้หิ้งประมาณ 2-3 นาที เมื่อครบเวลาก็ยกลงมาและผู้ประกอบพิธีกรรมกินเครื่องเช่นไห้เป็นคนแรก ตามด้วยทุกคนในครอบครัว ผู้รับต้องรับสองมือและบนศีรษะต้องมีหมวกหรือผ้าอย่างใดอย่างหนึ่ง เมื่อทุกคนในครอบครัวรับครบหมดแล้ว ก็เอาของที่ใส่ในขันโตกเททิ้งลงในเตาไฟ นำแก้วเก็บไว้บนหิ้ง ขันโตกก็มัดไว้กับเสาหิ้ง เป็นอันเสร็จพิธีกรรม หลังจากเสร็จพิธีกรรมก็มีการเฉลิมฉลองกันโดยการฆ่าหมูและสัตว์อื่น ๆ การฆ่าหมูในวันนี้จะต้องแบ่งเนื้อให้โจ้วมา หลังจากกินข้าวเช้าเสร็จเรียบร้อย ผู้อาวุโสและหนุ่ม ๆ ต้องไปบ้าน โจ้วมาเพื่อไป

ทำกับข้าว โดยเอาเนื้อหมูที่ชาวบ้านแบ่งให้มา เมื่อข้าวสุกก็ตั้งลูกเหล้าพร้อมหลอดดูด เทน้ำใส่ข้างในลูกเหล้า จึงเชิญผู้อาวุโสมากินข้าว พอผู้อาวุโสมาถึงบ้าน ไจ๋มาจะมีการเติมเหล้า นำกระบอเงินของหมู่บ้านออกมาเพื่อจ่ายค่าเหล้าในช่วงเทศกาลแซ่ ค้า ในอดีตอาชาทุกคนมีความเชื่อว่าเป็นลูกหนี้ของไจ๋มาและวันนี้เป็นวันที่ชำระหนี้ให้ เมื่อชำระเสร็จผู้อาวุโสในชุมชนที่เชิญมาก็จะกินข้าวกัน

เวลาประมาณ 11.00 น. จะมีการฆ่าหมูในบ้านของเจ้าภาพในคำคืนที่ผ่านมา ในเวลาประมาณ 12.00 น. จะมีการกระทู้งไม้ไผ่ที่บ้านของเจ้าภาพอีกรอบ ทางเจ้าภาพจะต้องเชิญคนที่มากระทู้งไม้ไผ่กินข้าว วันนี้หลังจากทานข้าวร่วมกันที่บ้านเจ้าภาพแล้วผู้ชายจะเล่นลูกข่างทั้งวัน

ภาพประกอบ 89 การเล่นลูกข่างของหนุ่มชาวอาชา

วันที่ 4 จ่า ส่า หรือวันสุดท้าย วันนี้ไม่มีการประกอบพิธีกรรมใด ๆ ทั้งสิ้น บ้านใดจะฆ่าหมูก็ได้ วันนี้เล่นลูกข่างตั้งแต่เช้าจนถึงเย็น หลังจากเทศกาลนี้ผ่านไปทั้งผู้ชายในหมู่บ้านก็จะสามารถไปจีบสาวในหมู่บ้านอื่น ๆ เนื่องจากช่วงนี้เป็นช่วงที่ไม่มีงานใด ๆ เพราะเสร็จสิ้นจากการเก็บเกี่ยวและรอเวลาในการปลูกพืชต่าง ๆ และถ้าไปเจอผู้หญิงที่ถูกใจก็มีการพูดคุยหรือบางคนมีแฟนก่อนแล้วจะไปขอแต่งงานในช่วงนี้

บทบาทของดนตรีในเทศกาล ค้า เทอ ผั่วเออ

เทศกาล ค้า เทอ ผั่วเออ หรือปีใหม่ของลูกข่าง ก่อนหน้าที่จะมีงาน 1 วันจะมีการตีกลองเพื่อใช้บอกสัญญาณว่าพรุ่งนี้จะมีการจัดงาน ในคืนวันงานมีการบรรเลงดนตรี มีการกระทู้งไม้ไผ่และร้องรำ บทเพลงกันอย่างสนุกสนาน ในตอนเช้า หลังจากที่เจ้าภาพในงานทำการเลี้ยงขอบคุณผู้อาวุโสแล้ว ผู้อาวุโสในหมู่บ้านจะทำการกระทู้งกระบอไม้ไผ่เพื่อแสดงออกถึงการอวยพร การขอบคุณ แก่เจ้าภาพ

บทที่ 5

สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ

การศึกษาดนตรีชาวเขาเผ่าอาข่า บ้านแสนเจริญ ตำบลลาวี อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิจัยตามกระบวนการทางทฤษฎีมานุษยวิทยาและนำเสนอในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์ โดยได้นำเน้นการศึกษาวิจัยตามจุดมุ่งหมายของการศึกษา ดังต่อไปนี้

จุดมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

1. ศึกษาดนตรีของชาวอาข่าบ้านแสนเจริญ ตำบลลาวี อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย
2. ศึกษาวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับดนตรีของชาวอาข่าบ้านแสนเจริญ ตำบลลาวี

อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย

ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งที่เป็นเอกสารและข้อมูลภาคสนามทั้งในส่วนที่เป็นการสัมภาษณ์ การสังเกต วิเคราะห์จากข้อมูลภาพและเสียงที่ทำการบันทึกไว้ สามารถนำมาสรุปข้อมูลได้ดังนี้

สรุปผลการศึกษาวิจัย

1. สภาพทั่วไปของชุมชน บ้านแสนเจริญ

1.1 ประวัติชาวอาข่าบ้านแสนเจริญ

หมู่บ้านแสนเจริญ ก่อตั้งหมู่บ้านนั้นเมื่อ พ .ศ. 2506 นำโดยนายแสนเจริญ จูเปาะ ได้นำชาวบ้านจากบ้านคะแย จำนวน 17 หลังคาเรือน อพยพเพื่อหาแหล่งที่ทำกิน ปี พ .ศ. 2508 ได้มีการแต่งตั้งขึ้นเป็นหมู่บ้าน และมีการคัดเลือกและแต่งตั้งผู้ใหญ่บ้าน โดยคัดเลือกนายแสนเจริญ ซึ่งเป็นหัวหน้าชนเผ่าเป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก ในปี พ.ศ.2512 นาย อาเซอะ จูเปาะ ได้ขึ้นมาเป็นผู้ใหญ่บ้านแทนนายแสนเจริญ จึงเปลี่ยนชื่อหมู่บ้านเป็นหมู่บ้านแสนเจริญ เพื่อเป็นเกียรติแก่อดีตผู้นำ และได้เปลี่ยนชื่อหมู่บ้านเป็นบ้านแสนเจริญอย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. 2522

1.2 สภาพภูมิประเทศ มีลักษณะเป็นภูเขาสูงชันสลับกับที่ราบแคบๆ

1.3 จำนวนประชากร ปัจจุบันหมู่บ้านแสนเจริญมีจำนวนประชากรตามทะเบียนราษฎร 735 คน 175 ครอบครัว 151 หลังคาเรือน จำนวนประชากรชาย 365 คน หญิง 369 คน

1.4 ศาสนา ความเชื่อ ปัจจุบันชาวอาข่าบ้านแสนเจริญ ทั้งสิ้น 151 ครัวเรือน นับถือความเชื่อในแบบดั้งเดิม เหลือเพียง 26 หลังคาเรือน อีก 125 ก็นับถือศาสนาพุทธ และคริสต์ ตามความเชื่อของแต่ละครอบครัว

1.5 ภาษา อาขานันไม่มีภาษาเขียน มีแต่ภาษาพูด

1.6 การแต่งกาย ปัจจุบันการแต่งกายของชาวอาขานันจะแต่งกายตามแบบคนไทยพื้นราบ แต่เมื่อมีการประกอบพิธีกรรม ทุกบ้านจะมีการแต่งชุดประจำเผ่า

1.7 ลักษณะบ้านเรือน บ้านของชาวอาข่าจะเป็นบ้านที่สร้างด้วยไม้ และมุงหลังคาด้วยหญ้าคา มีทั้งแบบยกพื้น และปลูกติดกับพื้นดิน

1.8 การประกอบอาชีพ อาชีพหลักของชาวอาข่าคือ การทำไร่บนภูเขา และการเลี้ยงสัตว์ ปัจจุบันได้มีการประกอบอาชีพอื่นๆ เช่น รับจ้าง เป็นต้น

1.9 การศึกษา มีโรงเรียนบ้านแสนเจริญทำการสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาล - ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

1.10 การปกครอง มีผู้ใหญ่บ้าน และขึ้นตรงกับองค์การบริหารส่วนตำบลวาวี

1.11 สาธารณูปโภค มีไฟฟ้า ประปาภูเขา และหอกระจายเสียงของหมู่บ้าน

2.ศึกษาดนตรีของชาวเขาเผ่าอาข่าบ้านแสนเจริญ ตำบลวาวี อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย

2.1 เครื่องดนตรี

2.1.1 เด้ม เป็นเครื่องดนตรีที่มีลักษณะ คล้ายฆ้องของทางภาคเหนือ ใช้เป็นเครื่องดำเนินทำนอง ใช้บรรเลงประกอบการร้องเพลงในงานรื่นเริงต่างๆของหมู่บ้าน

2.1.2 หล่าเจ้ หรือแคนน้ำเต้า เป็นเครื่องดนตรีที่ใช้เป็นเครื่องดำเนินทำนอง ใช้ในการบรรเลงประกอบการเต้นรำ

2.1.3 ซูลู๋ ซลู่ย 3 รู เป็นเครื่องดนตรีที่ใช้ดำเนินทำนอง ใช้ในการบรรเลงเพื่อความเพลิดเพลิน

2.1.4 ยะเอว มีลักษณะเหมือนจิ้งหรีด ใช้ในการบรรเลงเพื่อความเพลิดเพลิน

2.1.5 บ่อช่อง หรือกระบอกไม้ไผ่ ใช้บรรเลงในพิธีกรรมต่างๆเพื่อแสดงถึงการอวยพร

2.1.6 แจล้ หรือฉาบ ใช้บรรเลงจังหวะประกอบในการกระทุ้งไม้ไผ่หรือ บ่อช่องตูเออ

2.1.7 โบวโล หรือโหม่ง ใช้บรรเลงจังหวะประกอบในการกระทุ้งไม้ไผ่หรือ บ่อช่องตูเออ

2.1.8 ท่อง มีลักษณะคล้ายกลองยาว ใช้บรรเลงจังหวะประกอบในการกระทุ้งไม้ไผ่หรือ บ่อช่องตูเออ และใช้ในการบอกสัญญาณในพิธีกรรมต่างๆของหมู่บ้าน

2.2 นักดนตรี

นักดนตรีในหมู่บ้านแสนเจริญ ส่วนใหญ่อยู่ในวัยกลางคนและผู้สูงอายุ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรม โดยไม่เล่นดนตรีเป็นอาชีพ นักดนตรีจะมีหน้าที่ในการบรรเลงดนตรีในงานต่างๆ ของชุมชน เพื่อความสนุกสนานโดยที่มีได้รับค่าตอบแทนแต่อย่างใด

2.3 เทคนิควิธีการบรรเลง

เทคนิคการบรรเลงเครื่องดนตรีที่เห็นได้ชัดเด่นคือ เด็ม ซึ่งมีการรูดสาย จากเสียงหนึ่งไปยังอีกเสียงหนึ่งเพื่อให้ได้เสียงที่มีความสอดคล้องเข้ากับเนื้อร้องในบทเพลงที่บรรเลง

2.4 บทเพลง

บทเพลงที่ใช้ในการบรรเลงซูลู ได้แก่ เพลง “ซูลู เบี้ยวต่อ อืมเหมียว ”

บทเพลงที่ใช้ในการบรรเลงเดิม ได้แก่ เพลง “ เดิมดีเหยอะ ” และเพลง “ อาเหยะถิจ่อง หิงปะไปเบอะ ”

บทเพลงที่ใช้ในการบรรเลงหล่าเจ้า ได้แก่ เพลง “ ด้อแด ก้ายเอ้อ หล่าเจบอ ” และเพลง “ อยู่เล็หมะ เอ็ก้าเออะ ”

2.5 โอกาสในการบรรเลง

โอกาสที่ใช้ในการบรรเลงนั้นขึ้นอยู่กับแต่ละเครื่องดนตรี ซึ่งจะใช้ใน 2 โอกาสคือ

1. เพื่อความบันเทิง ในกิจกรรมของหมู่บ้าน
2. เพื่อใช้ในการประกอบพิธีกรรม ในวันสำคัญๆ ของหมู่บ้าน 4 พิธี ได้แก่
  - ไฉ้ชิงช้า
  - ปีใหม่ลูกช้าง
  - ไช้แดง
  - กินข้าวใหม่

2.6 การสืบทอด

ปัจจุบันเริ่มมีการขาดช่วงของการสืบทอดอย่างเห็นได้ชัด เนื่องจากผู้ที่สามารถบรรเลงดนตรีได้ในปัจจุบัน จะมีอายุตั้งแต่ 40 ปีขึ้นไป เด็กๆ ชาวอาข่าก็ได้ให้ความสนใจกับดนตรีดั้งเดิมมานาน แต่อาจจะให้ความสำคัญกับดนตรีสมัยใหม่มากกว่า

3.ศึกษาวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับดนตรีของชาวอาข่าบ้านแสนเจริญ ตำบลลาวี อำเภอมะสรวย จังหวัดเชียงราย

3.1 ดนตรีในประเพณีและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิต

แซ่ คา อะเผ่ว หรือพิธีเริ่มหว่านปลูก จะมีการจัดขึ้นในช่วงเดือนพฤษภาคมของทุกปี จะใช้ท้องในการตีบอกสัญญาณต่างๆ ให้กับคนในชุมชน

แย เป้อ แยะเออ หรือ เทศกาลจับตักแต่นี่เกิดขึ้นครั้งแรกที่บ้านแสนเจริญ และเป็นเทศกาลที่อยู่เฉพาะในหมู่บ้านแสนเจริญเท่านั้น เกิดขึ้นพ.ศ. 2506 เทศกาลนี้จัดขึ้นในเดือนกันยายนของทุกปี ปัจจุบันจึงมีอายุครบ 46 ปี จะใช้ท้องในการตีบอกสัญญาณต่างๆ ให้กับคนในชุมชน

3.2 ดนตรีที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ

ลื้อ ของ ตูเออ หรือ การสร้างประตูหมู่บ้าน จะใช้ท้องในการตีบอกสัญญาณต่างๆ ให้กับคนในชุมชน

3.3 ดนตรีในพิธีสำคัญต่าง ๆ

ฮีม ลี - ฮีมมี (ไต้แดง) งานเทศกาล ฮีมลี-ฮีมมี นั้นจะจัด ในช่วงเดือนเมษายน จะใช้ท้องในการตีบอกสัญญาณต่างๆ ให้กับคนในชุมชน มีการบรรเลงดนตรีประกอบการเดินรำในตอนกลางคืน และมีการกระทุ้งกระบอกไม้ไผ่ หรือ บ่อช่องตูเออ เพื่อเป็นการอวยพรแก่เจ้าภาพในพิธี

แย ชู จาเออ หรือไล่ชิงช้า จะมีการจัดขึ้นในช่วงเดือน สิงหาคมของทุกปี จะใช้ท้องในการตีบอกสัญญาณต่างๆ ให้กับคนในชุมชน มีการบรรเลงดนตรีประกอบการเดินรำในตอนกลางคืน และมีการกระทุ้งกระบอกไม้ไผ่ หรือ บ่อช่องตูเออ เพื่อเป็นการอวยพรแก่เจ้าภาพในพิธี

ยอ พู นอง หมือ แซ่ เออ หรือประเพณีกินข้าวใหม่ จะจัดขึ้นในช่วงเดือน พฤษภาคมของทุกปี จะใช้ท้องในการตีบอกสัญญาณต่างๆ ให้กับคนในชุมชน มีการบรรเลงดนตรีประกอบการเดินรำในตอนกลางคืน และมีการกระทุ้งกระบอกไม้ไผ่ หรือ บ่อช่องตูเออ เพื่อเป็นการอวยพรแก่เจ้าภาพในพิธี

ค้ำ เทอ ผั่วเออ หรือ ประเพณีปีใหม่มูลูขวาง จะจัดขึ้นในช่วงเดือนธันวาคมของทุกปี จะใช้ ท้องในการตีบอกสัญญาณต่างๆ ให้กับคนในชุมชน มีการบรรเลงดนตรีประกอบการเดินรำในตอนกลางคืน และมีการกระทุ้งกระบอกไม้ไผ่ หรือ บ่อช่องตูเออ เพื่อเป็นการอวยพรแก่เจ้าภาพในพิธี

อภิปรายผล

จากการศึกษาสภาพทั่วไปในชุมชนชาวเขาเผ่าอาข่า บ้านแสนเจริญ ตำบลลาวี อำเภอมะสอย จังหวัดเชียงราย พบว่ามีความแตกต่างจากอดีตมาก เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคม การคมนาคมที่สะดวกขึ้น ทำให้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

จากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปนั้น ส่งผลกระทบไปถึง วัฒนธรรม และประเพณีที่สำคัญของ ชาวอาข่าอีกด้วย ด้านดนตรีก็เช่นกัน มีการขาดช่วงของการสืบทอดอย่างเห็นได้ชัด เนื่องจากผู้ที่ สามารถบรรเลงดนตรีได้ในปัจจุบันนี้ มีอายุตั้งแต่ 40 ปีขึ้นไป ดนตรีในพิธีกรรมต่างๆ ก็ถูกลดบทบาท ลง เนื่องจากการปรับเปลี่ยนรูปแบบให้เข้ากับยุคสมัยและความสะดวกของผู้ประกอบพิธี ทั้งยังไม่มี การบันทึกบทเพลง หรือการรวบรวมองค์ความรู้ทางด้านดนตรีให้เป็นลายลักษณ์อักษร จึงทำให้ความรู้ ทางดนตรีเริ่มจะเลือนหายไป ในสังคมชาวอาข่าบ้านแสนเจริญ พร้อมๆ ไปด้วยกับความเจริญก้าวหน้าทาง เทคโนโลยีที่แทรกซึมเข้ามาสู่ชุมชนของชาวอาข่าบ้านแสนเจริญ จากผลกระทบดังกล่าวทำให้ผู้คนเริ่ม เปลี่ยนแปลงตนเองเพื่อตอบสนองต่อค่านิยมของคนในสังคมปัจจุบัน หนุ่มสาวก็ได้ให้ความสำคัญใน การฝึกหัดหรือสืบทอดดนตรีมากขึ้น มีแต่เพียงการรวบรวมเครื่องดนตรีนั้นไว้ เพื่อให้ลูกหลานในรุ่น ต่อไปได้เห็น

จากผลกระทบที่ร้ายแรงของค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงไปของชาวอาข่า นั้น ส่งผลถึงการ เปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรมอย่างชัดเจน แม้ว่าจะมีการจัดกิจกรรมด้านประเพณีและพิธีกรรมของ หมู่บ้านอยู่ แต่การเข้าร่วมงานประเพณีของคนในชุมชนนั้นน้อยลงไปทุกที เนื่องมาจากการเปลี่ยน ศาสนาของผู้คนในชุมชน ซึ่งถือเป็นผลกระทบอย่างรุนแรงของสังคมอาข่าในปัจจุบัน

ในขณะนี้หน่วยงานทางภาครัฐได้เห็นถึงปัญหาดังกล่าว จึงได้มีการร่วมมือกับคนในชุมชน สนับสนุนการจัดงานที่เกี่ยวข้องกับประเพณีพิธีกรรม และดนตรี เช่น งานย้อนรอยลานสาวกอด ของ หมู่บ้านแสนเจริญ เป็นต้น เป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวทำให้คนในชุมชนนั้นมีรายได้มากยิ่งขึ้น ทั้งยัง เป็นการส่งเสริมและอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีให้อยู่คู่กับสังคมของชาวอาข่าบ้านแสนเจริญสืบต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาดนตรีของชาวเขาเผ่าอาข่า บ้านแสนเจริญ ตำบลลาวี อำเภอมะสอย จังหวัดเชียงรายเท่านั้น ควรทำการศึกษาดนตรีชาวเขาเผ่าอาข่าในหมู่บ้านอื่นๆ เพื่อ ทำการศึกษาและเปรียบเทียบความแตกต่างของดนตรีอาข่าในแต่ละพื้นที่

2. ควรทำการศึกษาวิจัยดนตรีชาวเขาเผ่าอื่นๆ ในทางมานุษยดุริยางควิทยา เพื่อจะได้เห็น ภาพรวมทางวัฒนธรรมของดนตรีชาวเขา

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กาญจนา อินทรสุนานนท์.(2542). พื้นฐานทางมานุษยดุริยางควิทยาภาควัฒนธรรม.
(เอกสารการสอน) คณะศิลปกรรมศาสตร์. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- _____. (2545). *ดนตรีกับสุขภาพจิต*. ดุริยางคศิลป์ Music. คณะศิลปกรรมศาสตร์
ฉบับที่ 12 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. กรุงเทพฯ: สันติศิริการพิมพ์.
- _____. (2550). *ทฤษฎีทางวัฒนธรรม*. รายงานนิสิตทฤษฎีวัฒนธรรมและสังคม
หลักสูตรปริญญาตรีบัณฑิต สาขาวัฒนธรรมศาสตร์ สถาบันศิลปวัฒนธรรมอีสาน
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
- ขจิตภัย บุรุษพัฒน์.(2518). *ชาวเขา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แพรววิทยาอินเตอร์เนชั่นแนล ห.จ.ก.
- จรัญ กาญจนประดิษฐ์.(2547). *การศึกษาดนตรีชาวกระเหรี่ยง หมู่บ้านกองม่องทะ ตำบลไล่โว่
อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี*. ปริญญาโท ศป.ม. (มานุษยดุริยางควิทยา).
กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- เจตชรินทร์ จิรสันติธรรม.(2545). *ดนตรีชาวเขาเผ่ามูเซอ กรณีศึกษาหมู่บ้านห้วยหลวง
อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย*. ปริญญาโท ศป.ม.(มานุษยดุริยางควิทยา). กรุงเทพฯ:
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- เฉลิมกิต เพ่งแก้ว.(2547). *เครื่องดนตรีชาวเขาเผ่าลีซอ : กรณีศึกษา “ซอปี” บ้านเพชรดำ ตำบลเขาค้อ
อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์*. ปริญญาโท ศป.ม.(มานุษยดุริยางควิทยา). กรุงเทพฯ:
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ดำรง ฐานดี.(2520). *มานุษยวิทยาและวัฒนธรรม*. ภาควิชาสังคมวิทยา มานุษยวิทยา คณะ
มนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- นพมาศ ศรีตะลนุทัย.(2550). *สภาพและบทบาททางวัฒนธรรมชาวเขาเผ่ากระเหรี่ยง หมู่บ้านปะ
น้อยบุรี ตำบลแม่สุสุ อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก*. ปริญญาโท ศป.ม.
(มานุษยดุริยางควิทยา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
ถ่ายเอกสาร.
- บุญยงค์ เกศเทศ.(2536). *วัฒนธรรมเผ่าพันธุ์มนุษย์.อุบลราชธานี : ยงสวัสดิ์การพิมพ์*.

- บุญลอย จันทร์ทอง.(2545). *ดนตรีชาวเขาเผ่าม้ง หมู่บ้านสพเบ็ด อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน*.
 ปริญญาานิพนธ์ ศป.ม. (มานุษยดุริยางควิทยา). กรุงเทพฯ: ปณิธิติวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
 ศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ประทีป เล้ารัตนอารีย์.(2538). *ดนตรีมีคุณทุกอย่างไป ในกาญจนานภิเชกสมโกชน์เฉลิมฉลองพระ
 เกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว*. ชลบุรี: ชลบุรีการพิมพ์.
- ประไพศรี สงวนวงศ์.(2532). *นาฏดุริยางคศิลปะของชาวเขาในภาคเหนือ*. รายงานการวิจัย
 วิทยาลัยนาฏศิลป์. กรมศิลปากร. สมทบ คณะนาฏศิลป์และดุริยางค์. สถาบันเทคโนโลยี
 ราชมงคล. ถ่ายเอกสาร.
- ประเวศ วสี.(2532). *วัฒนธรรมกับการพัฒนา*. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ : กรุงเทพฯ
 ลาตพัวร์.
- ประเสริฐ ชัยพิกุลิต.(2531). *เพลงและการละเล่นของชาวเขาเผ่าลีซอ*. ข่าวสารสถาบันวิจัยชาวเขา.
 12(1-2). 13-34.
- ปัญญา รุ่งเรือง.(2542). *แนวทางการเตรียมตัวเพื่อเป็นนักมานุษยดุริยางควิทยา : ในการประชุม
 วิชาการดนตรี ครั้งที่ 3. วิทยาลัยดุริยางคศิลป์. มหาวิทยาลัยมหิดล. กรุงเทพฯ:
 บริษัทพิมพ์เนตปริ้นติ้งเซ็นเตอร์ จำกัด*.
- พลับพลึง คงชนะ.(2542). *วิธีเชิงสหวิทยาการกับการประยุกต์ใช้เพื่อการวิจัย สาขามานุษยดุริยางค
 วิทยา. ในโครงการสัมมนาวิชาการด้านมานุษยดุริยางควิทยา ครั้งที่ 2*.
- พูนพิศ อมาตยกุล.(2527). *ดนตรีวิจักษ์ความรู้เรื่องดนตรีไทยเพื่อความชื่นชม*. พิมพ์ครั้งที่ 2.
 กรุงเทพฯ: เกียรติธุรกิจ.
- มนัส มณีประเสริฐ.(2527). *รูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชาวเขาเผ่าลีซอ*. ข่าวสารสถาบันวิจัยชาวเขา.
 8(4) : 40-43.
- มนตรี ตราโมท. (2518). *การละเล่นของไทย*. พิมพ์เป็นอนุสรณ์เนื่องในวันพระราชทานเพลิงศพ
- วาสิษฐ์ จรรย์ยานนท์.(2522). *เอกสารประกอบคำบรรยายวิชาองค์ประกอบดนตรีสากล*.
 คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา. (อัคราเนนา).

วิรุณ ตั้งเจริญ.(2547). *วัฒนธรรมและนวัตกรรมความคิดเชิงระบบเพื่อการพัฒนาองค์กร.การสัมมนา*

ผู้บริหารระดับกลางสำนักงานอธิบดี 25 กันยายน 2547 โรงแรมกรุงศรีวิเวอร

พระนครศรีอยุธยา. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. 1(1).

สมัย สุทธิธรรม.(2541). *หนังสือสารคดีชีวิตของชนกลุ่มน้อยบนดอยสูงเผ่ามูเซอ. กรุงเทพฯ: วัฒนา*

พานิช.

สำนักงานเลขานุการ คณะกรรมการ. ปฏิบัติการจิตวิทยาแห่งชาติ.(2518). ชาวเขาเผ่ามูเซอ โรงเรียน

สงครามจิตวิทยา.

สุพัตรา สุภาพ.(2540). *สังคมวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพฯ: บริษัทโรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด.*

สุเมธ ทาริยะะ.(2545). *กลุ่มชาติพันธุ์บนที่ราบสูง. ข่าวสารสถาบันวิจัยชาวเขา. 20(1)*

ภาคผนวก

ผู้ศึกษา เดินสำรวจภายในหมู่บ้าน

ผู้อาวุโสของบ้านแสนเจริญ

รอเข้าแนะนำตัวกับผู้อาวุโสของหมู่บ้าน

ผู้ศึกษาสัมภาษณ์ นักดนตรี

ชาวอาข่าบ้านแสนเจริญกำลังช่วยกันสร้างชิงช้าอันใหม่

อาหารจัดเลี้ยงสำหรับผู้อาวุโสและแขกที่เข้าร่วมงานไล่ชิงช้า

ผู้ศึกษาสัมภาษณ์ คุณยาพิ จูเปาะ และ ผู้อาวุโสในหมู่บ้าน

ลานสาวกอด

ชาวอาข่ากระทุ้งไม้ไผ่ และร้องเพลงกันอย่างสนุกสนาน

หมู่บ้านแสนเจริญในยามเช้า

หญิงสาวชาวอาข่าในชุดประจำเผ่า

ผู้ศึกษาเดินไปบ้านนักดนตรี

คุณลุงอาพี สอนผู้ศึกษาเป่าหล่าเจ๋

ช่วยกันเก็บถั่วลิสงที่ตากไว้

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ - นามสกุล นางสาวกมลลักษณ์ นวมสำลี

วัน/เดือน/ปีเกิด 12 ตุลาคม พ.ศ.2528

ที่อยู่ปัจจุบัน 36/1 ม.4 ตำบลบ้านลี่ อำเภอบางปะหัน

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13220

E - mail

Bestwars_music_z@hotmail.com

ประวัติการศึกษา

พ.ศ.2539 โรงเรียนวัดนาค จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

พ.ศ.2545 โรงเรียนจอมสุรางค์อุปถัมภ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

พ.ศ.2549 การศึกษาระดับบัณฑิต กศ.บ.สาขาดุริยางคศาสตร์ไทย

จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

พ.ศ.2552 ศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต ศป.ม.สาขาวิชามานุษยดุริยางควิทยา

จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ